

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KURLÆGE
P. C. BJERREGAARD

AF
ANDERS UHRSKOV

H. ASCHEHOUG & CO. DANSK FORLAG
KØBENHAVN 1927

P. C. BJERREGAARD

ANDERS UHRSKOV

HEDEVIG OG HENDES DATTER.
FORTÆLLING. 1912.

KARL LILLEKONE OG ANDRE KAN-
NUTTER. TRE FORTÆLLINGER. 1916.

CHRISTOPHER BRUUN. 1916.

NORDSJÆLLANDSK LANDSBYLIV
I ÆLDRE TID. 1918. UDSOLGT.

NORDSJÆLLANDSK FOLKELIV I. V.
FØRSTE BIND. TO NORDSJÆLLÆN-
DERES ERINDRINGER. 1921.

ANDET BIND. FOLKESAGN. 1922.

TREDIE BIND. SAGN OG TRO. 1923.

FJERDE BIND. HØJTID. 1924.

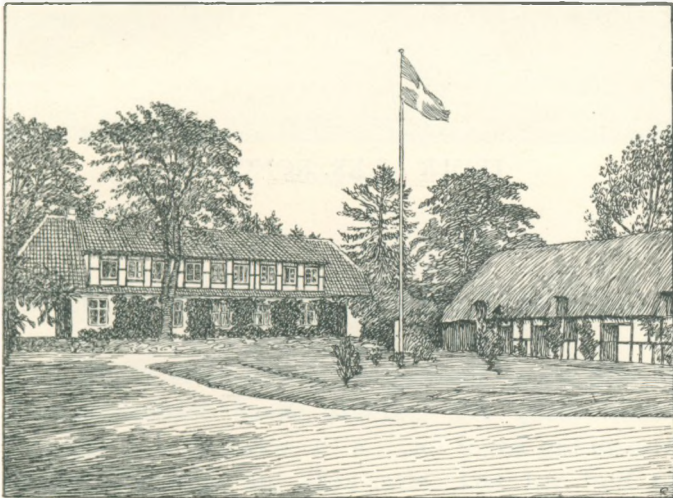
FEMTE BIND. DAGLIGT LIV. 1924.

FOLK. HISTORIER og FORTÆLLINGER, 1925.
LIV OG LEVNED.

FØRSTE BIND. TO GAMLE FOR-
TÆLLER. 1927.

KURLÆGE
P. C. BJERREGAARD

AF
ANDERS UHRSKOV

H. ASCHEHOUG & CO. DANSK FORLAG
KØBENHAVN 1927

FRISER AF KR. KONGSTAD

Molsgaard.

SLÆGT, BARNDOM OG UNGDOM

JEG LÆSTE EN GANG, at en gammel præst over sit studereværelse havde skrevet: *Ne quem tristem sponte a te dimiseris*, d. e.: Lad ingen gaa utrøstet fra dig. Det blev mit »livs ord«. Det har bud til alle, ikke mindst til os læger.«

Saaledes skrev Kurlæge P. C. Bjerregaard til sin Søn, der netop var begyndt paa det medicinske Studium. Han skrev det i et Brev, der kan betegnes som en Art aandeligt Testamente, Brevet var et Udtryk ikke blot for hans egne Erfaringer, men ogsaa for Slægtens.

Der skal et vist aandeligt Mod til at tale om ens »Livs Ord«, og der skal staa en stærk Livsførelse bag, for at en Mand med Sandhed kan sige, at Or-

det: Lad ingen gaa utrøstet fra dig, virkelig har været hans Livs Ord.

P. C. Bjerregaard ejede dette. Mod, og han havde levet sit Liv saaledes, at han – alle menneskelige Skrøbeligheder til Trods – dog med Sandhed kunde sige, at han havde haft det for Øje at trøste alle, der kom til ham. Hvor mange han har hjulpet, og hvor meget han har udrettet, lader sig ikke maale, men hvor mange af dem, der i kortere eller længere Tid havde været paavirket af hans Væsens Varme, følte ikke Sorg i deres Sind, da de midt i Vinterens Hjerte 1926 læste i Bladene, at P. C. Bjerregaard var død.

Den, der skriver dette, havde kun kendt ham i faa Maaneder og kun omgaaedes ham gennem 6 Uger, og dog følte jeg det, som om en af mine bedste Venner var gaaet bort. Samme dybe Virkning gjorde dette Dødsfald paa mangfoldige af Bjerregaards andre Patienter og endnu stærkere, naturligvis, paa dem, der stod ham nærmere. Der er da Grund til at spørge: Hvem var denne Mand, der selv ved et flygtigt Bekendskab gjorde et saa usædvanligt Indtryk paa Mennesker?

Hvem P. C. Bjerregaard var, og hvad han var, det er det Spørgsmaal, her skal søges besvaret.

Peder Christensen Bjerregaard er født i Høgsholt, Hover Sogn, lidt Nordvest for Vejle, den 10. September 1869. Hans Fader var Gaardejer *Jørgen Bjerregaard Pedersen*.

Paa P. C. Bjerregaards Fødegård, *Molsgaard*, opbevares en Familiebibel, hvor Jørgen Bjerregaard har opskrevet følgende Træk af Familiens Historie: »Denne Bibel er kjøbt af mig, Jørgen Bjerregaard Pedersen og Hustru Maren Sørensen af Høxholt Houer Sogn den 19. September 1866.

Hans første Baren er født den 9 August 1865 dødfødt en Dræng

Det Andet Baren en Pige født den 30 October 1866, var i Kirke den 20 December samme Aar og Blev døvt Ane Dorthe Nielssine Steffine Bjerregaard.

Vores 3 Baren er født den 10 September 1869 en Dreng, og var i Kirke den 4 Desember samme Aar og Blev døbt 3 Otober Peder Kristensen Bjerregaard.

Vores 4 Baren er født den 25 Februar 1872 en Dræng og Blev døbt Søren Møller Bjerregaard Samme Aar.

Vores 5 Barn er født den 4 Marts 1881 hjemme-døbt fik Navnet Marie Jørgine Bjerregaard.

Aar 1863 den 23 October Blev vie Ægteviet i Bræsten Kirke.«

Jørgen Bjerregaards Bedstefader var Husmand *Christen Pedersen* af Viuf, der ligger mellem Kolding og Vejle. Om denne Christen Pedersen, der aabenbart er en Mand, som har arbejdet sig op, ved vi lidt gennem et Par gamle Dokumenter, der er bevaret i Slægten. For det første er der en Købekontrakt, som er udstedt »Datum Wiuff 15de Janvarius 1788«, og ifølge hvilken Gaardmand Hans Koed tilkendegiver at have solgt til »Chresten Pedersen ibidem« en Hede-lod, som har hørt til hans Gaard, og som er skyld-sat til 2 Skp. 1 Fdk. $1^{15}/_{16}$ Album Hartkorn. Tillige med dette Køb »Skal følge 8te fag Huus Som ieg Inden første May Dag Skal op byge paa bemelte heedelod, Paa hvad Stæd Kiøberen Vil have Same, og skal ieg Sette ham Huuset i forsvarlig stand, med Tag, oven [Bagerovn] og Skorsteen, Nye loft og Vin-dever til 2de Stuer,« alt i forsvarlig Stand. I Købet følger endvidere »ald den Giærsel og Stauer hugst Som er og bliver paa mit Blaakiærs Skift i Wiuff Skou Ege og bøge undtagen.« Hvor nødvendig Ind-

hegning var paa Grund af Raadyrene, som det ikke var tilladt den gemene Mand at jage, og som derfor i stort Tal gik i Sæden, naar Lejlighed gaves, ses af den Tilføjelse, at Hans Koed det første Aar desuden skal forskaffe Christen Pedersen »de fornødne Giærsel og Stauertræ baade hugen og tilkiørt.«

Da Hedelodden hverken er »Dørket eller dreven«, skal Køberen have til Brug et Stykke Eng de første 4 Aar »og ligeledes 4re skipper havre land, 3 skipper Grønland,« og Sælgeren skal pløje en hel Foraarsdag for Køberen med sine egne Heste og Plov paa bemeldte Hede i dette Aar og ligeledes et andet Aar.

Af andre mere aandelige Fordele skal »Kjøberen have med i Købet et stoel stade i Wiuff Kiærke uden paa talle [Paatale].«

For denne Hedelod med Bygning og Giærdselhugst, og hvad som er nævnt i de anførte Poster, skal Christen Pedersen betale Hans Koed »den Summa 2 Hundrede Slette Daller,« hvoraf det ene Hundrede er betalt kontant, mens der for det andet skal udstedes en Panteobligation i Ejendommen. De 100 Daler skal iøvrigt staa i 10 Aar til 4 pCt. aarlig. Da Panteobligationen er udstedt, faar Christen Pedersen Skøde paa Ejendommen. *Sletdaler* var en gammel Benævnelse, idet den brugtes under Christian den Fjerde og Frederik den Tredie. Paa den Tid var Møntuordenen stor, og en Sletdaler var da en solid Sølvmønt, der var lig 6 Mark à 16 Skilling.

Christen Pedersen har altsaa siddet paa den brune Hede aabenbart uden saa grumme meget andet end de bare Hænder. 1820 dør han, vi har da et Skifte »efter afgangne Huusmand Christen Pedersen paa Wiuf Mark,« hvor »Stervboet«, som man dengang med det tyske Ord benævnte Dødsboet, deles mel-

lem Enken *Else Jensdatter* og »den afdødes efterladte Børn og Livsarvinger, der bleve anmeldte at være 1, en Søn Peder Christensen 16 Aar gammel, 2, en Datter Ane Christensdatter 25 Aar gammel, 3, en do. Marie Kirstine Christensdatter 22 Aar gammel og 4, en do. Datter Maren Christensdatter 12 Aar gammel, som alle opholder sig heri Boet, med Undtagelse af den ældste Datter som tjener Selveier Terkel Niculaisen i Tiufkiær.« *Selvejer* var dengang en Æresbenævnelse. Desuden lægger man Mærke til, at Sønnen, skønt han er den næststygste, er nævnt først. Det var i de Tider, da Mandfolk var regnet for noget!

Vurderingsmændene vurderede »Stervboehuusets Bygninger og Jorder« til 400 Rdl. »Besætning og Indboe samt Udboe efter et forfattet Overslag til 96 Rdl.« Fra disse 496 Rdl. gik »Klatgjeld« til Beløb 46 Rdl., hvorefter der altsaa blev 450 Rdl. at dele. Delingen foregik paa den Maade, at Enken fik Halvdelen af Boet = 225 Rdl. og Børnene den øvrige Halvdel, Sønnen fik en Broderlod = 90 Rdl., og de tre Døtre hver en Søsterlod = 45 Rdl. Det var først i 1857, at en Lov bestemte, at Brødre og Søstre fremtidig skulde arve lige. Imidlertid fik Døtrene dog noget mere. De Arvelodder, der var tillagt Børnene, blev anbragt som 1. Prioritet i Ejendommen, idet Beløbet blev inddraget under Overformynderief. Imidlertid tildelte Enken af sin egen Lod de tre Døtre 31 Rbd. Sølv hver, imod at disse Beløb maatte have samme Sikkerhed som Arven, hvad Skifteretten bevilgede. Derved blev hver af Døtrene Lod 76 Rdl. Endvidere erklærede Enken, at hun vilde give hver af Døtrene » $\frac{1}{2}$ Sæng bestaaende af 1 Dyne 2d Hovedpuder og et par Lagner og Sønnen en halv Kiste [Halvkiste, Laagkiste] af Eeg, samt at Døtrene naar

de bliver Givte skal nyde frie Bryllup med fornøden Folk . .,« og endelig forpligter Enken sig til at give sine Børn »en passende Opdragelse, forsaavidt samme ikke allerede er tilendebragt« – hvad man jo kan gaa ud fra er Tilfældet med de to Døtre paa 22 og 25 Aar.

Der er Opgang i Slægten. *Christen Pedersen* begyndte paa den nøgne Hede, og hans Søn *Peder Christensen*, der maa være født omkring 1804, faar 1829 Skøde paa en Gaard i Viuf, hvortil han efterhaanden køber et Stykke Fredskov og et Jordstykke, saa han sidder med en lille Gaard (Kirstineberg) paa om trent halvtredie Tønde Hartkorn. Han er efterhaanden kommet til at sidde lunt i det, 1863 har han i alt Fald Gaarden gældfri. I det Aar køber nemlig hans Søn *Jørgen Bjerregaard Pedersen* en lille Gaard paa 26 Tdr. Agerland, 1½ Td. Land Skov og 1½ Td. Land Eng, ca. halvtredie Tønde Hartkorn, i Høgs holt, Hover Sogn. Prisen er 6000 Rigsdaler, og da han samtidig maa udstede en Panteobligation paa 5000 Rigsdaler, har han altsaa udbetalt 1000 Rdl. Til Sikkerhed for Gælden giver han 1. Prioritet i sin Gaard, endvidere kautionerer Faderen for Beløbet, og til Sikkerhed for sin Kaution giver han ydermere 1. Prioritet i sin Gaard i Viuf. Saa maa Sikkerheden aabenbart ogsaa have været betryggende.

Peder Christensen døde 1867, og samme Aar udbetalte *Jørgen Bjerregaard Pedersen* sin Pantegæld, de 5000 Rdl., hvilket Beløb han sikkert har faaet som Arv, og der udfærdigedes en Aftægtskontrakt mellem ham og hans Moder »*Peder Christensens Enke Marie Jørgensen* [*Jørgensdatter*] af Viuff.« Denne Kontrakt, der er udarbejdet i Tidens Stil og med al mulig Omhu, nævner alle de forskellige Ydelser, som *Jørgen Bjerregaard Pedersen* skal tilsikre sin Moder,

og det er ikke saa ganske lidt. Foruden »en passende Lejlighed for Aftægtskonen, hvilken i Størrelse og Indretning aldeles skal være efter Aftægtskonens Ønske og Bestemmelse og som skal forsynes med 2 Kakkelovne med Kogeindretning,« skal Yderen skaffe Aftægtskonen et Brændehus paa 2 Fag, forsynet »med Bræddeloft, Dør og Lukke etc.«

»Til Havejord erholder Aftægtskonen i Gaardens nuværende Have 25 □ Favne, hvor hun selv bestemmer det.« Desuden skal Yderen grave, gøde og i det hele passe nævnte Havestykke »paa Aftægtskonens Anfordring og efter hendes Ønske.«

Til Ildebrændsel leverer Yderen aarlig 2 Favne godt Bøge Favnetræ, savet og kløvet, 8000 almindelig store og gode Tørv samt 1000 Bagetørv.

- Dernæst kommer Fødevarer, hvoraf der skal leveres:
- a. med en Fjerdedel ved Aftægtens Tiltrædelse og fremdeles en Fjerdedel ved hver Qvartalsdag derefter: 3 Td tør Rug, 4 Lispund Rugsigtemeel, 4 Lispund Hvedesigtemeel, 1 Td Boghvedegryn, 1 Td Byggryn, 8 Lispund Bygsigtemeel, 12 Skp Bygmalt, 10 Snese friske Hønsæg, $3\frac{3}{4}$ Lispund friskkjernet Smør og i Haandpenge aarlig 40 Rdl. R. M. [Rigs Mønt],
 - b. hver Mikkelsdag 4 Lispund tør, sød Ost, 2 Td Spisekartofler, 4 Pund Humle og 2 Skp Salt,
 - c. hver Mortensdag 1 Lispund Faaretag, 8 Pund afsmeltet Svinefidt, 3 Lispund nyslagtet Faarekjød, 4 Pund Kjødpløse af Faarekjød, 4 levende fede Ænder, 8 Pund godt Faareuld, 1 Lispund 8 Pund rensket Hør,
 - d. hver Kyndelmisse 3 Lispund tør, saltet og røget Flæsk uden Been, 4 Pund saltet Medisterpølser,
 - e. hver Dags Morgen ved sædvanlig Masketid 2 Potter nymasket og ublandet Komælk,

- f. aarlig 8 Pund Kaffe, 4 Pund brunt og 4 Pund hvidt Sukker, 4 Pund Cichorie, 4 Pund Sæbe og 4 Pund Soda«

Det var jo ikke saa ganske lille en Portion. Der- til kom saa forskellige andre Forpligtelser. Yderen skal køre til Mølle, naar Aftægtskonen forlanger det. »Videre skal Yderen aarlig efter Aftens Varsel med god Befordring og Kudsk præstere følgende Kjørsler for Aftægtskonen:

- a. 12 Gange til Sognets Kirke og efter endt Guds- tjeneste tilbage,
- b. 6 Gange til Kjøbstad eller andetsteds dog ikke over 4 Mile hen og ligesaa tilbage samt eftertøve hende i 12 Timer paa Stedet, hvor hun vil op- holde sig.«

Bliver Aftægtskonen syg, skal man »opvarte hende, pleie og gaa hende tilhaande i enhver Henseende paa forsvarlig Maade.« Saa ofte Aftægtskonen »eller hendes Omværende« fordrer det, skal Yderen hente Præst, Læge eller Medicin.

Forskellige Bestemmelser er der i Tilfælde af, at Aftægtskonen skulde beslutte at flytte. Dør hun paa Aftægtsgaarden, skal Yderen besørge hende »anstæn- digt begravet efter Egnens Skik og Brug for vel- havende Gaardfolk.«

Det var ikke smaa Forpligtelser, Jørgen Bjerre- gaard Pedersen maatte paatage sig til Gengæld for den Arv, han havde faaet. Men senere kommer der gan- ske vist et Afsnit i Kontrakten, som lader formode, at det hele ikke er saa slemt ment. Det hedder nem- lig: »Indtil Aftægtskonen tiltræder Aftægten hvilket skeer efter $\frac{1}{4}$ Aars Varsel fra hendes Side lever hun i Fællesskab med Yderen og Familie og erholder da af Yderen alt hvad der udfordres til et beqvemt Liv og saaledes f. Eks. Lys, Varme, Føde, Huusly, Klæ-

der, Pleie, Læge og Præstetilsyn, Medicin etc., kort sagt Intet undtaget og skal hun til enhver Tid stedse af Yderen og omværende behandles med Omhu og Kjærlighed som det kan forsvares for Gud og Mennesker.«

Dette vil jo praktisk talt sige, at Aftægtskontraktens strenge Fordringer slet ikke vilde træde i Kraft, medmindre der opstod Uvenskab mellem Aftægtskonen og Familien paa Gaarden, eller denne blev afhændet til en fremmed. Til Sikkerhed for Aftægtskontraktens Overholdelse giver Jørgen Bjerregaard 1. Prioritet i sin Gaard. Jørgen Bjerregaards Moder døde 1896, og Aftægtskontrakten blev afløst.

Jørgen Bjerregaard Pedersen, der var født den 25. Februar 1835, blev, som Familiebibelen meddeler, den 23. Oktober 1863 viet til *Maren Sørensen*, der var født den 5. April 1837 som Datter af Gaardmand *Søren Lassen* og Hustru *Ane Dorthe Nielsdatter* i Kærbølling By, Bredsten Sogn.

Har P. C. Bjerregaards Slægt saaledes paa fædrene Side været flittige og stræbsomme Smaabønder, saa har den mødrene Side nok haft lidt mere storladent over sig. Det har i noget højere Grad været Storbønder, og dermed fulgte i hine Tider jævnlig en større Selvstændighed.

En af de ældste Stamfædre paa den mødrene Side er Gaardmand *Mads Christensen* i Riis, under det koldingske Rytterdistrikt. 1718 er hans Hustru *Toue* (*Tove*) *Pouelsdatter* død, og en Udskrift af Skifteprotokollen viser da, hvad der var af Indbo, Klæder, Besætning m. m. paa Gaarden, som var paa 5 Tdr. 5 Skp. Hartkorn. En saadan Liste over alt, hvad der var i en Gaard for et Par Hundrede Aar siden, har sin store Interesse for Kulturhistorikeren. Jeg skal imidlertid forbigaa det meste, men dog nævne, at af

»Huus Geraad« anføres der 6 Trætallerkener og 10 Skeer, men naturligvis hverken Knive eller Gaffler. Man brugte sine ti Fingre. Kvindelige Læsere vil maaſke have Interesse af at se, hvori »dend sahlig Kones Gangklæder« bestod, De var følgende: »1 fiolenbrun Trøye, 1 gammel sordt Klædekiol, 1 røed bunden [strikket] Trøye, 1 røed Sarses Schiørt, 1 brun Schiørt, 1 sort Kiol, 1 sort Kys, 1 sort Silckehue, 2 Halfermer og 2 Lin,« alt til et samlet Beløb af 6 Rdl 4 Mark og 6 Sk. Nogen imponerende Garderobe har »den salig Kone« ikke ejet, og dog kan et Menneske, der elsker det gamle, ikke let undgaa at falde i Stemning over det første Stykke — en fiolenbrun Trøye.

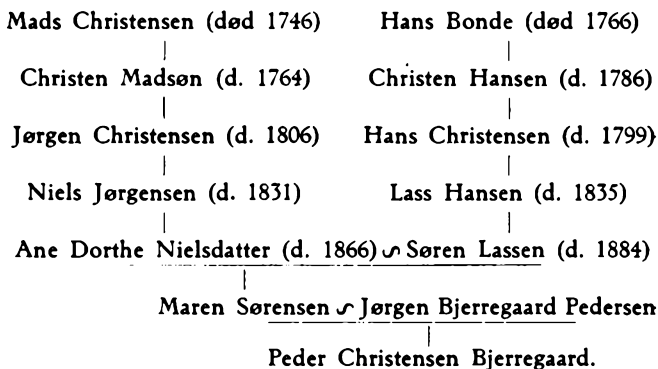
Foruden 2 Trævogne nævnes der »1 Ploug med Tilbehør« samt 2 Træharver. Med disse Redskaber skulde altsaa den ret store Gaards Marker behandles. Af »Queg og Bester« var der 1 Plag og 4 Heste, hvoraf den ene dog var en gammel brun Hoppe paa 22 Aar, hvis Pris sættes til 3 Mark, mens de fire andre vurderes til 6–10 Rdl. hver. Endvidere er der 6 Stude, hvoraf de 2 bedste sættes til 5 Rdl. hver, 5 Køer à 4 Rdl., 2 Kvier, 1 Kalv og 18 Faar med 8 Lam samt 1 Svin (1 Rdl. og 4 Mk.) og 13 Gæs. Man kan nok mærke paa Forholdet mellem Antallet af Heste, Stude og Køer, at man befinder sig i Hjulplovens Tidsalder.

Imidlertid blev der, efter at forskellige Afdrag til Besætning, Sædekorn m. m. var sket, en Arv i »Penge 41 Rdl. 3 Mk. 14 Sk.« til Deling mellem Arvingerne, hvoraf der foruden Ægtefællen var 4 Sønner og 3 Døtre. Arven var jo kun lille, hvorfor det da ogsaa hedder: »Og som det lidet eller indet kunde komme paa hver af Børnenis Lod, saa lovede Faderen af christen Kierlighed at vilde gifve, effter Haanden som de opvoxte eller ved Egteschab i Frembthiden blev

forset, hver Penge udi klingende Myndt 10 Rdl., er tilsammen 70 Rdl., dog at bemelte Penge blifver hos hannem til Fremtiden staaende rentesløs. Derimod hand Børnene icke aleeniste holder til Ære og Lære med Skoolegang og anden christelig Optugtelse, men og gifuer dennem fornøden Klæder, og hvis [hvad] de i saa Maader kand feile.«

Et saadant Skifte giver et ikke ringe Indblik i Tilstanden paa en Bondegaard for et Par Hundrede Aar siden. —

P. C. Bjerregaards Stamtavle¹⁾ paa mødrene Side ser saaledes ud:

P. C. Bjerregaards Moder stammede paa mødrene Side fra Rytterbønder i det koldingske Distrikt. Disse Bønder kom til at høre til Bondestandens Aristokrati, og dermed hænger det saadan sammen.

Ved Mageskifte med Adelen og Ribe Gejstlighed samlede Frederik den Anden alt Gods i fem Herreder ved Kolding og Vejle under Kronen. Derved fik han et samlet Eje og et udmærket Jagtomraade. Rytteriet var en Vaabenart, som der fra Regeringens Side blev lagt megen Vægt paa, men det var tillige en kost-

¹⁾ Stamtavlen samt de efterfølgende Oplysninger til S. 19 skyldes Undersøgelser foretaget af Pastor Gram Nyegaard.

bar Vaabenart. Man fandt da paa den Udvej at udlægge en stor Del af Kongerigets Krongods til det saakaldte Ryttergods. Forordningen herom er fra 1670, og dens Artikel 2 lyder saaledes: »Den, som bor paa en Ryttergaard, skal enten selv ride og være Rytter eller holde for sig en dygtig Karl med tilbørlig Hest, Gevær og Klæder, som det sig bør og paa Mønstringen kan for godt agtes.« Vederlaget for denne Byrde har man i Artikel 3, hvori det hedder, at »en Rytter skal nyde sin Gaard fri for Landgilde, Ægt og Arbejde« samt iøvrigt alle ellers pligtige Afgifter, og, tilføjes der, »skal samme Rytter ei være Skrivere eller Ridefogder undergivet.« Af hver 8 Tdr. Hartkorn skulde stilles en Rytter i fuld Krigsberedskab, og de udlagte Gaarde stod under det militære Regimente. Ovennævnte Mads Christensen var en saadan Rytterbonde, og i Skiftet opføres ogsaa blandt Sengklæderne »1 Dyne til Rytterseng.«

Mads Christensens Sønnesøn *Jørgen Christensen* var ligeledes Rytterbonde og boede paa Refsgaard i Egtved Sogn. 1765 blev der udstedt en Forordning om Salg af Krongodset i det koldingske Rytterdistrikt. Ved Auktion erhvervede Jørgen Christensen Refsgaard, og Gaarden gik i Arv til hans Søn *Niels Jørgensen*. Om denne Mand, der var Sognefoged i Egtved og iøvrigt en Mand med Ben i Næsen, fortælles der følgende.

Nogle fine Folk var i Egtved kommet i indbyrdes Slagsmaal. For at skaffe Orden blev Sognefogden hentet, men de for paa ham og rev nogle Sølvknapper af hans Kofte. Ved Bestikkelse fik man dog Sagen drejet saaledes, at der blev nægtet Niels Jørgensen Oprejsning. Han tog derfor til Vejle for at beklage sig til Amtmanden over, at man med Urette havde bøjet Retten i Kolding. Da Amtmanden ikke

vilde give Niels Jørgensen Medhold, blev denne harm og slog i Bordet for Amtmanden. »Ved De, hvad det kan koste at slaa i Bordet for mig?« spurgte Amtmanden. »Ja, jeg kan blive afsat, og det skal være mig kært, for jeg ønsker ikke at tjene under saadan en Øvrighed,« var Sognefogdens Svar.

Han blev da ogsaa afskediget, men Amtmanden undersøgte alligevel Sagen, og nu kom Øvrigheden i Kolding i Knibe. Gennem Niels Jørgensens Hustru opnaaedes dog til sidst et Forlig, saa han lod Sagen falde. Amtmanden tog derefter ud til ham og tilbød ham Sognefogedstillingen paany. Men den gamle Bonde slog i Bordet og sagde: »Sidst slog jeg i Amtmandens Bord, nu slaar jeg i mit eget og erklærer, at jeg ikke ønsker at tjene under saadan en Øvrighed. — Er der ellers mere, Amtmanden ønsker?«

Amtmanden ønskede at komme af Sted, og det kom han. Niels Jørgensen var ikke af dem, der glemte en Forurettelse fra de stores Side.

Paa Mandssiden stammede P. C. Bjerregaards Moder fra Balle. *Hans Christensen*, den tredie paa den anførte Slægtstavle (død 1799), var Fæster under *Engelsholm* i Nørup Sogn. Efter Fæstebrevet til Krigskommissær *Marcus von Hjelmcrone* maatte han »forrette Hoverie hertil Gaarden effter Hans Kongelige Mayestæts allernaadigste udgangne Forordning« og maatte holde sammes »allernaadigste Lov og Forordninger effterrettelig,« være Ejeren og »Fuldmægtig, samt øvrige paa hans Vegne udsendte, hørig og lydlig, alt under dette sit Fæstes Forbrydelse og anden lovlig Straf.« I aarlig Landgilde skulde han »betale og erlægge« hver Martini Dag i Penge 4 Mk. og i Rug 4 Skp., samme Mængde i Byg og Havre. Derforuden skulde han levere til Gaarden »ved Michaeli Tii

der 4 fuldvoxne Hønne Kyllinger og 20 Stk friske Høns Eg.«

Imidlertid kom jo netop Bondestandens Frigørelse i Hans Christensens senere Aar, og hans Søn Lars Hansen døde som Gaardejer og Selvejer i *Kærbølling* i Bredsten Sogn. Denne Gaard er senere gaaet i Arv i Slægten og ejes nu af Lars Hansens Søncesøns Søn Søren Lassen Sørensen.

Nævnte Gaardejer Lars Hansen var altsaa P. C. Bjerregaards Mors Farfar. Vi har nu fremdraget forskellige Træk af Bjerregaards Slægtshistorie. Nogen Helhed er det ikke blevet, men det har givet spredte Glimt over de Forhold, hvorunder hans Forfædre levede, og det har vist os forskellige Karaktertræk, som kan genfindes hos den Mand, som denne Bog handler om.

Som Helhed han det siges, at har den omtalte Tid været Bondestandens Opgangstid, saa var hans Slægt ogsaa med i Opgangen, og sovende er den ikke kommet til sine forholdsvis gode Kaar, hvad enten vi tænker paa Begyndelsen med den arme Hedehusmand paa fædrene Side eller den »hørige og lydige« Fæster paa mødrene. Sejg og udholdende Flid, Sparsommelighed og stærk Retsbevidsthed er forskellige Træk, som vi udfinder af foranstaaende spredte Oplysninger. Af de tre nævnte Egenskaber havde P. C. Bjerregaard taget meget i Arv, mest synlig for alle har vel de to første været, men ogsaa Retsbevidstheden besad han i stærk Grad.

Fra Købstaden Vejle, der ligger lunt ved Fjordens inderste Vig, bølger høje og skovklædte Bakker sig op til forskellige Sider, og op ad Bakkerne snor sig Landeveje til Frederits, Kolding, Varde, Herning, Viborg og Horsens. Lidt Sydvest for Vejle—Jelling—Herning Landevej ligger Landsbyen *Høgsholt*, kun

en god halv Mils Vej fra Købstaden. Høgsholt ligger som i et Leje op til det mægtige Bakkedrag, der strækker sig op gennem Jylland under Navnet den jydsk Højderyg. Den Gaard, Jørgen Bjerregaard Pedersen havde købt, hedder *Molsgaard*.

Naar han havde faaet to Efternavne, skyldes det, efter hvad der fortælles i Familien, at der engang paa en Gaard, der hed Bjerregaard, i Egum ved Frederits var seks Søsken, og da de drog ud i Verden, aftalte de, at hvor de blev bosat, skulde Gaarden kaldes Bjerregaard. Et af disse Hjem blev Jørgen Bjerregaard Pedersens Moders i Fredsted i Starup Sogn. Herfra stammer altsaa det Navn, som for Jørgen Bjerregaard Pedersens Børns Vedkommende skulde blive Slægtsnavnet.

Hvordan dette gik til, ved vi med Sikkerhed. Men inden dette fortælles, maa vi gøre Rede for, hvem der var Stedets Præst.

Hover er Anneks til Jelling, og dengang var Sognepræsten tillige Forstander for Jelling Seminarium. Den 25. Januar 1856 var *Hans Jørgen Marius Svendsen*¹⁾ (1816–1872), der siden 1848 havde været Kateket i Ringkøbing, blevet udnævnt til Præst for de to Sogne og Forstander for Seminariet. »Svendsen i Jelling«, under hvilken Benævnelse han var kendt vidt omkring, var en Præst af den grundtvigske Retning, han var en Mand, der ved sin stærke og varme Personlighed kom til at sætte et varigt Præg paa mangfoldige af de Lærere, der udgik fra Seminariet — her skal blot nævnes *H. Rosendal*, der senere som Forstander for Vinding Højskole blev *P. C. Bjerregaards* Lærer —, men ogsaa for Befolkningen i de to

¹⁾ Om H. J. M. Svendsens Liv og Gerning henvises til *To Seminarieforstandere ved Christian Hauch*, København 1920.

Sogne og de mange Sognebaandsløserne, han samlede om sig, blev han en Præst, der som faa forstod at vække og varme i Menneskers Sind.

Til Tekst for sin Tiltrædelsesprædiken havde han valgt Ordet: »Den banker dristig paa, som bærer godt Budskab,« og i Prædikenen hedder det bl. a.: » . . . Ja, saaledes staar jeg her, ikke med Selvtillid og høje Tanker, men som Tolderen i Templet og maa sige med ham: Gud være mig Synder naadig! Men kan jeg ikke banke dristig paa i Dag, saa skal det ved Guds Naade ske herefter. Thi der skal bankes dristigt paa med det gode Budskab. Saa længe det sniger sig frygtsomt om og ikke bæres højt, ikke udraabes lydt, saaledes som det er, gør det ingen Gavn. Det skal bæres dristigt frem, men dristigt i en Kærlighed, som tror alt og haaber alt og ikke bruger Fremfusenhed.«

Om tre af den Tids betydeligste Præster inden for den grundtvigske Retning, *Vilhelm Birkedal*, *Frits Boisen* og *Svendsen*, sagde man, at Birkedal *løftede* sine Tilhørere, Boisen *bevægede* dem, men Svendsen *vidnede* for dem. Svendsen kan være veltjent med det, der her blev tildelt ham. Hans Prædikener var saa fyldigt udarbejdede, at de kunde have gaaet i Trykken med det samme, men det skete aldrig. Svendsen holdt paa, at en Prædiken skulde *høres*.

Ofte anvendte han i sin Prædiken Salmeverset:

»Min Mund og mit Hjerte
de gjorde en Pagt:
I Fryd og i Smerte
af al deres Magt
hinanden at følge
og aldrig fordølge,
hvad i dem blev levende lagt.«

Det blev ved hans Baare sagt, at dette Vers passede netop paa ham selv. Dette bekræftes ogsaa af,

at han engang sagde: »Jeg varer mig mest af alt for at tale om det, jeg ikke selv har erfaret.«

En Mand med en saadan Aandskraft som den, Svendsen besad, og saa tillige med den nøgterne Sans: Ikke sige mere, end du kan staa ved! — han maatte være særlig skikket til at gaa lige ind i jydskes Bønders Hjerter. Og sikkert er det, baade hans Vidnesbyrd og hans Personlighed kom ind i Hjerterne, og saa hos Familien paa Molsgaard.

Dengang Jørgen Bjerregaard Pedersen i December Maaned i 1866 var ovre hos Pastor Svendsen for at gøre Aftale om sit ældste, levendefødte Barns Daab, blev han jo ogsaa spurgt, hvad Barnet skulde hedde. Nu var Tanken den, at det skulde nævnes op efter sin Mormor Ane Dorthe, men tillige efter to afdøde Morbrødre Niels og Steffen, og saa skulde det naturligvis tillige hedde Bjerregaard Pedersen.

Jørgen Bjerregaard Pedersen begyndte jo saa paa den meget lange Remse: *Ane Dorthea Nielsine Steffine Bjerregaard* . . . men længere kom han ikke, for saa afbrød Pastor Svendsen brat: »Nu maa det være Stop!« Som Følge af denne Præstens resolute Afgørelse kom Datteren ikke til at hedde Pedersen, og da de følgende Børn jo maatte have samme Efternavn som hun, blev de ogsaa kaldt Bjerregaard.

Højskolebevægelsen fik ogsaa sit Tag i Jørgen Bjerregaards Familie. *Ludvig Schrøder* (1836–1908) havde 1865 sammen med *H. Nutzhorn* (1833–1925) begyndt en Højskole i Askov, og deres Virksomhed sporedes viden om. En Broder til Jørgen Bjerregaard Pedersen *Jens Møller Pedersen* var paa Askov Højskole i to Aar, 1867–69. For at faa lidt Afslag i Betalingen var han Bogholder hos Schrøder. Det var hans Ønske at blive Lærer, han kom saa hjem for at læse videre og naa sit Maal at blive Friskolelærer,

men Sygdom overmandede ham. Det var Tuberkulose, og Lægen havde sagt, at det var Døden. Da Jens Møller ikke kunde taale at bestille noget rigtigt, gik han og puslede med nogle Poppelskud. Efterhaanden fik han plantet to Rækker Popler ved den ca. 200 Al. lange Indkørsel, og desuden plantede han omme ved Dammen og uden om Gaarden, saa kunde de Træer staa som et levende Minde om ham. Adskillige af dem staa den Dag i Dag.

Men Kræfterne svandt mere og mere hen, og den 4. August 1871 udaandede den unge Mand. — Da Dorthea blev voksen, kom hun — i Aaret 1885 — ogsaa paa Askov Højskole. — Et halvt Aars Tid efter Jens Møllers Død fik Jørgen Bjerregaards en Søn, og han fik Navnet *Søren Møller Bjerregaard*, det første Navn efter Morfaderen, Søren Lassen, og det andet efter den kort før afdøde Farbroder.

Der var jo imidlertid forud en Søn i Familien, idet *Peder Christensen Bjerregaard* var født den 10. September 1869. Bjerregaards Navnet har han, som ovenfor omtalt, faaet efter Farmoderens Familie, Peder Christensen var efter Farfaderen. — Endelig var der den yngste Datter *Marie Jørgine*, der var født 1881. Hun døde 1895.

Det Hjem, hvor disse Børn voksede op, kan med Sikkerhed siges at have været et flittigt, gudfrygtigt og stilfærdigt Hjem. Om Moderen ved jeg ikke ret meget ud over, at hun gennem mange Aar var meget svagelig, og at Peder holdt umaadelig meget af hende, saa hendes Lidelser i Forbindelse med hans egen senere Sygdom var medbestemmende til, at han valgte Lægestudiet.

Af Faderen har P. C. Bjerregaards Ven, Pastor N. A. Jensen, Møgeltønder, givet følgende Karakteristik: »Den, der blot en Gang har set gamle Jørgen Bjerre-

gaard, forstaar, hvem Sønnen har faaet noget af sit bedste fra. Han var *en jydsk, grundtvigsk Bonde* med Streg under alle tre Ord. Sindig og støt, rolig og sikker, med en dyb Alvor og en lys Mildhed saaledes sammenfattet, som vi kender det fra det første grundtvigsk paavirkede Slægtled af jydsk Bønder, en ægte Discipel af Svendsen i Jelling.« Jørgen Bjerregaard sad iøvrigt ogsaa en Aarrække i Sognestyret sammen med Pastor Svendsen.

Modtog Børneflokket en kristelig og folkelig Paavirkning i deres Hjem, saa tør man ogsaa sige, at de modtog en historisk. Jørgen Bjerregaard var mellem 13 og 16 Aar, da Treaarskrigen fandt Sted, han huskede nok Træfningen ved Vejle den 8. Maj 1849. Og i Hover Sogn, hvor han senere fæstede Bo, laa Lerbæk Mark, hvor Kong Frederik den Syvende den 13. September 1849 holdt Revy over Tropperne og udtalte de berømte Ord: »Det skal ej ske!« — »Naar vor Far fortalte derom,« siger Søren Bjerregaard, »var det, som vi hørte Kongen slaa paa sin Sabel, saa det klirrede.« Aaret efter at Jørgen Bjerregaard havde købt Molsgaard, kom vor sidste Krig, hvor Sønderjylland gik tabt. Vejle var ogsaa da besat af fjendtlige Tropper og Omegnen under stærk Paavirkning deraf.

Man kan med Sandhed sige, at P. C. Bjerregaard havde en varm Nationalfølelse. Hvor den stammer fra, er efter ovennævnte ikke vanskeligt at se.

Slægten havde Tid efter anden samlet sig et Fond af Leveregler, som dels var groet ud af selve Slægten og dels tilegnet fra anden Side. Den Dag Jørgen Bjerregaard for første Gang skulde lære sin Søn Peder at pløje, sagde han et gammelt Ord, som han havde fra sin Far igen: »Hvor Ploven intet faar, faar Leen heller intet.« Den Maade, dette blev sagt paa,

gjorde et stærkt Indtryk paa Drengen. Han glemte ikke senere i Livet, at der skal pløjes, før man kan høste. En anden Livslære fik han i Ordene: »Den Skjelling, der ærer dæ, min Dreng, æ lissaa gue som den, der nærer dæ.« Hvem der har kendt Doktor Bjerregaard i hans modnere Alder, ved, at han netop forvaltede det Mammon, der blev ham betroet, paa bedste Maade. Der er mange »Skjellinger«, ogsaa temmelig store iblandt, som har æret P. C. Bjerregaard. Den nævnte Leveregel stammede fra Morfaderen Gaardejer Søren Lassen i Kærbølling.

Jørgen Bjerregaard Pedersen var blevet konfirmeret af Provst *Gad* i Gaverslund, og denne havde efter Konfirmationen sagt til ham: »Sørg for at udnytte din Tid, min Dreng, for den Tid, der gaar, kommer aldrig mere tilbage.« Og naar Jørgen Bjerregaard lod dette Ord gaa videre til sin Søn Peder: »Sørg for aa udnøtt di' Ti', mi' Dreng, for den Ti', der goer, kommer aaller mier tebaag'!« saa blev dette ikke en tom moralsk Læresætning, men det blev, dels ved den Inderlighed, hvormed det blev sagt, og dels paa Grund af det følsomme Sind, der modtog det, til en varig Værdi.

En livlig Dreng har Peder Bjerregaard været. Hans omtrent 3 Aar yngre Broder Søren har fortalt forskellige Træk fra deres Barndom. Peder var længe om at lære Bogstaverne, Søren lærte dem samtidig ved at høre paa Broderen. Saa kom de i Skole, og Peder var ivrig med alt det boglige, men ogsaa livlig og munter til at lege. Det kunde nok hænde, at han kunde give lille Bror Søren en Paamindelse om at passe lidt bedre paa Lektierne. Hjemme maatte de tidlig hjælpe til med Landbruget. Det var nu Peder ikke saa ivrig efter, stundom hjalp Søren ham, saa han hurtigere blev færdig, og de fik lidt mere Tid

til at lege. Her var altsaa Søren den fremmeligste. Om Morgenen skulde de om Vinteren først møde i Skolen Kl. 9. De skulde da muge og gøre rent — gøre Morgenarbejde, som det hedder — først. Men Peder kunde nok træffe at falde i en Bog i Stedet for, saa fik han en faderlig Paamindelse: »Pejje, Pejje, do lar Søren gøre alt Arbejdet, do ska da aa hæng' i de Bøger baade Morgen og Aften.« Som andre Drengene havde de adskillige Kunster i Hovedet. Engang havde de Brøndgraver, han havde stor Hang til Brændevinen, og Flasken maatte tidt ned i Brønden, saa han kunde faa en Hjertestyrkning, før han gik videre. Men saa tog de Skarns Drengene og hældte Vand i en Flaske, og da Brøndgraveren gav Udtryk for sin Tørst, hejsede de den ned til ham. Over den lidte Forsmædelse blev Brøndgraveren saa rasende, at han knuste Flasken mod en Sten, men i en Fart fik de to Brødre den rigtige Flaske hejst ned, og de bad saa meget undskylde, det var jo begribeligvis en Fejltagelse. Af og til tog de Kraftprøve, hvad der ved en bestemt Lejlighed fik en noget vandet Udgang, idet de begge havnede i Vandtruget henne i Kostalden. Det har jo næppe i Øjeblikket været saa fornøjeligt, men siden, da de fik Vanskelighederne lidt paa Afstand, morede de sig tidt ved at minde hinanden om denne Vandgang. Ofte legede de med Nabobørnene, og Egnen frembød især om Vinteren gode Betingelser for Friluftsliv. Her var saa mange Damme, hvor de kunde glide paa Is, og talrige Bakker, hvor en Slæde efter et Snefald kunde faa en ordentlig Fart paa. Nytaarsaften var en særlig festlig Aften med Hensyn til Løjer, engang var Brødrene listet indenfor hos en af Naboerne, den ene var kravlet ned i Grubekedlen og den anden ind i Bagerovnen, fra hvilke Skjulesteder de med deres dertil

indrettede Apparater lavede et syndigt Spektakel. Folkene kunde jo ikke begribe, hvor al den Alarm kom fra, og de var ved at mene, at det ligefrem var ilde fat. Men inden Undersøgelsen naede de paagældende Steder, havde Peder og Søren set deres Snit til at forsvinde. — De almindelige Børnelege *at spille Pind* og *at spille Trild'* (trille en rund Træskive hen ad en Vej) blev drevet med stor Energi. Alligevel kunde det — f. Eks. i Skolen — hændes, at Peder i Frikvarteret blev hængende over en eller anden Bog i Stedet for at løbe ud og lege med de andre. Han følte tidlig Trang til Læsning. Da han var en halv Snes Aar, gav hans Fader ham *Robinson Kruse*, og den pløjede han igennem flere Gange, hvad der ogsaa gjaldt andre Bøger.

Peder har iøvrigt været ret svagelig som Barn. I et efterladt Manuskript¹⁾ meddeler han, hvorledes han foruden de almindelige Børnesygdomme Mæslinger og Kighoste 6—7 Aar gammel havde Difteritis. Fra 8 Aars Alderen led han af en Mavesygdom med Appetitløshed og daarligt Humør. Da han var 12 Aar, bedredes Tilstanden. I samme Periode led han en Del af Hovedpine. Kosten derhjemme var saa godt som udelukkende Mælkemad, Brød, Ost, Flæsk, Kartofler, Ærter, Kaal o. l., kun yderst sjældent Kød.

¹⁾ P. C. Bjerregaard har efterladt sig to Skildringer af den pinefulde Sygdom, han som ung kom til at lide af, og som aldrig siden forlod ham. Sygdommen var *Trigeminus neuralgia*, de ægte Ansigtssmerter, og den første Skildring, som han betegner som Journal, er afsluttet 4. April 1900, den anden er affattet af en »36-aarig praktiserende Læge«, altsaa i Aaret 1905. Fra disse to Skildringer, der er paa henholdsvis 22 og 47 Kvartsider, er der hentet forskellige Oplysninger om Bjerregaards Sygdomme som Barn og voksen, Kosten til de forskellige Tider m. v.

Peder Bjerregaard voksede stærkt og led en Del af Vokseværk. Han syntes svært bygget, Benbygningen var dog spinkel, men han var ved godt Huld.

Han var tidlig vant til haardt Arbejde i fri Luft, og da han var 14 Aar gammel, gjorde han Karlearbejde, skønt han endnu langt fra var udviklet. Da han var naaet den Alder, fejlede han næppe noget som helst ud over lidt Forkølelse af og til.

Da han var blevet konfirmeret, skulde han altsaa til at være Karl. Jørgen Bjerregaard vilde have, at hans Børn skulde lære at bestille noget. Men her kneb det nu noget, for vel var Peder en lydig Søn, og han havde en levende Pligtfølelse, endelig kan man heller ikke sige, at han følte Afsky for Landbruget, men sikkert er det — Bogen var ham kærere, og kunde det nogenlunde lade sig gøre, saa holdt han den i sin Nærhed. Var der saa en Lejlighed, kunde man altid faa slugt et Par Sider. Saaledes havde han, naar han tærskede nede i Loen, forskellige Bøger forpuppet omkring i Korngulvet. Dær var de jo da godt sikret, mente han. Kunde der saa paa en eller anden Maade gives en lille Pause i Arbejdet, trak han en af sine Bøger ud mellem et Par Neg og optog med Spænding sin Helts afbrudte Skæbne. Men længe varede det jo ikke, før den præsaiske Tærskning atter stillede sine uafviselige Krav, og han maatte atter — med et Suk — anbringe sin Bog i det skjulte.

Men nu og da hændte det, naar Peder var beskæftiget andet Steds, at Jørgen Bjerregaard skulde have flyttet et Fag Korn og derved pludselig hittede baade en og to Bøger. Saa maatte han, som rimeligt var, ind at drøfte Sagen med sin Kone: »A ved sande luund ett, Maren, hvad vi skal gjør ved den Dreng . . .« Nej saamænd, det var slet ikke saa let.

Jørgen Bjerregaard var selv Landmand med Liv og Sjæl. Landbruget var jo nu engang det sundeste Arbejde, man kunde komme til, og saa langt tilbage som man vidste, havde det været Slægtens Erhverv. Det var et Brud med Slægtens Skik og Brug, hvis Sønnen nu gav sig i Lag med noget andet. Desuden var Peder den ældste Søn, og Faderen havde vel efter Tidens Skik tiltænkt ham Gaarden. Og saa det at læse — hvad kunde det føre til, hvor længe vilde det vare, og hvad vilde det koste? Naar man husker, at det dengang — for kun en fyrretyve Aar siden — var saa langt sjældnere, at Bøndersønner kom til at læse, i hvert Fald ud over, at de tog Lærereksamen, vil man forstaa, at Faderen maatte føle Sønnens Ønske som et Spring ud i det helt uvisse.

Der blev holdt Raad om Sagen, og den blev om-
talt til Venner og Frænder; engang da Drengens Morbroder, Gaardejer *Lars Sørensen* i Kærbølling, var til Stede, foreslog han, at Peder tog med hans Søn *Søren* paa Vinding Landbrugsskole. Jørgen Bjerregaard har nok kløet sig lidt bag Øret, men da det var Landbrugsskole, trøstede det lidt. Et Ophold paa en saadan kunde endelig blive til Gavn, hvis Drengen alligevel blev ved Landbruget, hvad Faderen meget haabede.

Naar det ovenfor blev nævnt, at de to Fættre kom paa Vinding Landbrugsskole, kan det lyde noget underligt, men Forholdet er dette, at der paa *Vinding Højskole* som paa adskillige andre af den Tids Højskoler var en Landbrugsafdeling, hvor man modtog Elever, der havde været paa Højskole tidligere, undtagelsesvis ogsaa andre som nu f. Eks. Peder Bjerregaard, der kun var 16 Aar. Dengang var Landbrugsskolerne først i deres Vorden. De er i det store og hele vokset ud af Højskolernes Landbrugsafdelinger,

der saa de fleste Steder blev nedlagt, da Landbrugs-skolerne rigtig kom i Gang.

Vinding Højskole var oprettet 1867 af en af Svendens Elever fra Jelling *H. Rosendal* (1839–1921), der var barnefødt i Nykirke Sogn Nordvest for Vejle og i en Aarrække Lærer i Vejle. Rosendal havde altsaa dybe Rødder i Egnen. Før han blev Lærer i Vejle, havde han et Par Aar været Lærer paa Grundtvigs Højskole, og den Tid glemte han aldrig. At der ogsaa var andre, der ikke glemte ham, ses deraf, at han 1866 som Julegave modtog et Brev, der indeholdt 8000 Kr., og hvori der stod: » . . . hvis du endnu har din gamle Kærlighed til Højskolen.«

Det havde Rosendal, han havde ogsaa Evnerne. Tid efter anden tilegnede han sig en sjældent omfangsrig Viden, hvad vort Lands Historie og Literatur angik, desuden ejede han en fremragende Fremstillingsevne, et jydsk Lune og en Jævnhed, som i høj Grad hjalp til at bane Vejen for ham.

1867 oprettedes da Vinding Højskole, som senere af ovennævnte Grunde i nogle Aar havde en Landbrugsafdeling ved Siden af Højskolen. Det var paa denne Landbrugsafdeling, Peder Bjerregaard og hans Fætter 1. Oktober 1885 gav Møde. Fætteren er den Side 18 nævnte Gaardejer *Søren Lassen Sørensen*, der besidder Slægtens gamle Gaard i Kærbølling, Bredsten Sogn.

Har Jørgen Bjerregaard haabet, at Sønnen gennem en Vinters Landbrugsskoleophold skulde faa sin Læselyst stillet, tog han helt fejl. Det gik snarere omvendt. Peder var godt begavet, men hans særlige Styrke var en umaadelig Lyst til Læsning og en deraf følgende usædvanlig Energi. Een Vinter kunde slet ikke mætte hans Kundskabstørst. Naa, ja, saa fik han da Lov til at komme igen Vinteren efter (1886–87), denne

Gang paa Højskoleafdelingen. Der blev lagt Mærke til Peder Bjerregaard – skønt han sikkert ikke selv har ønsket at gøre sig bemærket –, og man anbefalede Jørgen Bjerregaard at lade ham læse. Han kunde jo f. Eks. sende Sønnen til *Herning private Realskole*, der var oprettet 1877. Dær kom mange unge Bønder sønner i de Tider, og Skolens Bestyrer *Hans Møller* havde et godt Navn som Skolemand.

Faderen gav til sidst efter, skønt det næppe faldt ham let, thi hermed var jo det sidste Haab om at se Sønnen som Landmand bristet.

For at blive forberedt til Optagelse paa Realskolen opholdt Peder Bjerregaard sig Sommeren 1887 paa Vinding og modtog Privatundervisning. Blandt Pigeskolens Elever var da et Næstsøskendebarn *Mette Christensen*. Hun har i et Brev til Peder Bjerregaards Søster i Høgsholt 1926 skrevet om sine Minder fra de glade Vindingdage. Hun skriver bl. a.: » . . . han [Peder] var jo kuns en stor Dreng i mine Øjne, og vi fulgtes glad af Sted hjem til Høgsholt om Søndagen eller til Kjærbølling; han spurgte jo altid Rosendal, om han maatte tage hans Kusine med. »Ja, Peder Bjerregaard, du behandler hende jo nok pænt, saa faar I Lov at gaa.« For dengang kunde vi jo gaa paa Benene og var glade, naar vi maatte komme ud at gaa. – Hvor havde vi mange dejlige Ture ned til Fjorden og Munkebjerg og Vejle og ud til Musikaften i Skolen hos Krarup-Hansen; og hver Onsdag Aften paa Skolen da var der altid Sang og Musik og Leg, derefter lidt ekstra – Rødgrød, Budding eller Kaffe. Vi var som een kærlig Familie allesammen.«

I Eftersommeren 1887 kom saa Peder Bjerregaard til Herning. Her levede han et rigtigt Friluftsliv. Dengang gik Heden lige ind til Byen, og om Sommeren

gik Peder Bjerregaard ud i Heden med Bøgerne under Armen. Saa pløjede han sine Lektier igennem samtidig med, at han indaandede Hedens krydrede Duft og af og til kastede et Blik ud over dens farvede Tæppe. Om Vinteren holdt han sig hjemme i sin Stue. Saa lukkede han et Vindue op og gik op og ned ad Gulvet med en Overfrakke paa — kanske han ogsaa sparede at lægge i Kakkelovnen —, alt imens han sang de Folkesange, der dengang unge og friske fløj over Landet: »Høje Nord, Friheds Hjem«, »Helt tungt han efter sig Foden drog« o. fl. Der var i det hele i den unge Mand en poetisk Sans, som gav sig Udtryk paa den oprindeligste Maade.

Peder Bjerregaard levede meget sparsommeligt. Han holdt sig selv med tør Kost, men spiste til Middag hos sin Vært.

Da Peder Bjerregaard som nævnt passede godt paa Skillingerne og tillige var en Ynder af Naturen, besluttede han og en Kammerat, *Dalsgaard*, der var fra Jelling, og som nu er Lærer i Vejle, ved Begyndelsen af en Sommerferie at gaa de 9 Mil fra Herning og hjem. Planen blev udført, og naar de blev tørstige, gik de hen til en Pumpe eller et Vandløb og fik slukket Tørsten. Det sidste Stykke Vej, fra Jelling, gik Peder alene, og Vejen eller Stien førte igennem en Skov. Det var blevet Aften, og han var saa træt, at han for at holde sig oppe maatte synge af fuld Kraft. Efter den Tur maatte han ligge i Sengen en Dags Tid for at faa lidt Hud paa Tærerne igen. Men han var ikke ked af det; saa havde han da prøvet det, sagde han. Efter at han havde pustet ud et Par Dage, var det ham en Fornøjelse at komme ud og tage Del i Høsten. Selv om han var en Læsehest, var det ikke saadan, at han var led ved Bondearbejdet. Han kunde tage fat paa

hvad som helst, og han var for at nævne et Eksempel en meget dygtig Malker. Ikke mindre dygtig var han til at køre et Par Heste, men derom mere senere.

Efter to Aars Ophold paa Herning Realskole bestod Peder Bjerregaard Præliminæreksamen med et meget smukt Resultat, og nu var det Faderens Mening, at han med det, han havde opnaaet, nok kunde skaffe sig en Stilling, som han kunde føle sig tilfreds med. Men det var ikke Sønnens Mening, han vilde læse videre – til hvad det vidste han ikke, kun tørstede han efter mere og mere Viden, højere og højere Forstaaelse.

Faderen har jo nok været en Kende stolt af, at Sønnen havde klareret sig saa godt. At han var imod, at Sønnen vilde læse videre, forstaar man først, naar man tænker paa, hvor begrænset saadan en mindre Gaards Ydeevne var i de Tider. Selv om Jørgen Bjerregaard sad gældfrit ved sin Gaard og lidt til, vilde det for almindelige Øjne ganske vist se ud som en Umulighed at holde en Søn i København i en længere Aarrække, uden at det vilde gaa ud over hele den øvrige Families økonomiske Fremtid. Peder saa vel nok Vanskelighederne, men han ejede baade Ungdommens brændende Længsel og dens Vovemod. Han holdt fast, og Enden paa det blev, at Faderen gav efter.

Det næste Maal var altsaa Studentereksamen, men her manglede han en Del Kundskaber i Latin og Græsk for at kunne gaa ind i Latinskolens 5. Klasse eller blive optaget paa et Artiumskursus. Peder Bjerregaard tyede da atter til Vinding, her havde den senere Professor *Kr. Sandfeld* sit Hjem. Han gik i Vejle Latinskoles 5. Klasse og kom saa til at undervise tre unge Mennesker *Peder Bjerregaard, Knud*

Lie, der var lidt i Slægt med P. B., og *Hans Møller Due*, der senere er blevet Præst. Til dette Trekløver sluttede sig en af Forstander H. Rosendals Sønner, nuværende Højskoleforstander *H. A. Rosendal*, Lyngby. Han er født 1876 og var altsaa en 13–14 Aar gammel. Han fortæller, at de havde det umaadelig hyggeligt sammen, naar de ellers havde lidt Tid til overs.

Det har aabenbart været et muntert Selskab, hvor Vittigheder og muntre Paafund knitrede om Ørerne, naar den nødvendige Latin og Græsk var tygget igennem. Peder Bjerregaard var godt oplagt til lidt Spøg og Lystighed, H. A. Rosendal har adskilligt af sin Faders Lune, og Knud Lie var Selskabets Husdigter. Han digtede saaledes følgende Kvad til Kakkelovnen:

Til dig vi satte vort Haab og vor Lid
i den vintertrange og kolde Tid,
skønt sjældent herinde du jo forsøgte
med Varme dit Kald og din Gerning at røgte.

Man levede altsaa paa Vinding »som i een kærlig Familie allesammen.« At Peder Bjerregaard ved given Lejlighed har virkeliggjort dette Liv, derom vidner følgende Skildring, som H. A. Rosendal har sendt mig, og hvori han fortæller, hvorledes Peder Bjerregaard engang reddede hans Liv. »Vi var en Sommersøndag en Del unge ude at svømme en lang Tur paa Fjorden og var svømmet i en stor Bue uden om en vældig Tangmasse. Imidlertid blev jeg, der var blevet bagest, træt og vendte om for at søge Land, men vilde saa i min Uforstand skyde Genvej gennem Tangen. Den snoede sig imidlertid om Benene paa mig, og jo mere jeg kæmpede for at komme løs, des fastere blev jeg surret ind; og til sidst gik jeg under med et Vræl, men blev i samme Øjeblik

trukket op igen og halet ud. Det var Peder Bjerregaard, der havde mærket, at jeg var vendt om, og straks var svømmet bag efter mig ind gennem den Glime, jeg havde sparket i Tangen. — Men han fik ingen Redningsmedalje, da Sagen aldrig blev omtalt. Dengang tænkte vist hverken han eller jeg, at det var andet end en dagligdags Hændelse. Men hans Omhu for Kammeraten, og at han opgav Turen for at se efter, om han ikke kom noget til, passer jo godt nok med hans hele Væsen.«

I Eftersommeren 1890 kom saa det store Spring: Peder Bjerregaard rejste til København, hvor han kom ind i *Mariboers Skoles* 5. Klasse. I Januar 1891 bestod han en Tillægsprøve i Latin, der var nødvendig for dem, der ikke havde bestaaet den saakaldte »4. Klasses Hovedeksamen«. Resultatet var g÷, det var jo ikke videre fint, men Skolens Bestyrer, S. Neve, tilføjer i en anbefaling, at det sikkert maa »tilskrives en Sygdom i Halsen, som han i flere Maaneder har lidt af, og som i flere Henseender har sat ham tilbage.« Iøvrigt hedder det i Anbefalingen — som Peder Bjerregaard har brugt til Støtte ved Ansøgning om et Stipendium —, at Ansøgeren »er godt og alsidig begavet og mere moden end sine Kammerater. Han er i Besiddelse af en overordentlig Flid og Samvittighedsfuldhed, der undertiden gør ham lidt ængstelig og usikker. Han hører til de meget lovende Disciple.«

Det har sikkert ikke været helt let for den lange Bondekarl med den ludende Holdning og det stærkt jydsk Præg i sin Tale at komme ind blandt de mange raske Københavnerne. Han var 21 Aar, Fler-tallet af de andre mellem 15 og 17. Blandt disse unge Fyre, hvoraf der fandtes flere Sønner af rige Familier, kunde Peder Bjerregaard let komme til at

føle sig »ængstelig og usikker«, som han undertiden følte sig det i Timerne.

Peder Bjerregaard har ikke ejet den frie Optræden, der gør sig ved en Eksamination. Han fik anden Karakter baade til Artium og medicinsk Eksamen, hvad der iøvrigt ikke siger stort, naar man tager hans megen Sygdom i Betragtning.

Og skal vi maale de unge studerende ved Mariæboes Skole eller senere ved Universitetet med deres *Kærlighed* til deres Studium, saa vil Peder Bjerregaard komme meget højt op i Rækken. Han besad ikke blot Kærlighed til sit Fag — men til alt, hvad der kunde virke berigende og udviklende paa hans Sind. Han har efterladt sig et Par Bøger, som han Tid efter anden har fyldt med Citater, mest af fremmede Forfattere. Fra Herningtiden (1888) har vi en Bog med »La Marseillaise« i Spidsen og dernæst en Række engelske Digte. Ind imellem er der latinske og græske Sentenser m. m. Bogen blev fortsat i København, formentlig dog først i Studentertiden, da ligeledes en anden Bog (»Noter 1895–96«) blev fyldt med Citater af Digtere og Tænkere, af de første især Russerne Turgenjew og Leo Tolstoj, men iøvrigt kan vi nævne i Flæng Søren Kierkegaard, Grundtvig, Georg Brandes, D. G. Monrad, Bjørnson, Jonas Lie, Geijer, Tegnér, Goethe, Schelling, Pasteur, Rousseau, Pascal, Stuart Mill, Sokrates osv. osv.

Naar denne P. Bjerregaards Læsning, der dels ligger forud for Artiumslæsningen 1890–92 og dels bagefter, nævnes her, er Aarsagen et fransk Citat af Napoleon, som findes paa første Side i sidstnævnte Hefte, og som lyder saaledes »Arbejdet er mit Element. Jeg er født, er skabt for Arbejdet. Jeg har kendt mine Fødders Begrænsning, jeg har kendt

mine Øjnes Begrænsning — jeg har aldrig kunnet kende mit Arbejdes.«

Ja, Arbejdet var Peder Bjerregaards Element, og det, der drev ham, var Kærligheden til Livet. Han var — saadan forstaaet — en højt begavet Mand.

Han var meget sparsommelig og var nødt til at være det. Det første Aar har han levet saa at sige udelukkende af tørre Mellemmader.

Peder Bjerregaard havde efter at have vaklet en en Tid mellem det at blive Præst eller Læge valgt det sidste, og Valget maa være sket, før han begyndte i Mariboers Skole, da han her havde valgt den naturvidenskabelige Linje. Valget menes som nævnt at være støttet af to særlige Grunde, dels den at kunne hjælpe Moderen, der led meget, og dels af Ønsket om at kunne hjælpe sig selv. Havde han en Tid i Overgangsalderen følt sig rask, var dette ikke Tilfældet mere, og han blev det iøvrigt aldrig senere. Endelig har han haft en Trang til i det hele at hjælpe lidende Mennesker til Rette, dette kunde han have naaet ad begge Veje, men han valgte altsaa at blive Læge.

Da Peder Bjerregaard var 19 Aar gammel, begyndte han at lide af Susen for højre Øre, han blev behandlet derfor, men uden Resultat. 20—21 Aar gammel blev han behandlet længe for Svælgkatarr uden kendelig Virkning. Han havde dengang aldrig røget eller nydt Spiritus. Nu mærkede han ogsaa Susen for venstre Øre.

Efter at han var kommet til København, henvendte han sig paa Poliklinikken for at faa Hjælp mod den plagsomme Susen for Ørerne. Her opdagede man, at der ogsaa var noget galt i Næsen. En Operation blev foretaget, og en ret rigelig Blødning paafulgte. Han maatte iøvrigt gennemgaa en Række Øreopera-

tioner, og desuden blev han i et Par Aar stadig penslet i Halsen, saa han mener, han har faaet et Par Hundrede Penslinger ialt.

En Tid blev denne Øresusen dog mindre, og efter Næseoperationen følte han en betydelig Bedring. I et Brev til Søsteren udtrykker han sin Taknemmelighed mod den Specialist, som har hjulpet ham. »Du ved vel nok, kære Søster, at det stadig gaar fremad med min Helbredelse. Jeg tror endogsaa, at Susen for det venstre Øre — det bedste — aftager. Du maa jo kunne forstaa, hvilken Glæde det er for mig, og hvor taknemmelig jeg maa være Dr. med. *Grønbeck* for hans Hjælp. De er jo flere Læger paa Klinikken, undertiden hele fem, men han er jo over de andre, og han behandler mig altid selv. Altid kommer jeg først ind. Altid er han venlig og mild imod mig, »Studenten«, som han ynder at kalde mig, og for de andre Læger præsenterer han mig som en tilkommende »studiosus medicinæ«.

Ja, kære Søster, jeg tror dog, at det i mange Maader er et lykkeligt Liv at være Læge, selv om ogsaa meget ansvarsfuldt. Der vil jo dog være Lejlighed til at udøve meget godt og bringe mange Mennesker Hjælp. Synes Du ikke? Kunde jeg nu blive en rigtig dygtig og samvittighedsfuld Læge, vilde Du saa ikke lide at have mig til Broder, og saa kunde Du jo ogsaa blive min Husholder, saa kunde vi have det saa rart sammen, det vil sige, hvis Du ikke gifter dig, hvad jeg vilde være glad ved, naar Du kunde blive rigtig lykkelig, saadan som Far og Mor har været. Det er dog rart at have saadanne Forældre. Ja, jeg tager saa tidt deres Billede frem og kan ikke se mig mæt og træt paa dem. Maatte de leve mange Aar, saa kunde vi rigtig komme til at hygge om dem i deres Alderdom.

Jeg skylder Th. Nielsen umaadelig meget, han tager sig af mig som af sine egne. Det er jo min Fader, jeg kan takke for det. Hver Søndag ser jeg ham i Vartov Kirke, hvor jeg stadig søger hen. Der er en dejlig Kirkesang, og Præsten kan jeg godt med.

Saa synderlig godt tilpas oven paa de mange Operationer kan Du jo nok tænke dig, at jeg ikke var. Fussing kunde se det paa mig, og hans Fader, Landstingsmanden, gik til Th. Nielsen og talte med ham om det. Følgen heraf blev, at Th. Nielsen skrev til mig og bad mig besøge sig, »han havde noget vigtigt at tale med mig om.« Jeg traf ham i Vartov. Og nu fik jeg jo forskellige Advarsler og gode Raad af ham. Især vilde han absolut have, at jeg skulde tage imod den Understøttelse, som Fussing havde tilbudt. Jeg lovede ham ingenting. Og saa sagde han: »Jeg slipper Dem ikke, før De giver efter.« Nogle Dage efter blev jeg mere daarlig, det var vel Blødtabet, der gjorde sin Virkning gældende, og saa kom pludselig en Aften Th. Fussing og to af mine Kammerater Viggo Blom, Søn af Grosserer Blom, og Frederik Seemann, Søn af Murermester Seemann, og nu kunde jeg ikke slippe fri, jeg maatte tage imod deres Hjælp. Jeg faar nu 20 Kr. om Maaneden henholdsvis af Landstingsmand Fussing, Murermester Seemann og Grosserer Blom. Det er meget rige Mænd Denne Understøttelse beholder jeg, til jeg faar Eksamen [Artium]. Det har nu mindre at sige, om jeg faar den Understøttelse, jeg søger om, og der er nok ejheller Udsigt til det, da der er saa mange, der søger. Men næste Aar haaber jeg at faa«

Den Th. Nielsen, Peder Bjerregaard nævner med saa megen Taknemmelighed, er Træskomand *Thomas*

Nielsen Kirkelund fra Vejle, født 1841, Folketingsmand for Vejle Amts 3. Valgkreds fra 1895 til 1909 død 1924.

Præsten ved Vartov var J. H. Monrad (1848--1903), der var en af den grundtvigske Retnings ledende Mænd. Monrad virkede ved Vartov fra 1890--94 og ved Frederikskirken (Marmorkirken) fra 1894 og til sin Død.

Af de tre unge velhavende Kammerater *Viggo Blom*, *Frederik Seemann* og *Thorkil Fussing*, som havde fattet Medfølelse med den tunge og syge Jyde, bør især den sidste fremhæves.

Han er Søn af Landstingsmand, Arkitekt og Muſermester *Hans Fussing*. Da *Thorkil Fussing*, der senere blev Fængselsdirektør, er født 1874, har han altsaa, da de gik i 5. Kl., været 16--17 Aar, mens *Peder Bjerregaard* var 21. Det mærkedes snart at *P. B.* var bagefter i Latin, hvilket Fag han nok iøvrigt heller ikke havde ret meget tilovers for. Da han ikke havde Raad til at betale Privatundervisning, bad vedkommende Lærer *Thorkil Fussing* om at hjælpe ham, hvad han var meget villig til. De var nu daglig sammen, indtil *Bjerregaard* slap over Tillægsprøven, og i den Tid kom de til at staa hinanden nær. *Bjerregaard*, der over for Kammeraterne i Skolen var indsluttet, aabnede sig rigtig for *Fussing*, der »saaledes fik Lejlighed til at se, hvilken fin og ædel Natur han var.« Det Venskab, de to unge Mænd sluttede i den pure Ungdom, varede iøvrigt ved gennem Aarene, *P. C. Bjerregaard* var ikke af dem, hvis Taknemmelighed nogen Sinde kølnedes mod dem, der een Gang havde gjort ham noget godt. —

Dr. med. *Grønbeck* var han stadig meget optaget af. I et andet Brev til Søsteren hedder det: «*Grønbeck* er en udmærket Mand, ham vil jeg ligne, hvis jeg nogen Sinde bliver Læge, hører Du I Gaar,

Onsdag før Skærtorsdag, var jeg paa Klinikken og blev penslet. Der var ingen Reservelæge, og jeg gjorde Tjeneste som saadan. En af Patienterne blev opereret, og jeg holdt hans Hoved og holdt Skaalen under til at opfange Blodet i. Dr. Grønbeck kaldte mig engang Doktor —. Det er jeg ikke, men om jeg lever, og alt gaar godt, saa bliver jeg det, skal Du faa at se, og Du vel sagtens min Husholder —. Men det vil vare 10–12 Aar, thi jeg vil være dygtig og ikke lege med min Gerning, og jeg vil være Ørelæge og helst ogsaa Øjenlæge. Min kære Ven Trueselsen vil være Doktor og Specialist i Bryst- og Mavesygdomme, og vi vilde nedsætte os i Vejle og bo sammen og hjælpe hinanden med Operationerne. . . .«

I samme Brev skriver Peder Bjerregaard, at Dr. Grønbeck troede, han fik begge Øren befriet for den ubehagelige Susen. — Det lykkedes imidlertid ikke. Han beholdt sin Susen for Ørerne, og foruden dens direkte Ubehagelighed medførte den ogsaa nogen Tunghørighed. Svælgkatarren kom han heller ikke af med. Ved den mindste Forkølelse blussede den op igen. —

Det var snart blevet Peder Bjerregaard klart, at det at læse til Artium var noget ganske andet end at læse til Præliminæreksamen. Men er Arbejdet strengt, saa er han til Gengæld særdeles godt tilfreds med Lærerne. I et Brev til Søsteren hedder det: »Herovre er der Lærere, der er noget bevendt, kan Du tro. Vor Matematiklærer er Landets bedste. Læreren i Tysk og Fransk taler begge Sprogene flydende. I Litteraturhistorie Dr. phil. F. Rønning, en Mand, der er Dig bekendt fra hans lille Mindeskrift om Grundtvig, Du gav mig til min Konfirmation. Hans Litteraturhistorie er meget lig med Rosendals. Han er en Mand paa op mod 50 Aar og noget dis-

stræt. I Historie har vi Dr. phil. Docent C. N. Starcke, en af Danmarks skarpeste Tænkere. Han vender helt op og ned paa Historien, saa det er ikke nemt at hitte Rede i den. Han er 35 Aar, høj, kraftig, med dejlige mørke Øjne, et kønt Ansigt med en nydelig Mund og kønne Tænder, kort en Mand, der er som skabt til at betræde et Kateder og bliver naturligvis ogsaa med Tiden Professor.«

Peder Bjerregaard har haft en dobbelt Lykke, dels har der blandt hans Lærere været meget betydelige Personligheder, og dels har han besiddet den Begejstringens Modtagelighed, som gjorde ham det let at tage imod, hvad Lærerne ydede. Selv om jeg ikke vil benægte, at der i ovenanførte Breve findes en skarp Kritik af enkelte af de hjemlige Læger (iøvrigt ogsaa det modsatte, »gamle Smith i Vejle« roser han stærkt: »han er dygtig, ham vil jeg nok ligne«) saa vil man dog let mærke, at Peder Bjerregaard har let ved at se lyst paa Mennesker. Dette er en karakteristisk Side hos ham, som vi slaar fast med det samme.

Naar Peder Bjerregaard var hjemme i Ferierne, skulde han rundt at have set alting efter. Han var alle Dage meget hjemkær, saa meget mere som han ikke rigtig ejede Evne til at blive Bymenneske og egentlig aldrig blev det. Det var da et Held, at han i København hurtigt kom i Forbindelse med *Thomas Nielsen*, den brave Jyde, og ikke mindre, at de tre unge Herrer Blom, Fussing og Seemann tog sig af ham som Kammerat og Ven.

Men Høgsholt var jo noget andet end Østergade, og i Molsgaard dær kunde han baade synge og fløjte, uden at nogen foragedes. Saa var der jo alt det, der skulde ses til, alle Farbror Jens Møllers Popler, i hvis Top Vinden susede saa hjemligt, og saa Haven,

især *det røde Æbletræ*. En Kerne fra et saadant Træ i Moderens Hjem i Kærbølling var blevet lagt i en Urtepotte, den spirede op og blev en smuk Plante. Den fik Peder, og da han var en 11 Aar gammel, plantede han den ud i Haven, den groede og blev til et stort Træ. I hver Sommerferie maatte Peder ud at se til dette Træ, som han betragtede som sin Ejendom, og han maatte hvert Aar have nogle Æbler af dette røde Træ.

Han var i det hele stærk i Minder. Et Blad med blegnet Skrift – sandsynligvis fra den første Vin- dingtid – viser, at han var optaget af »Adam Homo«, som vel H. Rosendal har fortalt om, men desuden har han afskrevet den i sin Tid yndede let sentimentale »Du spørger min Dreng, hvad jeg vil med den visne Viol, hvis Blade er tørre som Bøgernes i min Reol?« Efter at Svaret er givet, hedder det i sidste Vers: »Thi Minderne, ser du, min Ven, er vor dyreste Skat, de følge som Drømme os selv i den mørkeste Nat.« Denne Vise, som har bevæget adskillige unges Sind, har ogsaa gjort sit Indtryk paa Peder Bjerregaard.

Til Trods for al den bevægede Stemning, han som ung jævnlig kunde føle, og til Trods for den dybe Lidelse, han bl. a. paa Grund af sine Sygdomme kom til at gennemgaa, var der dog i hans Sind en sprudlende Livsglæde, som bl. a. gav sig Udslag i Sang og Fløjten. I et af de omtalte Manuskripter nævner han da ogsaa: »Mens jeg var hjemme, altsaa til 16 Aars Alderen, fløjtede jeg ualmindelig meget; muligvis kan dette have haft Indflydelse paa Lun- gernes Udvikling.«

Naar han senere kom hjem, brød Livsglæden løs paa ny med Fløjten og Syngen. En Dag var Gart- neren oppe fra Byen nede paa Molsgaard, og de

kom da til at fortælle, at Pejje var kommet hjem. »Ja,« svarede Gartneren, »det kunde jeg skam høre paa Fløjten i Morges.« — Var det ved at være paa Slutning med Ferien, tog Peder Skyttesangbogen og gik op i *Endestuen* (Storstuen) og sang den ene Sang efter den anden. Saa spurgte Moderen: »Hvorfor synger Du da saadan, Pejje?« — »Jo, for naar jeg kommer til København, saa bliver jeg jo lukket inde, og saa kan jeg ikke synge mere. Derfor maa jeg have sunget lidt i Forlaw.«

Lidt Lystighed gik han ikke af Vejen for. De havde engang i Hjemmet en Pige oppe fra Aarhus-egnen. Hun sagde »it«, mens de der i Egnen sagde »ett«. Nu var Peder meget villig til at hjælpe til med, hvad det skulde være, ogsaa Bagning, Vask og den Slags. En Dag skulde han og Pigen lægge Lagsner sammen, men saa fandt han paa at trække lidt stærkt. Han trak hende fra Dagligstuen gennem Køkken, Bryggers og udenfor. »A ka' it hold'! A ka' it hold'!« raabte Pigen og lo, og jo mere hun lo, des stærkere trak han.

Han vilde altid gerne lave Mad og især stege Flæsk, hvad der iøvrigt var hans Livret. Nu maa jeg indskyde den Bemærkning, at han i Ferierne derhjemme altid talte Jydsk. En Morgen var han ved at stege Flæsk til sig selv, men det var lige ved at gaa galt. »Jøsses, hwa' ska' A gye, hwa' ska' A gye? De' brænnes!« raabte han fortvivlet. »Ta' 'et nie i æ Dam!« svarede Pigen nok saa sveden, og Peder løb ned til Dammen og satte Panden paa Vandet, hvad der gav et ordentligt Smæld. Pigen var rendt bag efter paa Strømpesokker for at se, hvordan det spændte af.

Hvor megen Pris han satte paa stegt Flæsk, kan ses deraf, at da Søsteren Dorthea var blevet forlovet

med *Peder Munkholm*, og de blev gift 1897, helmede han ikke, før de fik stegt noget Flæsk til ham til Frokost. At det ikke var en udpræget Bryllupsret, anfægtede ham ikke. —

Peder Bjerregaard var som tidligere nævnt god til at køre et Par Heste, og det fik han Brug for flere Gange, saaledes dengang hans yngre Broder Søren Møller 1895 skulde have Bryllup. Søren Møller var blevet forlovet med en ung Pige oppe fra Salling, og i hendes Hjem skulde Brylluppet have staaet. Nu laa Jørgen Bjerregaards gamle Mor syg, og det var i Høstens Tid. Nej — sagde Jørgen Bjerregaard — saa vilde han sandeluund da hellere gøre Brylluppet, end han vilde rejse hel til Salling i saadan en travl Tid. Og saadan blev det. Da Brudeparret om Aftenen skulde køres til deres nye Hjem i Assendrup, var Peder Bjerregaard Kusk og slog Knald, da Broderen med sin Brud kørte ud af den fædrene Gaard. —

Vi maa imidlertid nogle Aar tilbage i Tiden. I Breve til Søsteren anfører han, at han hver Søndag var i Kirke i Vartov. Dette kunde jo ikke lade sig gøre i Ferierne, men saa var han til Erstatning i hver Sommerferie ovre i Balle for at høre Valgmenighedspræst *Vilhelm Hansen*. —

I det andet Aar han var i København, ændredes Kosten til det bedre, »der kom mere varm Mad, ligesom jeg nu nød Kaffe og The daglig.« Han sled for at faa sin Studentereksamen, men var stadig hæmmet af de tidligere nævnte Svageligheder.

En stor Glæde var det ham, at hans yngre Broder *Søren Møller Bjerregaard* — nu Gaardejer og Sogne- raadsformand i Assendrup ved Daugaard — var kommet til København som Soldat. Peder Bjerregaard boede paa Jacob Danefærdsvej i et Værelse paa 4.

Sal, hvoroptil der lige akkurat var 87 Trin. Her havde et Par vestjydske Piger et Pensionat, hvor Peder fik Middagsmad, og hvor Broderen ligeledes jævnligen kom og spiste. Peder var glad ved at have Broderen i København, han var stolt af at følges med ham, naar Broderen var i sit fine Puds. Engang kom Peder om ved Sørens Afdeling ude ved Fælledvejen, han vilde da stikke en Pakke til ham, men da en Befalingsmand saa det, og det var strengt forbudt Soldater at modtage Gaver under Kommando, maatte Søren Møller afslaa den, idet han gav et Ryk med Hovedet. Men Kammeraterne fortalte, at Peder stod længe og saa efter dem. Han var ogsaa en velset Gæst paa Kasernen ved Frederiksholms Kanal. Her blandt disse jævne Mennesker har Peder Bjerregaard følt sig mere fri, og hans Munterhed og store Venlighed har lettere kunnet udfolde sig. Om Søndagen fulgtes de to Brødre ofte ad og besøgte Museer og andre Seværdigheder.

Endelig naaede Peder Bjerregaard efter megen Slid og Slæb og Kamp og Møje at blive Student (1892), og han var som i den syvende Himmel. Broderen fortæller, at han var gaaet hen for at høre, hvordan det var gaaet. »Han var saa ovenud glad, løb mig i Møde og trykkede mig ind til sig og næsten græd af Glæde. Saa glad har jeg aldrig set noget Menneske.«

Peder Bjerregaard fik nu en velfortjent Ferie, inden han paany tog til København. Den næste Sommerferie tog en anden Ende, end han havde tænkt. Mens han var derhjemme, fik han et Anfald af Tyfus og laa paa Vejle Sygehus i ca. 6 Uger. I et Par Uger var Tilstanden ret foruroligende. Selv havde Peder Bjerregaard kun et Par vage Erindringer om den Periode. Han rettede sig imidlertid paafaldende hurtigt, og efter 3 Ugers Ophold i Hjemmet kunde

han tage til København for at tage fat paa sin medicinske Volontørtjeneste paa det kgl. Frederiks Hospital. 3 Uger derefter fik han Difteritis og laa paa Københavns Amtssygehus i ca. 3 Uger. Det var kun et let Tilfælde. Hen paa Vinteren blev han atter syg (Gigtfeber) og laa 8 Dage paa Frederiks Hospital. Efter at have været hjemme en Tid, fik han paa ny samme Sygdom og var atter paa Hospitalet, denne Gang ca. 12 Dage. Under Behandlingen af Næse-, Svælg- og Ørelidelsen opstod der en Sygdom i Øregangen. Der blev intet gjort ved det før langt senere. Det viste sig da at være Eksem; trods Behandling holdt denne Lidelse sig og ytrede sig som en kortvarig, men meget stærk Kløe.

Det var ikke ganske lidt, den unge Mand maatte gaa igennem i dette Aar. Men der skulde komme det, der var værre.

Var Peder Bjerregaard en lystig Svend af Natur, saa skabte al den Lidelse, som han havde set sin Moder gennemgaa, i Forbindelse med hans Søster Dortheas svækkede Nerver og hans egne mangfoldige Sygdomme en mørk Understrøm i hans Sind, og den kunde komme til Orde i Breve til Søsteren, der stod ham hjertelig nær, i Udbrud som f. Eks. dette: »Vor Slægt, eller rettere vi Børn, lider af saa mange svære Lidelser, saa vi vist nok skal betænke os to Gange, før vi gaar med til en Handling, der fører til Frembringelse af ny Individuer. Dog den Slags Ting tænker man ikke paa, naar man er forelsket, da kommer det jo først og fremmest an paa at nyde saa meget som muligt. Og træffer det saa ind med Sygdom eller Nød, saa har man jo da Gud at møge alt sit Skidt over paa, og det er jo en nem Maade at rense sin skidne Samvittighed paa. Spørgsmaalet om det er det rette, det tænker man ikke paa.

Vi Mennesker er jo heldigvis saaledes indrettede, at vi mindst vil tænke paa det, vi har en Anelse om ikke vil bekomme os vel at faa opklaret.«¹⁾

Til andre Tider blæste en frisk Vind al Mørkesyn langt bort, og Solen lyste atter over den unge Sjæl.

Efter at Peder Bjerregaard var blevet Student, skrev Søsteren til ham, og hun vilde da gerne have et Fotografi af ham. Det blev afslaaet. »For det første har Kong Krone paa det strengeste forbudt sli­ g Ødselhed«, og for det andet var han kommet forbi et Sted, hvor man kunde blive »haarskaaren« for 25 Øre, ellers kostede det 35. »Straks lovede jeg mig selv, at jeg vilde unde ham min Søgning, og forleden Dag var jeg hos ham. En forædt, hængbuget, overskægget, stornæset Barber tog mit Haar under Behandling, og snart var der kun sørgelige Rester tilbage af min fordums saa stolte Hovedbedækning. Slet saa skaldet som min Morbror er jeg ikke, men jeg har ej heller saa stor en Mave, skønt jeg æder af alle Kræfter . . .« Men Haar nok til at blive fo­ tograferet med var der altsaa ikke.

Et muntert Brev faar Søsteren Aaret efter, og det skal anføres i sin Helhed.

Kære Søster!

Egentlig skulde jeg vel ikke have skrevet til Dig, men nu sker det alligevel, desformedit: — Da jeg Lørdag den 9. September 1893 kom hjem til min Studenterhybel, saa jeg en Pakke, der var kommet med Posten.

»A, en halv Kasse Cigarer!«

¹⁾ Det bør bemærkes, at Bjerregaard, der ikke just senere hen berømmes for sin Praktiskhed, allerede er godt begyndt i nævnte Retning: Ikke eet af de Breve, jeg har haft i Hænde fra hans Københavnstid, bærer Dato og Aarstal.

Jeg spidsede Munden og gned Tænderne mod hinanden for at have dem nogenlunde skarpe til at bide Spidsen af. Gjorde derefter nogle Kraftspring for at bevidne min »stille« Glæde over Gaven – kom endelig saa vidt, at jeg kunde faa fat paa Kassen.

Pisk = æ = Kat – den er for let, det kan ikke være Cigarer, men Herregud, hvad er det saa? Av, den klingrer – forsigtig, – staa endda rolig. Begyndte at løse op, kunde ikke faa Strikken af. En Kniv da! Haanden i den ene Bukselomme – næj, der var ingen. I den anden – næj, heller ingen.

Jamen jeg Fæ. Kniven er selvfølgelig i Vestelommen. Ned med Haanden dér! Aa Gud, Søster, Du havde jo glemt at sy Foret til. Hvor kunde Du bære dig saaledes ad?

Selvfølgelig stak jeg Fingeren i det gale Hul. Først fangede de en Tot gammel skiden Vat – æ = bæ – dernæst stak de sig jammerligt paa en gammel Pen, som straks til Straf blev »hevet« ud af Vinduet og faldt ned i Gaarden til Fryd for Ungerne dér. Saa fik de fat i en Nøgle; arrig kylede jeg den ned i Vadsken, medens dens Kammerat, som de derefter fik fat paa, opførte en næsten vanvittig Springdans paa Gulvet.

Kniven! Kniven! Naa endelig fik jeg den da. Bare du kunde faa den op i en Fart? Men nej. Mine Fingre begyndte at trave omkring paa Kniven, indtil »Langemand« var saa uheldig at komme op at ride paa »Slikkepot«, og saa var der ingen Ting at gøre. Endelig kom de to Herrer løs fra hinanden, og Kniven kom op i en Fart.

Snoren blev skaaren over i en Fart.

Laaget af. Bomand. Noget hvidt. Op med det!
Et fint og nydeligt Skrivetøj!

Hvem er det kommet fra?

Jeg var sunken ned paa en Stol og overvejede.

Dorteas Pedersen? mon.

Kassen gennemrodedes omhyggeligt.

Forsendelsesbrevet blev efterset. Gav ingen Oplysninger.

Alt var ligevidt.

Godt var det dog, at Gaven var saa inderlig kærkommen. Jeg trængte jo til et Skrivetøj. Du kan ikke tro, saa glad jeg var og er ved det. Jeg satte mig straks til at skrive en Taksigelse til den anonyme Giver s inde – medens jeg brød mit Hoved med at finde, fra hvem Gaven var. Det var imidlertid ørkesløst Arbejde. Jeg opgav det og tog en kæmpemæssig Beslutning:

Den lyder:

Thi kendes for Ret.

Da Pigen Ane Dorteas Nielsine Steffine Bjerregaard, min Søster, har undladt at gøre mine Vestelommer i Stand, dømmes hun til at skaffe mig at vide, hvem der har overrasket mig med et Skrivetøj til min Fødselsdag den 10.9.93.

Oplysningen skaffes og indsendes til undertegnede inden den 15. Oktober 1893.

Hvorefter hun haver sig at rette!

Givet paa vor Slot Slidenborg

Under vort Navn og Segl.

P. Ch. Bjerregaard.

Til Venstre for Underskriften findes en Klat Lak. – Det er ikke for tidligt at faa fortalt, hvordan det var gaaet *Knud Lie*, Bjerregaards gode Ven fra det sidste Vindingophold. Han var ogsaa kommet til København for at studere, men fik Blindtarms og Bughindebetændelse. Saa snart Bjerregaard fik at vide, at han var bragt paa Hospitalet, ilede han derhen,

og da han saa, hvor galt det var, skrev han skyndsomst til Lies Forældre, som netop naaede at faa hilst paa Sønnen, inden han døde. Bjerregaard, der var Lies Næstsøskendebarn, arvede en Del Bøger efter ham og desuden hans lange Pibe. I Bjerregaards efterladte Papirer fandtes en lille Bog, som Lie havde skrevet en Del af sine Digte ind i, deriblandt det tidligere nævnte Vers til Kakkelovnen. —

At Bjerregaard er stærkt optaget af sit Arbejde, ser vi af følgende Skildring fra Hospitalet:

» . . . jeg har mangt og meget at fortælle Dig fra mine Hospitalsture. Jeg har nu to Patienter at behandle. Den ene har knust 2 Tæer, den anden har savet Tommelfingeren og et stort Stykke af Haanden væk. Han er meget taalmodig og klager aldrig, selv om det gør nok saa ondt; saa jeg er meget glad ved at behandle ham, skønt det store stinkende Saar langt fra er noget lysteligt Syn. I Dag har jeg trukket min første Tand ud, en Fortand i Overkæven; det gik meget godt. I en nær Fremtid tænker jeg, at jeg kommer til at se paa et Par store Amputationer, et helt Ben, der muligvis skal tages af, og en Fod, der ogsaa skal væk maaske. Vi har Operationer hver Dag, undertiden indtil 6 paa Operationsstuen, der kaldes »Kirken«. En lille 4—5 aarig Pige, som jeg har forbundet paa Consultationsstuen, græd jo en hel Del, da jeg tog Bindet af, men sagde ikke destomindre, at det var dejligt, og erklærede til sidst, at jeg var en dejlig Doktor. Jeg skal ogsaa nok passe paa at være saa lemfældig som muligt. I Gaar havde vi en Stæroperation. Den gik aldeles brillant, efter mindre end 5 Minutter kunde Manden se, og han var sjæleglad ved Overlægen og takkede ham mange Gange. Det var jo ogsaa værd at takke for«

Det er klart, at en Læge faar et særlig intimt Forhold til Lidelser, men lykkeligvis er det kun faa Læger, der selv kommer til at lide, som P. C. Bjerregaard gjorde det. Hvordan han i sin Ungdom saa paa Lidelsen, ses af følgende Uddrag af et Brev til Søsteren: »Jeg tror ikke, at man skal være saa forfærdelig ked af Sygdom, thi ethvert Menneske trænger til Sygdom eller Nød el. lign., ellers forglemmer Mennesket sig let. Kun ved selv at lide forstaar man andres Lidelser, og det er ikke noget slemt, thi Hjertets allerinderste og allerædleste Følelser – Medfølelser – vækkes, og det kan man nok være glad ved. Det staar for mig saadan, at den Dag, da mit eget Hjerter kun beskæftiger sig med mig selv og ikke kan banke varmt og inderligt for mine kæres og andres Lidelser, at da fortjener jeg ikke Menneskenavnet, da er det bedste i mig borte, da er jeg det visse Træ, der skal hugges om og kastes i Ovn. – Det er jo noget skønt i at kæmpe med en Sygdom, thi det er en Kamp med selve Døden, og en værdigere Modstander end denne gives ikke – det mener jeg ogsaa, de syge kunde huske lidt paa«

P. C. Bjerregaard har i andre Breve været inde paa samme Emne. Det er aabenbart et Spørgsmaal, han har arbejdet meget med, og her naar han at tale helt ud af sin Natur. Vi, der kendte ham som ældre, vi vilde have kendt ham gennem dette Stykke.

Nu er vel ovenstaaende Bemærkninger i dette Tilfælde rettet til den syge Søster, men iøvrigt kendte jo Bjerregaard, efter hvad tidligere er meddelt, rigeligt til Sygdom, ja, endogsaa i et enkelt Tilfælde til Dødens Nærhed.

Han havde erfaret den Lidelse, som mange Sygdomme fører med sig, men han skulde lære det, der var værre end det almindelige.

I de sidste Aar af hans Studietid blev han angrebet af Neuralgi, de ægte Ansigtssmerter, han havde tre Anfald, det første begyndte i Slutningen af Maj 1896, det andet i Slutningen af November 1897, og det tredje midt i September 1898. De varede gennemsnitlig 4 Maaneder hver og var overmaade pinefulde, de vil iøvrigt blive omtalt i Sammenhæng med Lidelsernes videre Forløb.

Men det var ikke gjort med de tre svære Anfald, som Bjerregaard har beskrevet i den tidligere nævnte Journal. 11. Februar 1899 begyndte Ansigtssmerterne igen, og da der er skrevet en Side om dette Anfald, standser Journalen, men fortsættes godt et Aar efter med en, som det synes, kraftigere Haandskrift, der er skrevet oven paa Blyantskrift.

Medens Blyantskriften maaske er skrevet straks efter Begivenhederne, er Blækskriften formentlig først skrevet Aar og Dag efter. Skriften er som nævnt kraftigere og langt mere personlig. Desuden har Bjerregaard skiftet Retskrivning og skriver nu Fælesnavne med lille.

Det lille Stykke lyder saaledes: »Siden da er tilstanden med smaa svingninger bleven værre og værre. Anfaldene er timelange og overmaade pinefulde. Næsten alle midler er brugte uden resultat. Aconitinen [et Giftstof, som hjalp i 3. Anfald] svigtede komplet trods døgndoser paa $3\frac{3}{4}$ milligram. Jeg har i den senere tid kun nydt og kunnet nyde flydende ting. Nattesøvnen er stadig afbrudt af anfald, trods maksimaldoser af tinctura thebaica og derover. Arbejdslysten fuldstændig borte, kræfterne aftager, vægttabet i de sidste 3 maaneder 34 pund [han havde vejet 180 Pund], depressionen stiger og er meget pinlig, operation ønskes, denne foretages i begyndelsen

af april af Wanscher, hvorved fjernes ca. 1 tomme [af Hovednerven i Kinden].«

Denne Operation foregik i April 1899. —

Samtidig med alle disse forfærdelige Lidelser havde Bjerregaard oplevet en stor Glæde, en Glæde, der

Student P. C. Bjerregaard.

blev hans Livs Lykke: Han var blevet forlovet, og det endda med en Københavnerinde! En kvik, initiativrig, begavet og varmhjertet lille Borgerdatter havde givet den duknakkede Jyde sit Ja.

En Tid boede han hos en Korkfabrikant *M. P. Elkjær*, der var fra Rugballe i Jelling Sogn. Han havde oprettet en Fabrik i København, og han og Hustru kom regelmæssig sammen med en Barberfamilie ude

fra Nørrebro til en Kortaften. Hos Elkjærs, der var fra samme Egn som Bjerregaard, gik han som Søn af Huset. Naar der kom Gæster dær, var han til Stede, og naar de var ude, tog de ogsaa ham med. Saaledes kom han da ogsaa med ud til Barber *Jørgen Barkhuus*, og mens de gamle dyrkede deres Kortspil, sad Datteren Signe og han og diskuterede.

Det er jo imidlertid forstaaeligt, at P. C. Bjerregaard, der efterhaanden var blevet stærkt forelsket, havde vanskeligt ved at faa det sagt. Hans Værtinde, Fru Elkjær, drillede ham tit: »Nu maa det jo snart have en Ende! Kan du ikke selv, eller skal jeg sige det for dig?»

Enden blev dog, at Bjerregaard selv fik friet – det skete ude paa Assistens Kirkegaard –, og han fik ja. Endnu samme Aften gik han op hos Barkhuus' for at sige, hvad der var sket. Han traf Fruen, og han fik jo da fortalt, at han var blevet forlovet. »Ih da – med hvem, om jeg maa spørge?» Bjerregaard lukkede Døren op bag sig – og dær stod Signe. Saa maatte hun forklare Resten.

Forlovelsen fandt Sted i Foraaret 1897, og Jørgen Bjerregaard i Høgsholt blev ikke saa helt lidt betænkelig, da Sønnen havde skrevet hjem om det skete – det var jo ikke godt at vide, hvad det var for en fin Dame, Peder dær havde faaet fat i. Jørgen Bjerregaard var nu engang ikke Tilhænger af Finhed, Byskik og den Slags. Hvor betydningsfuldt han har betragtet Sagen, ser man deraf, at han og hans Kone kort efter rejste til København for at se Familien an, men lykkeligvis gik det saadan, at Signe Barkhuus erobrede Forældrene, som hun havde vundet Sønnen. Hun har senere fortalt, hvor smukt gamle Jørgen Bjerregaard tog imod hende som Svigerdatter. Han forstod at skønne, hvilke indre Værdier hun besad, Vær-

dier, der havde Rod i det samme Liv som hans. —

Signe Barkhuus var født i Kalundborg den 15. Maj 1875 som Datter af *Anders Jørgen Barkhuus* (1844—1917) og *Emilie Bache* (1849—1925). Slægten menes paa fædrene Side at stamme fra Tyskland. *Jørgen Barkhuus* havde tre Børn, Sønnerne *Wilhelm* og *Carl Barkhuus* og Datteren Signe, hvis fulde Navn var Fransine Alexandrine Therese Rosamunde Nielsen.¹⁾ De to Sønner lever endnu og har fremragende Stillinger inden for den københavnske Handel og Industri.

Jørgen Barkhuus' Børn er alle født i Kalundborg, siden flyttede Familien til København. Signe fik Kontoruddannelse, idet hun gik paa *Københavns Handels-Akademi*, hvorfra hun tog Eksamen med Udmærkelse, 17 Aar gammel, 1892. Hun fik Plads som Bogholderske hos en Urgrosserer, og her sad hun paa samme Stol i 7 Aar. Imidlertid blev Grosserereren syg og var ude af Stand til at disponere. Hans Hustru var meget vanskeligt stillet, hun skulde have Forretningen solgt, men savnede Sagkundskab. Paa et vist Tidspunkt under Handelen var det ved at tage en uheldig Vending for Fruen. Signe Barkhuus, der hverken savnede Hurtighed eller Resoluthed, greb da ind og hjalp hende. Der fortælles, at en Sagfører Knop, som havde noget med Handelen at gøre, i Anledning af det forefaldne vendte sig til Frk. Barkhuus og udbrød: »Ja, jeg hedder Knop, men De er en Knop!«

Signe Barkhuus ejede tillige et kristeligt grebet Sind. Hun var kun 16—17 Aar gammel, da hun om Søndagen gik ned i »Herberg for Hjemløse« og spillede

¹⁾ Signe Barkhuus, som hun blev kaldt, var født Nielsen, men siden tog Familien det gamle Slægtsnavn Barkhuus.

Orgel ved de Gudstjenester, der blev holdt. Den lille spinkle Pige gjorde et saadant Indtryk paa disse Bøller, saa ingen nogen Sinde sagde et fornærmeligt Ord, naar hun kom ind til dem. Ja, »Brædestablen« gik endogsaa ned til Døren og ledsagede hende beskyttende op gennem Salen. —

Det vil let forstaas, at de to højst forskellige Mennesker, Signe Barkhuus og P. C. Bjerregaard, udfyldte hinanden godt. Især fik hun stor Indflydelse paa ham, sikkert ogsaa i det ydre. Naar han i nogle Optegnelser fra 20—21 Aars Alderen meddeler: »Jeg gik iøvrigt meget foroverbøjet og har først langt senere formaaet at rette mig noget op,« saa faar man let sine Tanker om, *hvem* det var, der rettede ham op.

Der er ikke mindste Tvivl om, at denne Forlovelse og det paafølgende Ægteskab indeholdt megen Sødme. De to udfyldte hinanden, forstod hinanden, elskede hinanden. Ogsaa for andre gav deres Samliv tidt og ofte en Kærlighedens Duft som fra en Blomsterhave ved Midsommertid.

Men — Roserne havde dybe Torne, og kan man sige, at de to Menneskers indbyrdes Forhold blev meget lykkeligt, saa kan man med ikke mindre Sandhed tilføje, at det blev ualmindelig fuld af Lidelse. Denne stammede først og fremmest fra Bjerregaards Ansigtssmerter. Jeg behøver kun at anføre et Brev, Bjerregaard skrev til sin Kæreste under de neuralgiske Anfald. Det er aabenbart skrevet forud for den tidligere omtalte Operation, og det lyder saaledes:

Min elskede!

Hvad jeg ikke kan sige dig for sm. [Smerter] vil jeg hvor daarligt det end bliver forsøge at fortælle dig med pen og blæk. Hvor daarlige meddelelsmidler er ikke disse, naar legemet er forpint og sjælen fortvivlet. Desuden er jeg ikke i stand til blot tilnær-

melsesvis at sige hvad jeg vilde sige, det er som kraften ikke strakte til.

Jeg er saa træt af kampen mod smerten, jeg maa give op, kan ikke længere.

Døden! tanken derom piner mig ikke meget, gerne vilde jeg have levet men kan det ikke ske lad mig saa i Guds navn gaa væk.

Jeg tror imidlertid at jeg kommer over det fuldt og fast. Skulde det ikke ske —

Tak tak Sinemor for al din kærlighed imod mig. I hvor ringe grad jeg har været den værd, ved jeg. Tilgiv mig. Bliv lykkelig, hold dig til dine brødre dine forældre og dem derhjemme. Du er løst fra ethvert baand. Lad aldrig mindet om mig træde imellem dig og den mand du kommer til at tilhøre. Vær stærk og varm.

Hvor skilsmissen fra dig piner mig usigelig mit lille hjærte.

Jeg klapper din kind og kysser dig i tankerne, og takker, takker dig.

Alt mit er dit. Giv Kiilerich og Justesen hvad af det medicinske du ikke ønsker.

Levvel Levvel. Jeg vilde helst hvile paa Hover kirkegaard.

Hvor det gør mig ondt at jeg ikke har kunnet yde dig mer gengæld for din kærlighed end sket er, vær ikke vred paa mig for det.

Levvel Levvel, du velsignede, tak tak, de kærligste hilsener og varmeste ønsker om fremtiden for dig.

Din store dreng.

Foruden de fysiske Smerter og den sjælelige Lidelse, som Frygten for den bristende Kærligheds Lykke medførte, maa vi ogsaa tænke lidt paa den prosaiske, men nødvendige Eksamen. Hvordan det har været at læse til Eksamen under saadanne Hel-

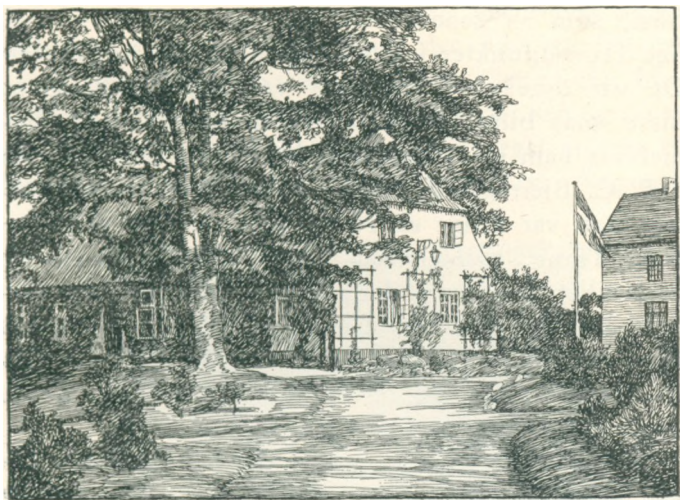
bredsforhold, som Bjerregaard det meste af sin Læsetid maatte leve under, forestiller man sig ikke, men en Anelse derom kan man jo have. Endelig naaede han Maalet, i Januar 1900 bestod han lægevidenskabelig Eksamen med *Haud illaud. I gr.* Det var, hvad man kunde kalde den bedste Andenkarakter, Studietiden havde været 7½ Aar, Saavel Resultat som Tid maa i Forhold til Bjerregaards Sygdomme siges at være overordentlig godt. Alene de neuralgiske Anfald havde jo berøvet ham over eet Arbejdsaar.

Han havde iøvrigt ogsaa søgt at uddanne sig paa anden Maade. Han gennemgik et Aars Kursus i Sygegymnastik, og Gymnastikinspektør *K. A. Knudsen* skriver i den Anledning senere, at det var Bjerregaards »stadig tilbagevendende Tanke at gøre et Arbejde for at aabne Folks Øjne for, hvor meget den enkelte selv kan gøre for at holde sig sund og arbejds-kraftig.«

Forstander for Dansk Sløjdlærerskole *Aksel Mikkelsen* anbefaler 1897 »stud. med. P. C. Bjerregaard, som jeg i en Aarrække har kendt som en energisk og for Haandværkernes hygiejniske Livsvilkaar stærkt interesseret ung Mand« al Hjælp til at faa Adgang til Værksteder og Fabrikslokaler for dær at studere ovennævnte Forhold. —

Efter sin Eksamen studerede Bjerregaard ved Klinikker i København fysikalsk Terapi, d. v. s. Læren om Helbredelse ved Hjælp af Naturen, og det blev ogsaa i den Retning, hans væsentligste Manddoms-gerning kom til at gaa.

Imidlertid kommer nu et nyt Afsnit i Bjerregaards Liv. Han bliver praktiserende Læge og skal ud at omsætte de mange Teorier i Praksis.

Gl. Skovridergaard.

FØRSTE LÆGETID

PC. BJERREGAARD nedsatte sig som praktiserende Læge i Aagaard ved Kolding i August 1900, og 21. November samme Aar holdt han Bryllup med Signe Barkhuus. Nu kom der en Række Aar, der i Sandhed kan kaldes Kampaar. Dels havde Bjerregaards det smaat, han havde Læsegæld, og han var jo ingenlunde den fri og glade Mand, der kunde vi alle sine Kræfter til sit Arbejde og sin unge Lykke. Nej, en meget stor Del af hans Kræfter maatte stadig gaa til Kampen mod Sygdommen. En Hjælp for ham var det, at han var Læge – ikke, at han kunde helbrede sig selv for Neuralgien, men han kunde eksperimentere med den, og gav det end den argeste Pine, naar han i Utide fremkaldte et Anfald, saa lærte han dog et og andet deraf. Han gik metodisk

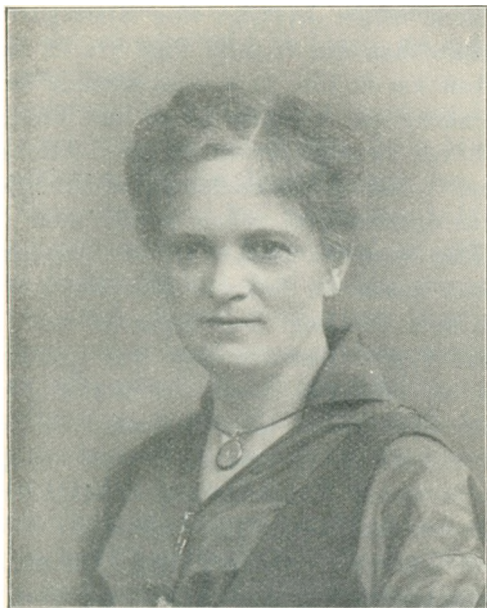
frem, som vi senere skal se, og paaviste forskellige Hovedpunkter i Sygdommens Sæde og Forløb. De var dyrekøbte, men det var dog Resultater, og disse smaa bitte Glimt paa Videnskabens store Himmel var ham en Tilfredsstillelse midt i hans Lidelse.

P. C. Bjerregaard var en Mand med megen Fantasi, han var tillige en Mand med en stor videnskabelig Trang, hvilken han aldrig naaede at faa tilfredsstillet. Om der under gunstigere økonomiske Forhold kunde være blevet en Videnskabsmand ud af ham, tør jeg iøvrigt ikke dømme. Men en stor Eksperimentator var han, og fandt han endelig et Resultat, var han fuld af barnlig Glæde.

En udmærket Hustru havde Bjerregaard faaet. Det var vel nok et ret kostbart Hjem, hun indrettede dem, men til daglig var hun baade praktisk og sparsommelig. En Familie, Bjerregaards kom meget sammen med, var Møller *Madsens* i Aagaard Mølle og senere tillige Svigersønnen og Arvtageren af Ejendommen *Chr. Petersen*. Møllen laa tæt ved Lægeboligen. De to Familier saas næsten daglig, og da Bjerregaards flyttede derfra, fortsattes Venskabet. Fru *Kirsten Madsen* — af Børnene kaldet *Madden* — var i Silkeborgtiden i Besøg i Maanedsviis, og baade ved Fru Bjerregaards og senere Doktors Død opholdt hun sig i Hjemmet i længere Tid for at styre Huset.

Fru Madsen har derfor et godt Kendskab til Hjemmet, som det var indefra. »Fru Bjerregaard« — fortæller hun — »viste sig at være en virksom Dame. Hun var dygtig til næsten alt, hvad hun tog sig for, det var en Fornøjelse at se hende sidde med et Haandarbejde, det blev ikke blot overmaade nydeligt lavet, men det tog ingen Tid for hende. Jeg har set hende hækle en ret indviklet Blonde paa et Kvar-

ters Bredde, samtidig med, at hun læste højt af en Bog for et større Selskab, og det ikke saadan, at hun brugte Hæklenaalen en enkelt Gang, nej, hun hæklede ligesaa meget som vi andre, der sad og hørte paa Oplæsningen. Hun var ogsaa meget dygtig til Musik og havde en Del Musikelever her i Aagaard.

Fru Signe Bjerregaard.

Det, der mest kendetegnede Dr. B. og Frue, var jo deres store Hjælpsomhed og Trang til at være noget for deres Medmennesker, og de samlede allerede her i Aagaard en stor Kreds af Mennesker om sig, Venner og syge, der trængte til Hvile og god Kost, og som ikke selv var i Stand til at skaffe sig det. Jeg tror, det navnlig var derfor, de saa gerne tog mod

den Opfordring, de i Efteraaret 1903 fik af nogle Bekendte i Bramminge om at komme derud.«

Om Bjerregaards Hjælpsomhed fortæller Forstander *H. G. Junker* i Silkeborg et smukt lille Træk. Kort efter at Bjerregaard var blevet gift, blev Junker Lærer i Aagaard, han blev snart kendt med Lægefamilien, og Bekendtskabet udviklede sig til et varigt Venskab. Junker kom meget hyppigt hos Bjerregaard, og en Dag fortalte han om en lille Pige fra et Smaakaars-hjem. Hun var et lille Jern, hun passede sit Arbejde derhjemme og gik samtidig ud at luge Roer, saa hun derved havde tjent 20 Kr. en Sommer. Men nu havde hun faaet Svind i Tommelfingerballen. Bjerregaard var straks interesseret: »Tag hende med herover!« Og en Dag kom saa Junker til Dr. Bjerregaard med Pigen, hun havde en Tokrone indsvøbt i sit Lommestørklæde som Betaling. Det begyndte med, at de fik Kaffe med Horn. Derefter blev hun grundig undersøgt, og de talte om, hvad der skulde gøres. »Ja,« sagde saa Bjerregaard til sidst, »du ved jo nok, at det koster 2 Kr. at komme til Doktor.« Jo, det var hun klar over, og hun begyndte at vikle sine Penge ud af Lommestørklædet. Men saa rakte Bjerregaard hende en Tokrone: »Se her! det koster 2 Kr. at komme til Doktor – her har du den, den skal du have, fordi du har været saa flink til at arbejde.« –

Om Bjerregaards Sygdom fortæller Fru Madsen en Del fra Aagaardtiden. Her skal kun tages enkelte Træk med, fordi der senere vil blive givet et kort Referat af hans egen Skildring af Sygdommen i de Aar. Neuralgien var værre end nogen Sinde. Til Tider kunde Bjerregaard ikke tale, fordi enhver Bevægelse med Tunge og Kind medførte stærke Smerter. Alligevel opgav han ikke sin Praksis. Skulde han ud til en Patient, tog hans Hustru med, fordi han

ikke selv kunde udspørge Patienten. Hun læste saa Spørgsmaalet paa sin Mands Mund og spurgte derefter Patienten. Det var jo en lidt besværlig Maade at arbejde paa, men Fru Bjerregaard lærte hurtigt at læse i sin Mands Ansigt, hvad han vilde spørge om, eller hvad Besked han vilde give. — Hans Sygdom lod ham aldrig i Ro. Engang, fortalte hans Kone, var Smerterne saa stærke, at Sengen rystede under ham, det varede ved i 3 Uger, og i den Tid fik han ingen Søvn.

Bjerregaard førte en stadig haard og energisk Kamp mod sine Ansigtssmerter. Der kom intet Middel til hans Kundskab, uden det blev forsøgt, han tog til de fineste Specialister, og han brugte gamle Husraad. Fru Madsen mener, at det hjalp ham, at der stadig var et eller andet Middel, han skulde prøve. Han holdt derved altid Haabet i Live om dog engang at blive Herre over Sygdommen. Dette svarer godt til, hvad jeg ad anden Vej har bragt i Erfaring. Det sidste Aar Bjerregaard levede, nærede han den Tro, at han ved en bestemt Diæt vilde kunne overvinde Sygdommen i Løbet af to Aar.

I Aagaard fik han et lettere Anfald af Tuberkulose. Han var paa Sanatorium i kort Tid, men han havde Kone, Barn og Læsegæld tillige, saa han havde ikke Raad til at blive der ret længe. Yderst vanskeligt var det, at Bjerregaard paa Grund af Tuberkulosen skulde leve godt, mens han som Følge af sin daarlige Kind ikke kunde taale at tygge. Han maatte derfor have flydende Føde, bl. a. Rugmelssuppe og Hørfrosuppe, og var jo ikke just lækre Retter at nyde længere Tid i Træk. For at faa dem ned læste han i en Bog, mens han drak, og han tog ikke Øjnene fra Bogen, før Koppen var tømt. For Ansigtssmerternes Skyld drak han meget Vand, en Tid op til 7—7½ Liter

om Dagen. Heller ikke dette kunde jo være en udpræget Nydelse.

Var der saa Tider, hvor han kunde taale at faa lidt almindelig Mad, kunde det sætte ham i vældigt Humør. Han var som tidligere nævnt meget nøjsom og kunde baade dengang og senere, da han var blevet mere velstillet, sidde og juble over et Stykke almindeligt Fedtebrød. »Hvor lever vi godt! Det er jo det rene Fraadseri – sikkert Lag Fedt!« Hans Livretter var dem, han var vant til fra Barn, gule Ærter, Kaal, Flæsk og Grød. Navnlig Æbleflæsk satte ham i vild Henrykkelse. Han havde altid mange Ærinder ud i Køkkenet, naar der stegtes Flæsk. Den Duft var saa rar hjemlig.

Fra Aagaard til Høgsholt var der kun et Par Mil, saa det var ikke saa svært for Bjerregaards at besøge Fødehjemmet, som Datteren og hendes Mand Peder Munkholm nu havde. Bjerregaards havde det saadan, at de kunde leje en Enspænderbefordring, saa kørte han selv, han var jo en god Kusk, og skønt Hesten var blind, gik det udmærket.

Om Bjerregaards Evner som Kusk fortæller Familien en Historie. Ved en Fødsel kom der en Vogn efter ham; der var Fare paa Færde, og en stor Knægt var Kusk. Da de nærmede sig Stedet, saa Bjerregaard, at det var en Del nærmere, hvis de kørte ned over noget Pløjjord og Græsmark. Han tog da selv Tømmen og piskede paa Hestene ned over Markerne, alt mens Knægten sad ved Siden af og tænkte, at det var da en grow Doktor ham. Men da Bjerregaard kom ind, var han imidlertid blevet nervøs, og han udbrød til Jordemoderen: »Hvad skal vi da gøre? Hvad skal vi da gøre?« Det syntes Jordemoderen, at han var nærmest til at vide, og han fik sig jo da ogsaa samlet sammen. – Vi mærker her endnu lidt

af det »ængstelige og usikre«, som Skolebestyrer Neve havde bemærket hos ham, og som han vel heller aldrig slap helt af med.

Bjerregaard havde altid travlt. Skulde han ikke paa Sygebesøg, var der altid et eller andet nyt i Lægevidenskaben, som skulde studeres.

Han var ogsaa en Tid meget optaget af Afholdssagen. Det sidste Aar, han var i Aagaard, var han Medlem af Lægernes Afholdsforening.

Bjerregaard virkede ogsaa nu og da med Pennen. Allerede som Kandidat havde han i Aaret 1900 skrevet en Afhandling »Om Dødeligheden i 10–15 Aars Alderen i Danmark« (»Hospitalstidende« Nr. 43, 1900). I Bramminge, hvortil Bjerregaard flyttede November 1903, skrev han en anden Afhandling om »Æter som obstetrisk Narkotikum« (»Hospitalstidende« Nr. 11, 1904), hvor han gør Rede for Æterbedøvelse af fødende Kvinder. Han har ikke set denne Bedøvelse anvendt før i saadanne Tilfælde, og den første, han bedøvede, var hans egen Hustru, da deres ældste Søn blev født. Han hævder, at Bedøvelsen virker godt. Den fødende føler kun Smerterne som i Drømme. —

I Bramminge var der en stor og flot Lægebolig. Bjerregaards havde dær en Del Tuberkulosepatienter boende hos sig, og Patienterne var saa glade ved at være der, at de ikke vilde tilbage til deres Hjem igen; det var i Reglen uformuende Patienter, som ikke kunde faa den Mad og Pleje hjemme, som de trængte til, fortæller Fru Madsen, og Fru Bjerregaard tog gerne Besværet paa sig med at faa disse Mennesker plejet. —

P. C. Bjerregaard havde en stor Evne til at knytte Mennesker til sig. I Bramminge vandt han og hans Hustru adskillige Venner. Blandt dem var Pastor

N. A. Jensen, som dengang var Præst i Jærnved. N. A. Jensen fortæller, at da Bjerregaard i deres Forsamlingshus havde talt om et Børne-Emne, forlod han ikke Talerstolen, da Foredraget var forbi, men blev staaende og saa undersøgende paa de mange Børn, gik saa nærmere og kiggede paa dem, som om han havde opdaget noget interessant. Bagefter fortalte han N. A. Jensen Aarsagen: »Jeg blev for-
bavset over, saa mange kønne Barneansigter og sundt udseende Barnekroppe der dog var.« — »Ja, det kommer nok af, at her har været levet et sundt aandeligt Liv, navnlig i den sidste Menneskealder,« var Svaret.

Bjerregaards Tanker gik netop i samme Retning, og de fik senere Luft i en ejendommelig Artikel i »Højskolebladet« Nr. 1, 1905, »Om Grundtvigianismens folkeprægende Evne«, hvori han efter at have haft Lejlighed til at se lidt nærmere paa godt 2500 jydsk Landsbyskolebørn — væsentlig Skolevis — gør opmærksom paa, hvor stor Forskel der kunde være paa Skolerne. Han har truffet Skoler, hvor saa at sige alle Barneansigter var smukke, vakre og opvakte at se paa, mens der i andre Skoler fortrinsvis var noget tomt, tungt og uopvakt over Børnene. Det viste sig, at hvor de vakre Ansigter fandtes, havde der altid i en lang Aarrække været en religiøs og folkelig Vækkelse i grundtvigsk Retning.

P. C. Bjerregaard havde i det hele holdt ikke saa faa Foredrag. En lille Notits i en af hans Bøger melder, at han 1901–03 har holdt 24, et i Aagaard Lægekreds og desuden i Darum, Vong, Jandrup o. s. v. —

Imidlertid var der i Bramminge lovlig lidt Praksis til to Læger, og April 1905 flyttede Familien saa til Silkeborg, hvor han havde faet Stillingen som Kur-

læge ved *Silkeborg Badesanatorium (Kneippkuranstalt)*. Det maa have været umiddelbart efter Ankomsten til Silkeborg, at han skrev et lille Skrift, som han fik megen Glæde af. Det var: *Barn, hold dig rask!* (København 1905), der blev anbefalet af Kultusministeriet og af Foreningen til Skolehygiejnens Fremme, ligesom Skriftet blev oversat til Svensk. —

Vi maa nu, inden vi gaar videre, høre lidt af Bjerregaards egen Beretning om sin Sygdom. Nævnte Afhandling maa netop være skrevet paa den Tid, idet Patienten er en »36aarig praktiserende Læge«. Naar jeg ønsker at meddele et lille Uddrag af dette Manuskript, saa er det i og for sig ikke for at skildre selve Sygdommen, men for at anføre saa meget, som kan give en Skildring af visse Sider af Bjerregaards personlige Liv og da navnlig af hans Karakter, saadan som den udviklede sig under Neuralgiens Tryk.

Som anført S. 52 havde Bjerregaard som Student flere Anfald, og dem beskriver han indgaaende.

»Anfaldene bestod i begyndelsen kun af nogle faa jag, i sygdomsanfaldets højdeperiode af en sand haglen af utallige særdeles pinefulde jag, og de enkelte anfald varede da fra 40 sek. til 1¼ min. De var kortest og mindst pinefulde, naar det lykkedes mig at forholde mig fuldstændig rolig; forlængedes noget og blev pinefuldere ved, at jeg f. eks. bevægede kæben, kinden, tungen o. s. v.«

»Sygdomsanfaldet naaede sit højdepunkt i løbet af ca. 14 dage og holdt sig her med meget smaa ændringer i adskillige uger. Derefter begyndte det langsomt at aftage og var efter ca. 4 maaneders forløb forsvundet. Døgnligt højdepunkt var mellem 12—3 om dagen. Anfaldenes hyppighed var da meget

stor, og de kom med megen regelmæssighed. I strakt vandret leje og ved at forholde mig saa rolig som muligt kom der 21 anfald i timen.«

»Under sygdommens højdeperiode og mellem 12 og 3 om dagen kunde der næppe nævnes en eneste forandring i de ydre forhold, som ikke kunde være irriterende og altsaa fremkalde smerte. Spisen, drikken, talen, synkning af spyttet, berøring af kinden o. s. v. var konstante irritanter. Senere paa eftermiddagen kunde disse faa en vis praktisk betydning. Mellem 12 og 3 gik det sin regelmæssige gang med anfaldene og smerterne. Dog kunde jeg ogsaa her fremskynde et anfald, f. eks. ved talen. Stærkest irriterende var spisen, særlig af haardere ting, der krummede sig i munden, f. eks. rugbrød, og jo hurtigere jeg tyggede, desto stærkere følte smerterne, Men de vare rede kortest under disse forhold.

Ligeledes følte anfaldene forholdsvis meget, naar jeg i nogen tid havde arbejdet med hjernen, hvilket jeg ret hurtigt maatte opgive helt. —

Jeg fik det indtryk, og dette indtryk er gennem aarenes løb blevet mere og mere bestyrket — at nerverne under de enkelte sygdomsanfalds forløb til enhver tid ejer en vis energi, der kan og maaske til tider skal give sig udslag i smerte, snart sagt hvordan det saa end gaar, og hvad jeg saa end gør. Jeg har maattet benytte mig deraf for dog paa nogen maade at fylde min plads. Erfaringen har lært mig, at formaar jeg ved at spænde al min energi at holde anfaldene vedlige en længere tid, f. eks. 1 time, ved stadig talen, da kan jeg som oftest haabe paa i længere tid at være forholdsvis fri for smerte. Dog gælder dette forhold kun helt ud under saadanne omstændigheder, hvor de enkelte sygdomsanfald har været i aftagende, derimod ikke i højdeperioden el-

ler i begyndelsen. Efter saaledes i nogen Tid at have pint al den smerte ud af nerven, den evnede at give, kunde der glide en vældig udmattende og ret velgørende legemlig og sjælelig træthedsfølelse hen over mig, indtil jeg atter piskedes op af et nyt anfald. Stundom parredes hermed en dyb aandelig forstemthed.« —

Bjerregaard gør dernæst Rede for noget, han kalder »Udløsningspunkter for smerter og anfald«, hvorved han forstaar saadanne Punkter paa den angrebne Nerve, paa hvilke der ved Berøring bedst kan fremkaldes Anfald. Det havde ikke varet længe, før Bjerregaard havde opdaget, at enkelte Ting, f. Eks. Spisen og Talen, mere end andre Irritament, voldte ham Smerte, og saa meldte Spørgsmaalet »hvorfor?« sig. Hensigten var om muligt at bortskaffe disse Punkters Irritation for derved at skaffe sig taaleligere Kaar. Det viste sig snart udførligt, men nu var Interessen for »Udløsningspunkterne« vakt, og Bjerregaard fortsatte sine Forsøg. Han havde ialt til 1905 i ca. 1200 Dage, stundom flere Timer daglig, arbejdet derpaa.

Han fandt ved disse smertefulde Forsøg en Række Udløsningspunkter paa Underlæbe, Tunge, Gane, Kind, Hage, Øregang og Isse.

Det bedste Irritament for at fremkalde Smerter eller Anfald var Berøring af disse Punkter med spidse Genstande.

Interessant var det — skriver Bjerregaard — at lægge Mærke til den Hurtighed, hvormed Smerter eller Anfald indfandt sig ved Punkternes Irritation; det var som at trykke paa en elektrisk Kontakt, Svaret kom øjeblikkeligt. — —

»Forsøgene med at finde de enkelte udløsningspunkter, deres størrelse, deres evne til at give smerter og anfald, og hvilke forskellige slags smerter eller an-

fald de kunde fremkalde, lykkedes bedst paa følgende maade: Jeg hvilte let tilbagelænet i en højrygget stol, som hovedet uden anspænding af nogen muskel kunde hvile trygt imod. Underlæben lod jeg saa hænge slapt ned med let aaben mund, som naar man »maaber«, og passede nøje paa, at jeg ikke foretog mig nogen som helst bevægelse med denne eller med tungen, der laa slapt ned i munden, eller med kroppen. Ingen synken af spyttet, jeg trak vejret let, langsomt og roligt. Særlig voldte det besvær med spyttet, som idelig fyldte munden. Jeg lod det løbe ud af munden, om mængden gjorde dette nødvendigt, eller sank det, naar et anfald indfandt sig. Et spejl anbragtes saaledes, at jeg kunde se deri med blikket rettet lige frem, selv en lille drejning af øjenæblerne kunde fremkalde smerter eller anfald og forstyrre billedet. Endelig krævedes der ro udenom, for at intet skulde bortlede opmærksomheden, i ethvert tilfælde i begyndelsen af forsøgene. Sonder og farveskaal anbragtes saaledes, at jeg havde dem nærved og kunde benytte dem uden øjnenes hjælp. Naar jeg saa ved et enkelt eller ved flere efter hinanden følgende hurtige berøringer paa underlæben havde fundet et punkt, der kunde give smerte eller anfald, anbragtes saa vidt muligt paa samme sted lidt farve med en anden sonde. Dels derved og dels ved ikke at benytte farve fik jeg efterhaanden et ovalt formet punkt frem. [Der er her Tale om et Udløsningsomraade, der begyndte ca. $\frac{1}{2}$ cm fra Læbens Midte, var ca. 1 cm langt og paa Midten ca. $\frac{3}{4}$ cm bredt.] –

Senere gentoges forsøgene atter og atter, og de kontrolleredes i staaende og liggende stilling.

Efterhaanden naaede jeg til at kunne fortsætte disse forsøg 15–20 minutter ad gangen, men blev

saa saa træet, at jeg maatte tænke paa andre ting eller tage mig noget andet for. —

Studiet af disse punkters smerte- eller anfaldsudløsende evne maatte føre visse praktiske forhold med sig under det daglige liv.

Ingen er vel lysten efter at lide mere end nødvendigt, en trigeminius-neuralgiker allermindst. Derfor lærer man sig efterhaanden visse fif, der dog i nogen maade kan lette tilstanden, man forhindrer eller forhaler smerterne. Man taler derfor med mindst mulig brug af tungen, med stiv tunge, man spiser ved at slynge maden langt tilbage i munden og synker den med størst mulig fart. Man bevæger sig med hovedet rettet fremad og stiv hals, med blikket rettet mod noget bestemt og uden at blinke mere end nødvendigt; man lister sig frem for ikke at frembringe nogen rystelse.«

Operationen i 1899 havde kun hjulpet et Aars Tid, hvoraf kun den sidste Maaned var helt smertefri. Fra den Tid og indtil Dato, skriver Bjerregaard, har det hele været en lang Kamp mod Lidelsen. Som Helhed er Lidelsen indtil de sidste Par Aar stadig blevet sværere og mere pinlig.

Bjerregaard skildrer en af Smertestrømmene som tusinde Katteklør, der kradsende baner sig Vej ned over Kinden til Hagens Midte, hvor de holdt sig en Tid, derefter rykkede en ny Mængde frem paa lignende Vis, indtil Højdepunktet naaedes, og selve Anfaldet hørte op.

Om andre Anfald siger han: »Enkelte smerter kunde indfinde sig som vældige piskeslag ned over kinden, saa at jeg til trods for den i aarenes løb oparbejdede evne til at taale smerte dog uvilkaarligt dukkede mig og gjorde afværgende bevægelser.

Smertestillende midler blev ikke brugt. Kun en

enkelt gang tog jeg maksimaldoser af tinctura thebaica og morfin samtidig uden at føle nævneværdig lindring. Jeg var dengang pint til det yderste, maatte gøre noget, ske hvad der vilde, men det resultatløse udbytte af de forholdsvis store portioner fortog lysten til at bruge disse ting, og kampen begyndte igen.

Det værste sygdomsanfald gennemlevede jeg i vinteren 1902, det medførte en ca. 3 uger lang omtrent komplet søvnløshed. Saa snart der kom blund i øjnene, piskede et anfald mig op og saa fremdeles. Træthed, mathed og afmagring paafulgte. Det afsluttede med en ret udtalt influenza . . . Jeg var dengang en stærkt beskæftiget landlæge og tog ingen som helst hensyn til min sygdom, men tog ud saavel om natten som om dagen trods feber og daarligt vejr. Følgen udeblev da ejheller. Der indfandt sig en tør langvarig hoste, og nogle maaneder senere viste det sig at være en let tuberkulose.

Behandlingen foregik væsentlig i hjemmet, da mine økonomiske forhold kun tillod et kortere (1 maaned langt) sanatorieophold paa Vejlefjord sanatorium.« —

Man forstaar, at det var haarde Tider. Hosten maatte Bjerregaard saa vidt muligt kvæle, da den forøgede Smerterne. Slimen blev ofte sunket, da det fremkaldte Anfald at spytte den ud. $\frac{3}{4}$ Aar senere var næsten alle Tuberkulosens Symptomer forsvunden.

Men Ansigtssmerterne holdt sig. En Mængde Diætformer blev prøvet; undertiden sultede han 2—3 Dage, altsammen uden Resultat.

»Jeg har ikke sluppet nogen diæt eller nogen behandlingsmaade, før jeg har følt mig overbevist om ikke at gøre den uret, d. e. ladet den faa tid til at vise sin virkning. I den efter operationen forløbne tid er der idelig eksperimenteret dermed, hvad der

havde en ikke ringe gavnlige sjælelig betydning for mig.« — —

Kun et enkelt Stof har hjulpet en Tid, og det var Opium, Bjerregaard omtaler nu Brugen af det og Virkningen deraf. Men i det sidste Aar, siger han, har Opium svigtet komplet, selv i forholdsvis store Doser.

»En lang pinefuld sygdom af denne lidelses ejendommelige karakter,« fortsætter Bjerregaard, »maa naturligvis mere eller mindre paavirke patienten sjælelig. Hos mig var virkningen denne. I begyndelsen af de enkelte sygdomsanfald var jeg stærkt deprimeret i 2—3 dage, til trods for, at smerterne da ikke var særlig store, havde mest lyst til »at løbe fra det hele«.

Saa vendte livsmodet tilbage, og kampen toges atter op. Til ikke ringe nytte har trangen til at eksperimentere med lidelsen været, ligeledes har udtalte hygiejniske interesser hjulpet, men mest af alt har den støtte, min hustru ydede mig, hjulpet i saa henseende. I den periode, hvor jeg kunde være fri for sygdommen i nogle maaneder, led jeg meget af angst for, at den skulde vende tilbage, hvad der jo var fuldt berettiget. I de senere aar, da sygdommen aldrig har forladt mig, har denne angst kun momentant behersket mig, og i den tid, da opium var virksom, var den helt borte. Siden ogsaa dette har svigtet, kan der komme kortvarige rudimentære angstanfald. Ellers intet.« —

At dette ejendommelige Manuskript har været bestemt til Offentliggørelse, maa antages, idet dets sidste Ord er følgende: »Jeg slutter disse linjer med en ærbødig og erkendtlig tak til de danske, svenske og tyske læger, der gennem aarenes løb har staaet mig bi, først og fremmest til professor *Faber* og professor

Wanscher.« – Underskrevet: P. C. Bjerregaard, Kurlæge, Silkeborg Badesanatorium.

Hovedindholdet af nævnte Manuskript udgav Bjerregaard senere i et lille Skrift paa 25 Sider trykt i Silkeborg (Aarstal mangler) med Titelen: *Bidrag til trigeminusneuralgiernes symptomatologie og medicomekaniske Behandling.*

Jeg har nu forsøgt at give et Indtryk af Bjerregaards Liv i hans første Lægeaar, først set fra hans Venners Side, dernæst fra hans egen, og endelig kan til dette føjes en kort Skildring set fra en tredie Side: hans nulevende ældste Søns.

Efter at have omtalt sin Moders store Evne til at hjælpe Faderen i hans Arbejde – f. Eks. hjalp hun til med Bedøvning ved Fødsler – skriver Holger Bjerregaard: »Skønt denne haarde Start ogsaa prægede deres senere Liv, mindedes de dog denne Tid med en vemodig Glæde netop fordi de i den Tid lærte at stole paa hinanden og beundre hinanden. Naar Mor fortalte om denne Tid, kom hun altid til at græde – jeg tror mest ved Tanken om, hvad Far havde lidt, og det tror jeg kun, Mennesker forstaar, der selv har lidt af samme Sygdom. Naar Far talte om denne Tid, var det altid om Mor, han talte, og hans Kærlighed til hende næsten lyste ud af hans Øjne ved Tanken om, hvad hun havde gjort for ham. Paa en Maade har Fars frygtelige Sygdom haft den Mission, at den knyttede dem tættere sammen. Mine Forældre ejede ingenting til at begynde med, men ved Fars ihærdige Arbejde og Mors Sparsommelighed lykkedes det dem efterhaanden at blive ret velstillede. Jeg ser endnu for mig Mors Ansigt straaled, da hun fortalte om de første 50 Kr., de anbragte i Sparekassen.« –

P. C. Bjerregaard var altsaa nu blevet Kurlæge,

men praktiserede desuden ved Siden af i By og paa Land. Det gik maaske straks lidt langsomt med at faa Praksis. Bjerregaard havde meget lidt Bypræg og fik det aldrig, det var derfor ikke saa let for ham at komme i Forbindelse med det egentlige Borger- skab – Bourgeoisiet. Med Smaafolk gik det bedre, over for dem var han helt ud sig selv, men herom skal senere tales. Hans Element var og blev Bøn- derne. Dem forstod han, og de forstod ham. Det var derfor godt, at han nu og da kom ud at holde Foredrag, hvorved mange lærte ham at kende. Til hans Foredragsvirksomhed bidrog Oprettelsen af *Lø- venholt Højskole*. Her talte Bjerregaard ved offent- lige Møder, en Vinter holdt han Foredrag hver Maa- ned, altsammen gratis.

V. *Birkedal Nielsen*, som var Forstander for *Lø- venholt Højskole*, der senere er nedlagt, har meddelt mig flere betegnende Træk om Bjerregaard, som skal anføres.

»Det kunde træffe sig, at han kom og fik Mor- genkaffe hos os ved Syvtiden, efter at han først havde været 2 Mil paa Cykle fra Silkeborg ude paa Sygebesøg. Det traf ogsaa, at han kom til Løvenholt om Aftenen, stod op ved Firetiden om Morgen- en, cyklede et Par Mil Syd paa ud paa Heden og mødte til sædvanlig Kurtid hjemme Kl. 9.

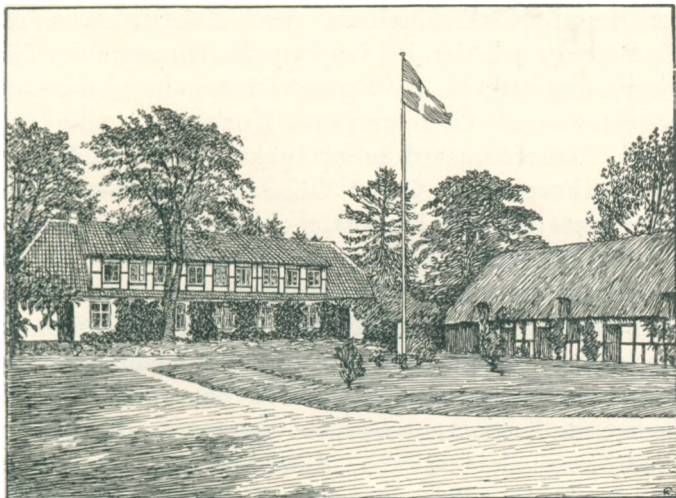
Vor lille Dreng, 1–2 Aar gammel, var blevet syg. Bjerregaard blev hentet, Sygdommen var meget al- vorlig, men han kunde ikke konstatere dens Art, han havde meget travlt og skulde rejse bort næste Morgen. Alligevel gav han sig god Tid, gik længe ude i Haven og tænkte paa Sygdommen, gik fra og til, og det var ham en stor Sorg, da han endelig maatte tage bort. Nogle Timer efter gik Sygdommen over til en Krise, vi sendte Bud igen, og han kom,

forberedt til at blive Natten over, saa han kunde rejse direkte fra Løvenholt.

Bjerregaard sluttede sig til Afholdssagen og arbejdede for den, nød aldrig Spiritus og vilde ogsaa gerne forsage Tobak, fordi Nydelsen stred mod hans Ideal: en sund Levemaade. Han prøvede flere Gange paa at lade være, og ved en Fødselsdag druknedes hans store Træpibe meget højtideligt i Gudenaalen, men i den Tid, jeg kendte ham, fik han ikke Bugt med den »Last«; jeg tror, det stod i Forbindelse med Sygdommen, de forfærdelige Ansigtssmerter.« —

Det maa iøvrigt her tilføjes, at Bjerregaard ikke vedblev at være Medlem af nogen Afholdsforening. En Tid efter at han var kommet til Silkeborg, meldte han sig ud, men han stod alle Dage Afholdssagen nær.

Et godt tegnet Billede af Manden har Pastor Gram Nyegaard, Laurbjerg, der var Præst i Silkeborg 1908—1911, givet af sit første Møde med Bjerregaard: Han kom i Praksis paa Cykle op ad en Bakke i Slud og Modvind. Hans brede Bryst med den højtknappede Fløjlsvest laa bøjet stærkt frem over Styret, og med Benene traadte han haardt til i Pedalerne. Hele hans Holdning udtrykte den højeste Anspændelse. Denne samlede sig i en tydelig tegnet Stramning omkring Pandens Midterdel og Muskelpartiet nede ved Kæberne. Trods Sliddet var der dog i hans Træk ikke ringeste Tegn paa Misstemning eller Opgivelse. Ud fra et Par smaa dybtliggende brune Øjne glimtede umiskendelig et Udtryk af Livslyst og Fremdrift, den Slags, der bliver til et oplivende Solstrejf i Livets Graavejr. Ved et saadant ordløst Sammentræf faar man en levende Fornemmelse af et Møde med et Medmenneske.

Gl. Skovridergaard.

GL. SKOVRIDERGAARD

KURLÆGE P. C. BJERREGAARD blev ved Badesanatoriet til 1911. Fire Aar efter blev *Gl. Skovridergaard* omdannet til Kuranstalt, og Bjerregaard blev Kurlæge, hvad han var til sin Død. I dette Tidsrum oplevede han sine største Glæder som Læge og sine dybeste Sorger som Menneske.

I Aaret 1913 købte et Konsortium Gl. Skovridergaard. Dette Konsortium bestod af Købmand *N. A. Sørensen*, Landinspektør *Axel Kristiansen*, Murermester *Kornerup Bang* og Bankassistent *Asmussen*. *Kornerup Bang*, der var med i Verdenskrigen, idet han havde meldt sig frivillig paa engelsk Side, faldt 1915, og *Asmussen* var imidlertid blevet Bankdirektør i Ringkøbing. Han traadte ud af Konsortiet, og *Bjerregaard* traadte ind. Det var altsaa de

tre Mænd N. A. Sørensen, Axel Kristiansen og P. C. Bjerregaard, der 1915 oprettede Kuranstalten Gl. Skovridergaard, N. A. Sørensen blev administrerende Direktør og P. C. Bjerregaard Kurlæge.

Gl. Skovridergaard er et lykkeligt Navn. Der er en vis Poesi over Ordet *Skovridergaard* – hvortil utvivlsomt Sophus Bauditz med sine kendte »Historier fra Skovridergaarden« har bidraget sit – og saa tilmed en *gammel* Skovridergaard! Af denne er de to Længer tilbage: to aldrende, hyggelige Bindingsværkshuse, hvoraf det ene rummer Dagligstue og Værelser for Kurgæsterne, mens det andet med sit hængende Tagskæg beskedent staar og udfylder sin Plads som slet og ret Udhus. Endelig er der en stor hvid Hovedbygning, mere praktisk, men mindre skøn end dens Genbo fra Skovridernes Tid, og i den er der foruden Værelser for Kurgæster, Spisesal, Værelser for de forskellige Bade m. m. Det hele er indrammet i Grønt, gamle Træer og yngre Buskadser spreder sig omkring Bygningerne og forbinder dem med Naturen. Inde i Gaarden er en tætklippet Græsplæne, fra hvis Flagstang Dannebrog vajer hver Søndag. Og uden om Huse og Træer breder sig en stor Have med lange Gange og Mængder af Blomster.

Gl. Skovridergaard ligger i Fred og Ro et Stykke Syd for Byen. Gennem en Bøgeskov kommer man i Løbet af faa Minutter ned til Gudenaen, ad andre Veje naar man gennem Skove og Plantager til Brassø, Vejlsø og Almind sø.

Dette Sted med sin mangfoldige Skønhed og sin dulmende Ro var det, P. C. Bjerregaard vilde gøre til et Kursted og et Hjem, her fik han Lejlighed til yderligere at praktisere den fysikalske Terapi, han havde været optaget af fra sin Studietid i København, og som han senere havde studeret i Tyskland,

Norge og Sverrig. Det var Massage, kolde og varme Bade af mangfoldige Slags — alt efter Patientens Sygdom — han benyttede. Man behandlede mange forskellige Sygdomme, især var det Gigt og Nervesygdomme, der blev Kuranstaltens Specialitet.

Det gælder saa afgjort om P. C. Bjerregaard, at det første, man mødte hos ham, var Mennesket, det næste var Lægen. Det er da ogsaa hele Tiden *Mennesket* P. C. Bjerregaard, vi i denne Skildring har for Øje. Havde det været Lægen, maatte den være skrevet af en Læge.

For at vise, hvorledes Bjerregaard blev det Menneske, han blev, maa vi skildre de Forhold, hvor hans Sind havde sin Rod. Vi maa fortælle om hans Familie, og dær begynder vi med hans Hustru.

Fru Signe Bjerregaard var som tidligere nævnt en meget dygtig Kvinde, hun havde som sin Mand en levende Trang til at hjælpe, hvor der var Nød, Smaafolk blev hjulpet, og varig Hjælp blev ydet. Engang blev Bjerregaard kaldt til en Elev paa Silkeborg Seminarium, han saa da, at den unge Mand var stærk underernæret, og det viste sig, at han nærmest halvsultede. Han kom da til at spise hos Bjerregaard Resten af sin Læsetid, selvfølgelig uden Vederlag. Og dette er ikke et enestaaende Eksempel. Der tales og skrives saa meget om Hjælpsomhed baade her og dær, og selvfølgelig kan saadan Hjælp nok gøre Nytte, men den største sjælelige Værdi ligger nu engang i at hjælpe sin *Næste*, og dær havde Bjerregaard og Hustru en stor Evne.

Fru Bjerregaard havde stor Interesse for offentlige Spørgsmaal. Hun tilhørte som sin Mand Venstre og sad i Partiets Bestyrelse til sin Død. Hun havde i Modsætning til sin Mand en udmærket Evne til at optræde offentlig, hun talte ved Vælgermøder, hun

var Formand for Dansk Kvindesamfunds stedlige Forening, Næstformand i Højskoleforeningen og Medlem af Bestyrelsen for Pleje- og Børnehjemsforeningen for Aarhus Stifts sydlige Del og tog levende Del i det altsammen.

Som Formand for Dansk Kvindesamfund ledede hun Ordningen af en stor Udstilling i Haandværkerforeningens Sal af alle mulige Kvindearbejder i ældre og nyere Tid. Fru Bjerregaard var under dette store Foretagende blevet lidt bange for, om denne Udstilling nu ogsaa kunde bære sig, men dertil svarede Redaktør *Sophus Sørensen*: »Bære sig — De faar 3000 Kr. i Overskud.« — »Nej!« — »Jo — det gælder en Napoleonskage!« — Udstillingen aabnedes, den gjorde stor Lykke, og det endelige Overskud var saadan noget som 3500 Kr. Nogen Tid efter fik Redaktør Sørensen fra Fru Bjerregaard sendt en Napoleonskage af en noget usædvanlig Størrelse — den var tre Kvarter i Kvadrat!

Foruden sit Hjem med de fire Dreng og foruden alle de offentlige Sager tog hun ogsaa ofte Del i Arbejdet paa Gl. Skovridergaard — *Kuren*, som den blev kaldt. Hun vilde gerne sprede Glæde om sig. Et Eksempel herpaa har man i et Optrin, der fandt Sted paa en Børnehjælpsdag. Bjerregaards Venteværelse var fuld af Patienter, da et Orkester drog gennem Gaden. Fru Bjerregaard var straks paa Færde, hun indbød alle de ventende til at kominde ind i Privatlejligheden, hvorfra de baade kunde høre og se det hele. Bjerregaard, der var midt i Undersøgelsen af en kvindelig Patient, spurgte, om de ikke ogsaa skulde gaa ind i Stuen. Patienten, der var halv afklædt, svarede forlegen, om det nu ogsaa kunde gaa an. »Aa, De kan stille Dem bag et af min Kones Gardiner,« svarede Bjerregaard, og saa fik de ogsaa

P. C. Bjerregaard.

Musikken med. Det lader sig næppe nægte, at Fru Bjerregaard som mange impulsive Naturer efterhaanden blandede sig ind i for meget. For hendes Mand blev Arbejdet ikke blot en Glæde, men ogsaa et dulmende Middel over for de slidte og forpinte Nerver. Det blev

en Art Stimulans, hvad ingenlunde er ualmindeligt i vore Dage blandt foretagsomme og nervøst anlagte Mennesker: Jo mere Arbejde, jo bedre, saa lykkes det dog maaske at overhøre de forstemte Nervetraades Skurren i den Tid. Der var sikkert ogsaa noget nervøst over Fru Bjerregaards alsidige Virke. Men den Maade at arbejde paa er langt fra gratis.

Det var da heller ikke sært, at Ægteparret kunde trænge til Ferie. Kuren holdt lukket fra Julens Begyndelse og til Februar, i den Tid kunde der altsaa blive nogen Hvile for Bjerregaard. Men han havde som andre travle Mennesker saa meget liggende, som skulde ordnes. Han læste overordentlig meget, kunde aldrig faa læst nok, dels havde han sine danske og fremmede lægevidenskabelige Værker og Tidsskrifter at dyrke, og dels var han stærkt kristelig og folkelig interesseret. Endelig havde han med den stærke Fantasi, han besad, altid saa mange nye Ting, han skulde have prøvet. Følgen blev, at »Ferien« blev til blot og bar Slid og Slæb, kun paa en anden Maade.

Man maatte da tage til Udlandet for at faa Hvile, og det gjorde man. Jeg skal fortælle lidt om et Par af de Rejser.

Engang var Købmand *Peter Jessen* sammen med Bjerregaard og Hustru paa en 4 Ugers Tur til Italien, Rivieraen, Frankrig, Holland og Tyskland. Fru Bjerregaard var syg, da de tog hjemmefra, hun havde til Tider en Del Feber, de var lidt betænkelige ved at faa hende med, men hun var ikke bange. Da de efter at have rejst en hel Dag og den foregaaende Nat naaede til Basel og dær havde faaet en Kop The, vilde Bjerregaard og Jessen ud at se lidt paa Byen, de skulde videre næste Morgen. Skønt Fru Bjerregaard havde 39° Feber, vilde hun absolut med. Hendes Energi var ukuelig. Over Alperne traf de Pa-

stor *Ingerslev* fra Maribo, hvis Hustru Peter Jessen kendte. De fulgtes saa ad ned gennem Italien. Hver Morgen begyndte de med en Andagt, som *Ingerslev* holdt.

Bjerregaard var umaadelig fornøjelig at rejse med. Han havde i det hele stor Evne til at nyde en Spøg, ogsaa naar den gik ud over ham selv, og det gjorde den, naar hans Rejsefæller — vel sagtens under Fodture, som han ikke rigtig holdt af — drillede ham med, at han var Formand for Silkeborg Bokseklub. Dette lyder ganske vist som en Skrøne, men det var dog sandt. Sagen var, at en af Bjerregaards Sønner var Bokser, og saa indbød Doktorens de stærke Mænd til at holde Møderne i deres Hjem. Til Genæld herfor gjorde Medlemmerne P. C. Bjerregaard den Ære at vælge ham til Formand. Og det maatte han høre for baade ude og hjemme.

Bjerregaard var, fortæller Peter Jessen, meget optaget af Paris. Synet af Napoleons Grav følte han sig stærkt grebet af; alt, hvad der havde national Betydning, alt, hvad der var af ædel Byggekunst, optog ham. Han havde en hurtig Opfattelsesevne, han betragtede blot en Ting et Par Øjeblikke, saa sad han med lukkede Øjne og nød Indtrykket.

Fra anden Side har jeg en Beretning om en Rejse til Meran i Sydtyrol, som Bjerregaards foretog sammen med deres to Sønner i Julen 1923, Bjerregaard var altsaa ikke nogen stor Fodgænger, idet hans Fødder var ret svage, og naar han skulde nyde en saadan Ferie, vilde han helst sidde paa en Hotelveranda med en Kop Kaffe og en Cigar. Saa syntes han, at bedre kunde det ikke være. Men det syntes hans Kone nok, hun var en ivrig Fodgænger og vilde gerne have sin Mand med ud paa Ture, fordi det styrkede hans Lunger. Saa opdagede hun, at han godt kunde

lide den italienske Landvin, hun lagde derfor Vejen om ad en eller anden Kro, og dær var de saa inde. Bjerregaard kunde ikke Italiensk, han forlangte blot »ein Viertel«, og naar saa denne Fjerdedel Flaske var sat til Livs, kunde han lidt igen. Paa den Maade fik hun ham ofte med paa en Tur, men saa var der den Vanskelighed, at naar de naaede den første Kro, vilde Bjerregaard derind, mens hans Hustru mente, de nok kunde vente til den næste. Ja, men de skulde jo studere Folkelivet, se paa Folkedragter og den Slags, hævdede Bjerregaard, og det var jo bedst i Kroerne. Naa, ja, det kunde Fru Bjerregaard ikke benægte, og saa drejede de da ind. Naar Bjerregaard saadan havde været inde i et Par Kroer og faaet sin Viertel hvert Sted, kunde han blive oplivet og gaa en god Tur og komme smaanynnende og smaatravende tilbage til Hotellet.

En Dag havde han været hos Barber, og han kom tilbage med en Flaske af en underlig Form og en sær grønlig Farve. Han var meget hemmelighedsfuld med Genstanden, men rykkede da endelig ud med, at det var en ganske særlig fin og kostbar Vin, en Vin, som man slet ikke kunde faa andre Steder. Den skulde jo smages, men da Fru Bjerregaard havde faaet sin Mundfuld ned, var hun nær blevet syg, og da Bjerregaard havde prøvet, opgav han ogsaa Paastanden om den fine Vin. Fru Bjerregaard mente, det var Haarvand, Bjerregaard ønskede ikke Sagen drøftet videre, og Flasken blev sat til Side. Da de skulde rejse, kom det paa Tale, hvad de skulde gøre med den Flaske »Vin«. Ja, havde de betalt den, hævdede Bjerregaard, skulde de ogsaa have den med, men Fruen erklærede, at i alle Tilfælde vilde de ikke betale Told af den, saa kunde Tolderne tage den. Det gik imidlertid godt ind til Padborg. Her tog en Tol-

der Flasken frem, den laa øverst i Kufferten: »Det er Likør, den skal De betale Told af!« — »Vil De ikke behage at lugte,« svarede Fruen. Tolderen lugtede: »Nej Tak, den kan De godt beholde.«

Den Vinhandel maatte Bjerregaard høre meget for. Skulde han ud i Byen at købe et eller andet, var der ofte et af Familiens Medlemmer, der formanede ham til nu ikke denne Gang at købe *Haarvand*. —

Havde Familien saaledes sine lyse Timer, saa havde den ogsaa sine mørke Dage. Bjerregaards uhelbredelige Sygdom kastede stadig en stor Slagskygge over ikke blot hans, men hele Familiens Liv. Men der skulde komme andre og store Sorger.

Den første indtraf 1916. Den 9. Juni dette Aar rejste Fru Bjerregaard sammen med sin yngste Søn, Gunnar, der var født 1912, til Holbæk for at hente den ældste Søn Jørgen, der var født 1901 og nu var Elev paa Kostskolen *Stenhus*, hjem til Pinseferie. Jørgen var paa Banegaarden for at tage imod sin Moder og den lille Broder. En Bil skulde køre dem ud til Skolen, men da den ad en privat Vej kørte over Jernbanesporet, blev den paakørt af Odsherredtoget, Jørgen blev dræbt, Chaufføren kvæstet, og Gunnar fik en Hjernerystelse. At den private Vej benyttedes, havde sin Grund i, at det var forbudt at benytte Sognevejen til Automobilkørsel.

Denne Ulykke ramte Ægteparret haardt, og især virkede den stærkt paa Fru Bjerregaards Sind. Foruden selve Sorgen, hun havde at bakse med, havde hendes Nervesystem lidt kendelig Skade, og selv om hun efterhaanden kom sig nogenlunde, var hun dog blevet ramt paa en Maade, som hun aldrig forvandt. Gunnar derimod blev hurtigt rask.

Men der skulde komme mere ondt over den prøvede Familie. Under Spansksygeperioden traf P. C.

Bjerregaard paa Kuranstalten ekstraordinære Foranstaltninger. Patienter og Personale var fuldstændig isolerede, de maatte ikke komme uden for Haven. Postbudene afleverede Brevene ved Porten til Haven, al Mælk, der kom fra Byen, blev kogt. Ingen udefra kom derind, saavidt det var undgaaeligt, undtagen Dr. Bjerregaard. Det lykkedes da ogsaa at holde Sygdommen ude fra Kuranstalten, men i Hjemmet fik de den at føle. Sidst paa Aaret 1918 fik den næstældste Søn, den trettenaarige Holger, Sygdommen. Han var meget medtaget, men efter en Tids Forløb kom han sig. Faderen levede fuldstændig afsondret i denne Tid, fik sin Mad ind paa sit Værelse og sov dær. Til sidst blev han selv angrebet, Familien frygtede for, at hans gamle Tuberkulose var brudt op igen, idet han havde spyttet lidt Blod, men det var dog ikke Tilfældet. Han kom over Sygdommen i Løbet af nogen Tid.

Fru Bjerregaard havde sammen med Byens andre Lægefruer indrettet et Lazaret paa et Loft, der var stillet til Disposition af Magasin du Nord. Men i Foraaret 1919 blev hun selv angrebet af denne pestlignende Sygdom, Gunnar ligeledes, han havde Lungebetændelse, men begge var iøvrigt meget medtagne, og Bjerregaard frygtede alvorligt for, at de skulde dø. Fru Bjerregaard kom sig imidlertid, men Gunnar døde. Ægteparret havde nu mistet to af deres Sønner, og kun de to mellemste i Flokken, Holger og Asger, var tilbage.

Bjerregaard havde efterhaanden faaet en stor Sygekassepraksis, og ligeledes havde han som tidligere nævnt vundet mange Landboeres Tillid. Naar man nu ved, hvordan denne frygtelige Sygdom hærgede i hine Aar, og hvor Lægerne var overlæssede, vil man forstaa, hvordan Bjerregaard under alt dette,

med Sygdom og Dødsfald i Hjemmet tillige, maa have døjet. 1918 var desuden et af de haardeste – maaske *det* haardeste – med Hensyn til hans egen Sygdom.

Ude ved Svejbæk havde Bjerregaards i 1912 faaet bygget et Sommerhus, hvor Fru Bjerregaard og Børnene boede om Sommeren, mens Bjerregaard paa Grund af sin Virksomhed i Byen maatte nøjes med at tage derud et Par Gange om Ugen. Her følte han sig rigtig fri, her gik han og levede sammen med Naturen og mindedes sin Barndom.

Et levende Billede af Bjerregaards ømme Kærlighed til sin Hustru ligesom ogsaa af hans store fysiske Lidelser og den deraf følgende dybe Nedtrykthed faar man af et Brev, han har skrevet til Hustruen en Aften eller Nat efter et Besøg derude. Dette Brev, der nok kan siges at være noget for sig, anføres her.

Silkeborg, 25. 8. 18.

Min kære velsignede hustru!

Jeg kan ikke gaa i seng, før jeg faar talt lidt mere med dig, min trofaste hustru. Før jeg faar sagt dig tak for dagen, der gik, og for alle de andre dage, du har givet mig. Og som jeg aldrig gaar til ro uden at takke vor himmelske herre for den største gave, han har givet mig, da han gav dig til mig, takker jeg nu ogsaa dig for dagen i dag, for de mange aar, du har været det allerbedste, jeg har faaet. Min lille velsignede skat og trofaste kammerat, tak!

Jeg blev saa ængstelig for dig for din fods skyld og beder dig saa mindeligt om at passe paa. Jeg og vore tre kære smaa, vi *kan* ikke undvære dig. Det skal du vide, for at din sjæl kan varmes derved i tunge tider, at *aldrig* kunde noget have været det for mig, som du har været. Tak! Tidt og ofte naar

jeg gør mit regnskab op, ser jeg dit kære ansigt, og det hjælper mig, naar mit [sind] er tungt og hjærtet modløst. Det er saa underligt, som det hjælper blot at være hos dig. Gud signe og lønne dig for al din urimelig store godhed imod mig, for den kærlige, gode, dygtige mor, du er vore sønner.

Det har i mange maader været en tung tid de sidste uger. Ikke alene de svære smerter, de var vel de sværeste, jeg nogensinde har haft, men det, at intet hjælp, at jeg følte mig trængt tilbage, hvad jeg saa end prøvede. Og saa kom tvivlen op. Jeg syntes, det var saa meningsløst at pine et menneske saaledes, saa ganske uden hensigt, saa grusomt. Saa hellere slaa ham ned, at han kan faa ende paa det. Jeg var til tider fortvivlelse nær. Jeg var ved at forstaa, hvorfor selvmord og død af udmattelse og sult er saa hyppige dødsarsager blandt mennesker, der lider af det samme, som jeg gør. Ingen gør sig nogen forestilling om, hvad det vil sige at føle sig trængt op mod en haard virkelighed uden midler til at værgе sig og nægtet talens evne til at kunne udtale sig, ja, pint til at tie, fordi selv det at kunne klage sig — hvad der jo altid ligger — gjorde smerterne værre. Da glipper i de endeløse nætter til tider alt for mig. Pint af sygdommen, pint over, at det gik ud over dig, børnene, over ikke at kunne sige det, jeg følte, jeg burde sige, til de syge, der betroede sig til mig. Jeg følte mig saa gudforladt. Jeg vidste, du bad for mig, andre ogsaa, jeg selv har i flere aar ikke turdet bede om helbredelse, men kun om mod og kraft til at holde ud, om ikke at faa byrden tungere, end at jeg [kunde] bære den, om taalmod. Men hvor tungt end alt formede sig, saa var det dog saaledes, at der kom glimt af haab, til tider i hvert fald. Jeg kom til at huske paa, at du for

mange aar siden i vort ægteskabs første aar engang havde sagt: »Kan du ikke forstaa, at saaledes kan det ikke blive ved, for det er for meningsløst.« Og jeg kom til at tænke paa, om jeg nu ogsaa bar det paa rette maade. Jeg har jo altid været vant til at gaa lige til alraaderen, i aar og dag glemt endog at gøre det i Jesu navn. Jeg havde glemt midleren, vor herre Jesus Kristus. Og saa blev min bøn til gud bøn i Jesu navn, og saa begyndte jeg at bede til vor frelser, om [at] han da ikke vilde lade mig gaa fortabt, hvor syndefuld jeg end var og havde været, og han vilde give mig kraft til at lide. Lidt efter lidt lysnede det. Jeg kunde begynde at stamme: herre Jesus, hjælp, bede om tilgivelse for mine synder, ikke mindst for mit syndefulde liv mod dig, at bede ham lønne og velsigne dig, fordi du aldrig havde svigtet mig. Det gik fremad, søvnen blev bedre, og vækkede anfaldene mig, kom trangen til at takke ham for hvilen — hvor stakket den end oftest var og er endnu — efterfulgt af bøn om atter at faa søvn. Jeg oplevede sande frydefulde timer eller rettere øjeblikke.

Lille skat, jeg ved ikke, om du kan forstaa mig, skønt jeg tror det, du har altid kunnet fatte en halvkvædet vise, i hvert fald i forholdet til mig. — Nu er mit sind langt lysere, det er, som jeg kan forstaa, at slog end gud mig med skorpioner, og piskede han mig end med nælder, saa var det dog, fordi at jeg ikke skulde fortabes, men fordi at ogsaa jeg syndefulde sjæl havde en lille plads hos ham, at ogsaa hans kærlighed rakte ned til mig, hvor ufortjent jeg end havde gjort mig dertil. Og selv om det end til tider endnu er svært for mig at takke ham for denne forfærdelige prøvelse, saa kan jeg dog nu og da gøre det. Gud give, at det maa bedres.

mere og mere for mig, og hjærtens tak for din for-
bøn for mig. Jeg føler mig saa underlig og inderlig
tryk for, at du, min rene sjæl, har andel deri. Gud
lønne dig, skat, derfor.

Lille kære ven, du ved, jeg har svært ved at tale.
Derfor skriver jeg. Jeg vilde saa gerne dele alt med
dig, ikke mindst forholdet til vor gud. Og jeg vilde
saa gerne bede dig tilgive mig alle mine synder mod
dig og bede dig tro, at trods alle mine brøst er
trangen til at gøre alt saa lyst og lykkeligt for
dig og vore sønner den, der bundet dybest i mig.
Og bede dig hjælpe mig fremdeles, saa kan det dog
maaske ske, at du kan blive glad og lykkelig endnu
engang.

Min lille sjæl, gud lønne og velsigne dig i vor
herres Jesu navn. Gud holde sin haand over dig og
vore smaa.

De allerkærligste hilsener.

Din i taknemmelighed hengivne
mand.

P. C. Bjerregaard vedblev at være forelsket i sin
Hustru, han gav hende store Gaver, Sølvtoj og
smukke udenlandske Krystaller. Det skulde altid være
af bedste Sort – »til Mor er det bedste ikke for
godt«. Var det Sølvtoj, skulde det være ægte, saa
maatte man hellere købe lidt mindre ad Gangen. Og
naar Bjerregaard f. Eks. havde købt nogle Skeer,
kunde han staa og veje en af dem i Haanden for
ret at nyde, hvor tung den var. Fru Bjerregaard var
vel heller ikke af dem, der foragtede Luksus, da det
kom saa vidt, at de havde Raad dertil. Men til dag-
lig styrede hun Huset som i de magre Aar.

Hun førte sin Mands Regnskab og skrev Regnin-
ger. Selv var han, skønt Bondesøn, mærkelig uprak-

tisk. Det hændte jo af og til, naar han var paa Sygebesøg, at Folk vilde betale en Regning, de havde faaet fra ham. Bjerregaard tog ogsaa mod Pengene, kvitterede Regningen og troede saa, at nu var den Sag ude af Verden. Det faldt ham aldrig ind at notere i sin Bog, at den eller den havde betalt. Fru Bjerregaard maatte om Aftenen tælle de Penge, hendes Mand havde i Pungen, og saa holde »Forhør« over, hvor de var kommet fra, for at hun ikke skulde sende en Regning to Gange.

Baade Bjerregaard og hans Hustru var meget hjælpssomme, men her kan man ogsaa nok sige, at han var den mindst praktiske. Folk vidste, at han var hjælpssom, og der var dem, der benyttede sig deraf. Kom en Mand op og vilde have Bjerregaard til at laane sig Penge, kautionere for et Beløb, skrive under paa en Veksel eller lignende, kunde han vanskelig sige nej, selv om han intet som helst kendte til vedkommendes Forhold. Men her holdt hans Hustru igen: »Du kan akkurat lige saa godt give Pengene bort, saa faar du da Tak for dem,« kunde hun sige ved en saadan Lejlighed. Men nej – give Pengene bort var Bjerregaard dog for meget Jyde til, saa hellere løbe Risikoen! Naar Fru Bjerregaard var hjemme, skete det derfor sjældent, at hendes Mand vovede sig ud i den Slags. Men var hun paa Rejse, gik det jævnlige galt. Gang paa Gang kautionerede han for Folk, han kun kendte af Udseende, en enkelt Gang endog for en, hvis Navn han ikke engang vidste. Selv den værste Drivert fra Gaden kunde faa ham til at kautionere, siger en af Husets Venner indigneret. Bjerregaard evnede ikke at se sine Folk an, han kunde ikke sige nej og maatte saa tage de Tab, der fulgte.

Hjemlivet i det Bjerregaardske Hjem har til Trods for det rige, aandelige Liv, der levedes, og den varme

Kærlighed, der fandtes, alligevel som oftest været vemodsløret. Man har forstaaet at tage de Smaa-glæder, som Livet kunde byde, selv midt i Smerten. Det hændte, at Fru Bjerregaard ringede til Forstander Junker og spurgte, om han og hans Hustru ikke – saadan af sig selv – kunde komme at spille Whist om Aftenen. Det var i Reglen paa Tidspunkter, hvor Bjerregaards Kind var daarlig, at hans Hustru paa den Maade søgte at skaffe ham en lille Opmuntring. Spille Whist kunde han uden at tale. Han og Junker var altid sammen, han tog det ikke saa nøje med Spillet, og de to fik da ogsaa altid Klø. Bjerregaard havde megen Sans for snurrige Eksistenser, og havde han det nogenlunde, kunde han sidde og fortælle om sine ejendommelige Oplevelser, saa han helt glemte Kortspillet. –

Det vemodslørede, der laa – og maatte ligge over Hjemlivet – faar man et levende Indtryk af gennem en lille Skildring, Sønnen Holger har nedskrevet. Først fortæller han om Faderens Lune.

Den kom særlig frem, naar vi havde en stille Aften, som vi kaldte det. Allerbedst som vi sad og var optaget af hvert sit, kunde Far pludselig komme i Tanker om et eller andet, han havde oplevet i Dagens Løb, og saa fortalte han det, men paa en saadan tør og lun Maade, at selv noget ganske almindeligt forekom os komisk. Disse stille, rolige Aftener var det bedste, Far vidste, han kunde da tage Flippen af og sin store Slaabrok paa, og naar han saa fik sin Pibe tændt, saa kom der altid et lille tilfreds Suk – det Suk har vi andre ofte ventet paa, thi før det var kommet, var Aftenen ikke rigtig begyndt. Vi sad da og læste og sludrede af og til, senere hen paa Aftenen kunde Far pludselig lukke Øjnene, saa det saa ud, som han sov, det var imidlertid ikke Søvn, men

træt, som Far altid var, var det ligesom en Hvile for ham blot at lukke Øjnene et Øjeblik.

Der var det med Far, at blot hans Nærværelse virkede saa uendelig hyggeligt og beroligende paa os alle; der kom ligefrem saadan en Fred i Stuen, i det

»En god Historie«. — Dr. Bjerregaard og Hustru.

hele taget er det disse Aftener, jeg mindes med den største Glæde. Ogsaa for Far var disse Aftener det bedste, han vidste; som han ofte sagde til mig senere, var det blot Tanken at vide, at vi alle havde det godt, der betød mest for ham. Naar han saaledes havde siddet med lukkede Øjne en Tid, kunde han pludselig aabne dem og se hen paa os, og i dette lille Øjekast laa alt, hvad han følte for os. — Men

der var ogsaa Aftener, som jeg nødig mindes, det var de Aftener, hvor han var plaget af sine Neuralgier, da var der ingen af os, der talte, thi vi vidste, hvad Far led.

Om sine Forældre fortæller Sønnen bl. a. følgende: Skønt Far og Mor var saa vidt forskellige, som to Mennesker næsten kan være det, var deres Ægteskab saa harmonisk som faa, og det var dog alligevel saa tungt som faa. Næppe ret mange Hjem har i den Grad mærket Sorg og Sygdom som mit. Naar jeg tænker tilbage paa det, forstaar jeg bedre, hvor meget deres indbyrdes Kærlighed betød for dem og Hjemmet. Et var de fælles om: Troen, og det var den, der mest hjalp dem under alt det tunge, de maatte gennemgaa. De to dannede et Hele, thi hvad den ene manglede, erstattede den anden, de udfyldte ypperligt hinanden, og saa stærk var deres sjælelige Samstemthed, at de ofte uden at tale sammen kunde gætte hinandens Tanker. Jeg husker saaledes en Aften, da Far og jeg sad og læste, og Mor var ved at skrive et Foredrag og da et Øjeblik ledte efter et Ord, hun skulde bruge, og Far saa pludselig nævne et Ord og sagde; »Er det det, du ikke kan finde?« Det var det netop, og jeg mindes mange andre Eksempler paa en saadan Tankeoverføring imellem dem. Jeg kan her bemærke, at begge mine Forældre var passivt stærkt interesserede i alt, hvad der havde med psykisk Forskning at gøre. Om Far sagdes det, at han vilde være et udmærket Medium, og ofte blev han opfordret til at deltage i spiritistiske Møder, men afslog det altid meget bestemt, da han ikke mente at have Lov til det.

Min Mor var Far en god Hustru. Paa alle Maader, ikke mindst i den første vanskelige Tid i Aagaard. Efter en Række Aar i Silkeborg, hvor alt tegnede

saa lyst, indtraf Ulykken ved Holbæk, den tog haardt paa begge mine Forældre. Far kom vistnok hurtigere over det, forbi han havde sit Arbejde, som han elskede og gik op i som faa, men for Mor betød det et Knæk for hele Livet, selv om ogsaa hun søgte Hjælp og Støtte i Arbejdet med Foreninger og meget andet. Tabet var sikkert endnu tungere, da Gunnar døde, maaske fordi han var den yngste af os, og Springet mellem ham og os var temmelig stort. De første Aar efter hans Død var tunge, ogsaa for os to, der var tilbage. Der kom noget vist resigneret over mine Forældre, noget indesluttet, som prægede dem i mere eller mindre Grad i alle de følgende Aar. — Saa vidt Sønnen.

Men det skulde ikke blive ved det. Det er utvivlsomt rigtigt, det, en af Husets Præstevener har sagt, at Fru Bjerregaards Anlæg var større end hendes Kræfter. Sorgerne og det forcerede Arbejde blev hende for meget; det endte med, at hendes Sind sprængtes, og hun efter et tungt Sygeleje døde paa Dr. Brünniches Klinik i Hornbæk i Foraaret 1925.

Det kan utvivlsomt siges, at Bjerregaard havde en ualmindelig Evne til at modtage baade Medgang og Modgang, baade Glæde og Sorg, saa begge blev ham til aandelig Udbytte. At dette kunde ske i saa rigt Maal, skyldes især hans kristne Tro. Han havde fra Barns Ben levet med i den grundtvigske Bevægelse, han havde ført sin Hustru ind i samme Livskreds, og i den vedblev han at føle sig bedst hjemme. Han og hans Hustru var da ogsaa med til at oprette Silkeborg Valgmenighed, og naar de nogle Aar senere sammen med et Par andre Familier atter meldte sig ud, var det af personlige Grunde. —

Bjerregaard havde den Anskuelse, at hver Gang man bekendte Troen, aflejredes der noget i ens Sjæl.

Man styrkedes og trivedes derved. Dette mente han endogsaa at kunne bevise rent videnskabeligt. Troens Ord taalte han ikke, der blev pillet ved. Alt, hvad der smagte af Rationalisme, var ham en Væderstyggelighed. Paa den anden Side stemte den moderne Friskhed, hvormed Kristendommen nu og da forkyndes, heller ikke med hans gammeldags Guds frygt. »Jeg kan ikke gaa og være Kammerat med Jesus,« sagde han engang. —

Den daværende Sognepræst i Silkeborg *J. Ammundsen*, der 1923 blev udnævnt til Biskop over Lolland-Falsters Stift, havde i Forening med Købmand Peter Jessen faaet oprettet en Bibelkreds, og i den kom P. C. Bjerregaard og Hustru med. Skønt de her kom sammen med Folk af Indre Mission, gjorde det dem intet. Fælleslivet bandt dem sammen. Hvor stor en Tillid Indre Mission til Gengæld nærrede til Bjerregaard, ser man deraf, at den valgte ham ind i Menighedsraadet. Man valgte ham med fuld Tryghed, skønt man godt vidste, han var grundtvigsk, og da der 1923 skulde kaldes en ny Præst, bøjede Bjerregaard sig loyalt for dem, der havde valgt ham: Vi har en grundtvigsk Valgmenighedspræst, saa bør Sognemenigheden have en Præst af Indre Mission, og han var da med til at indstille Pastor *Thuesen*, som ogsaa fik Embedet. Under ham fortsattes Bibelkredsen stadig med Bjerregaards Deltagelse. Bjerregaard kunde med sin Erfaring og Viden ogsaa nok være til Berigelse for de øvrige. Nu og da fortalte han om psyko-fysiske Forhold, som netop var det Omraade, han særlig granskede. Til andre Tider kunde der fra hans Læber bryde et Vidnesbyrd frem, som blev baade hørt og gemt. »Jeg tror nok,« sagde han engang, »at jeg har haft mange Lidelser — og flere end de fleste — men jeg kan takke og

prise Gud, fordi han har givet mig dem.« Og hans Øjne lyste. — Engang da de havde siddet og drøfttet et Spørgsmaal, bemærkede Bjerregaard: »Nu synes jeg, vi skulde synge en Salme.« — »Hvad skal vi synge, Dr. Bjerregaard?« — »Verden, o Verden! hvi frister du mig.« Og saa sang de:

Verden, o Verden! hvi frister du mig
 endnu under Haarene hvide?
 Kender dig nogen, han køber ej dig,
 paa hvem kun en Daare mon lide;
 du skuffed enhver,
 som havde dig kær,
 du tidlig og silde dem skuffed for vist,
 og grovest til sidst.

— — —

Kærlige Frelser! end kalder du mig,
 din Røst og din Trøst er de rette,
 Ungdom og Styrke fortryller ej dig,
 du kalder de gamle og trætte;
 det faldende Løv
 du kalder for Støv,
 og fører dit Følge i lysende Fjed
 til Liv og til Fred.

Kærlige Frelser! Du ser min Attraa
 til hvad der er evig det bedste,
 mellem min Sjæl og, hvad brat skal forgaa,
 et svælgende Dyb du befæste,
 saa Verden jeg ser,
 mig frister ej mer,
 men Himlen, jeg haaber, mig vorder saa kær,
 at Hjertet er der!

Bjerregaard havde i det hele en stor Forkærlighed for Grundtvigs Salmer, dem, han især havde lært at kende i Vartov Kirke.

Til Bjerregaards kristelige Anskuelse maa ogsaa føjes hans folkelige. Højskolen og den folkelige Oplysning stod han nær. Askov var indlevet i hans Slægt, Ryslinge stod han ogsaa nær. Dertil har det

nok bidraget, at en Søn af J. H. Monrad, hans gamle Præst ved Vartov, *Johannes Monrad* først var Lærer siden Forstander for Skolen.

Men lad Bjerregaard selv tale herom. 1923 deltog Holger i Studenterkresens Sommermøde paa Ryslinge, og Faderen skrev da følgende Brev til ham.

Gl. Skovridergaard pr. Silkeborg, den 7/8 1923. .

Min kære dreng!

Mor og far er saa lykkelige over, at du er glad for opholdet dér, hvad vi aldrig har tvivlet om, at du vilde blive. Dertil kendte vi forholdene for godt. Endnu kan du vel ikke helt vurdere den bevægelse, der har skabt skoler som Ryslinge, Askov o. m. a. og baaret Danmarks navn med hæder over hele den civiliserede verden, dertil skal der længere tid. Men sikkert er det, at intet har aandeligt og økonomisk gavnet Danmark som det Grundtvigske. Særkendet for denne bevægelse er jo den ejendommelige forening af det menneskelige og det religiøse. Men meget bedre end alle teorier og forklaringer er jo dog at leve sig ind i sagen, og da denne bevægelse har omskabt Danmark, idet jo al vor andelsvæsen — som brugsforening, andelsmejerier, andelssvineslagterier — højskoler, landbrugsskoler, haandværkerskoler o. m. andre ting jo til syvende og sidst stammer derfra, er den værd at kende. Det er jo ganske ejendommeligt, at en oprindelig religiøs vækkelsesbevægelse kan give sig den slags udslag. Dette kan forstås ud derfra, at den Grundtvigske bevægelse har været saa udpræget menneskelig, at den foruden at hjælpe mennesker til deres sjælefrelse har kunnet give dem et saa værdifuldt rent menneskeligt indskud, at den har kunnet føre slige praktiske maal med sig. Derfor er den i mine øjne alle andre aandelige rø-

relser overlegen, og særpræget dansk, som den er, har den i meget ændret hele vort folks aandelige fysiognomi; dens økonomiske betydning for os kan ikke sættes højt nok. En aandelig bevægelses værd afhænger af to ting 1) at den virkelig evner at give den enkelte en aandsværdi, der kan bære ham i »lyst og nød«, og saa 2) gennemsyre ham saaledes, at hele hans personlighed præges deraf, saa at hans karakter ændres i forhold dertil. Derigennem bliver det en forening af det menneskelige og det religiøse. Jeg skal senere fortælle dig om, hvorledes man kan give det anatomisk-fysiologiske bevis for, at er en aandelig rørelse virkelig sand, vil den altid ved efterhaanden at gennemsyre hele personligheden hos tilhængerne af den skabe naturlig jordbund for fremskridt. Mig bekendt findes der ikke nogetsteds nogen religiøs bevægelse, der bedre kan illustrere dette forhold end den Grundtvigske. Jeg tror, at for den, der skal arbejde her i landet, er det aldeles nødvendigt, at han har forstaaelse heraf. For skal man ret kunne hjælpe nogen, maa man kunne forstaa vedkommende.

Hils alle, der kender os, først fremmest hr. og fru Monrad, men du træffer sikkert ogsaa andre, som kender os.

Gid du maa have det rigtig godt.

Mange kærlige hilsener.

Din hengivne far

P. C. Bjerregaard.

Bjerregaard og Hustru var i det hele meget optaget af Højskolen. Gennem en lang Aarrække deltog de i de store Efteraarsmøder i Askov, ligesom Bjerregaard ogsaa flere Gange var med til Ryslinge Højskoles Efteraarsmøde.

Efter et saadant Møde i Askov skrev han engang et Brev til pens. Lærer *Jens Peter Harbo* i Vejen, hvis Hustru han i sin Tid havde haft som Patient paa Silkeborg Vandkuranstalt. Harbo og Hustru havde fra den Tid ubetinget Tillid til Bjerregaard og følte stor Taknemmelighed over for ham.

I det omtalte Brev hedder det:

Kære hr. Harbo!

I næsten 30 aar har jeg lidt af den pinefuldste lidelse, vi overhovedet kender: de ægte ansigtssmerter. I ca. 10 Aar har jeg af den grund maattet sidde op og sove og tvinge mig til at sove det mindst og arbejde det mest mulige. Derfor er jeg for tidlig bleven gammel, som det menneske jo maa blive, der næsten aldrig kan faa en mundfuld tygget mad og aldrig kan taale at hvile. Men derigennem har jeg lært at kæmpe, selv hvor haabløs kampen er aldrig at give op. Men om De vidste, hvor svært det var at være i Askov trods al min glæde. Først sidste dag havde jeg kæmpet mig til ret at kunne nyde foredragene. I min daglige dont gaar det fra 8—2 om natten, at gaa over til det usædvanlige er en svær ting, hvor meget min sjæl end længes derefter.

Jeg synes, jeg har maattet sige Dem disse forhold, fordi De da bedre kan forstaa, at jeg aldrig opgiver noget eller nogen.

Man forstaa af dette Brev, hvor dyrekøbt et saadant Møde var for Bjerregaard. De sidste Sætninger indeholder et dunkelt Punkt, og det er aabenbart det, der er Brevets Aarsag. Maaske han ikke har faaet hilst paa Harbo ved Mødet og derfor bagefter har været bange for at blive misforstaaet. Vi ved, at det i Silkeborg kunde hænde, at han, naar han mødte en Be-

kendt paa Gaden, vendte Ryggen til og drejede om ad en anden Gade. Aarsagen var da den, at Ansigtssmerterne var saa stærke, at det var ham en Lidelse at tale med nogen, og derfor maatte han undgaa det, saa vidt det var muligt. — Selv det sidste Efteraar, Bjerregaard oplevede, deltog han i Efteraarsmøderne baade i Ryslinge og Askov. Her boede han hos Valgmenighedspræst *Sven Fenger*, som herom skriver følgende: Han led under Efteraarsmødet meget under sin smertefulde Sygdom, men var rørende taknemmelig, hver Gang han kunde være med til Foredragene. Da han en Morgen kom ned, sagde han, at Kirkeklokkerne havde vækket ham Kl. 6. »Det var da kedeligt,« sagde min Kone. »Kedeligt,« svarede han, »jeg har ikke i lange Tider haft en saa dejlig Morgenstund. Det var, som Himlens Fred dalede ned over mig.«

Meget stærkt optaget var Bjerregaard af det sønderjydske Spørgsmaal. En Tid var han Formand for Sønderjydske Forening, og havde han Sønderjyder i Besøg, kunde han sige: »Naa, fortæl saa noget dernedefra!« Og saa satte han sig til Rette til rigtig at lytte.

Angaaende Sønderjyderne, som hvad andet han var optaget af, gjaldt det, at hos Bjerregaard fulgtes Ord og Handling. Da Pastor N. A. Jensen efter Genforeningen arbejdede paa at faa oprettet en Efterskole i Rens ved den nye Grænse, var Bjerregaard og Hustru straks med. Til Foredragssalen skænkede de to kostbare Malerier af *Anna E. Munck* »Ansgar fortæller for danske Drengene« og »Kongebesøget ved Hylden paa Agerskov Kirkegaard«. Desuden tog de Aktier i Skolen og rejste ned og var med ved Indvielsen.

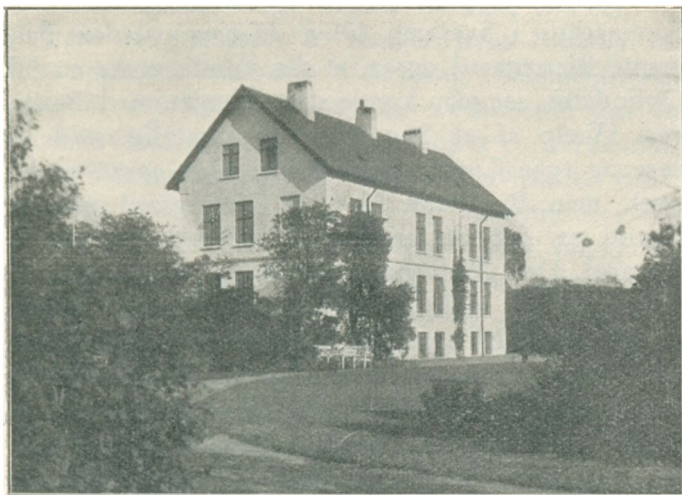
Hedesagen var Bjerregaard ogsaa optaget af. Hans

Interesse for Andelssagen kender vi fra det lige anførte Brev, den blev ham for Resten meget kostbar. Andelsbanken var et Foretagende, han var optaget af. Det var Bøndernes Bank, og det var Andelstanken, der havde vundet ny Jord. Bjerregaard tænkte da ogsaa stærkt paa at tegne et større Beløb i Aktier, han omtalte det til nogle af sine Venner, en Forretningsmand bemærkede da: »Det synes jeg ikke, De skulde gøre, Dr. Bjerregaard.« Men Bjerregaard anbragte en betydelig Del af sin Formue, 20,000 Kr., i Aktier i Andelsbanken. Sagen maatte jo støttes af dem, der kunde, og denne Bank maatte da være den sidste, der gik i Stykker. I Foraaret 1925 sagde han en Dag til sin ældste Søn: »Ja, jeg har 10,000 Kr. liggende, dem har jeg tænkt at købe Aktier for i Andelsbanken, den kan vist godt trænge til Penge.« Der havde jo dengang længe været Uro om Banken. »Det synes jeg ikke, du skulde, Far,« svarede Sønnen. Faderen lod saa være. Et Par Maaneder efter lukkede Andelsbanken, og de 20,000 var tabt. En lille Trøst var det jo, at de 10,000 var reddet.

Som det Gang paa Gang omtales, hvor megen Evne Bjerregaard havde til at vise lidende Mennesker Medfølelse, saa bør det ogsaa nævnes, at han kunde glæde sig, naar det gik andre godt. Ja, siger en af hans Venner, han kunde sidde og fryde sig, naar andre havde Held med deres Virksomhed, og det gjaldt lige saa vel en Købmandsforretning, en Skole eller andre Ting. »Ja, det er godt,« kunde han sige, naar en havde gjort et Fremskridt, »men bliv nu ikke træt, De kan drive det meget videre.« – »Hør, jeg skal have talt med Deres Mand,« sagde han en Dag til en Hustru, »han skal have den Livsforsikring tegnet, nu er jeg klar over, hvordan det skal ordnes.« – »Har du meldt det?« sagde han til en Ven, der

havde en daarlig Finger. »Meldt det — hvad for noget?« — »Fingeren — til Ulykkesforsikringen. Du skal sandelig tage, hvad der er din Ret.«

Iderig var han, baade paa andres og egne Vegne. Forstander Junker, der nu i en Aarrække har ledet et Gymnastikinstitut for Udlændinge, væsentlig Englændere, tillægger Bjerregaard Æren for Idéen.

Gl. Skovridergaard. — Den nye Bygning.

Junker havde i fire Vintre opholdt sig i England for at uddanne Gymnastiklærerinder. »Hvorfor ikke faa de Englændere herover?« sagde Bjerregaard. Herover — jo! Og saa blev efterhaanden Gymnastikinstituttet i Silkeborg til. En saadan Landvinding for dansk Arbejde var netop noget, Bjerregaard frydede sig over.

Bjerregaards Fantasi var som sagt stor, og den spændte over et vidt Felt. Sammen med en Farmaceut eksperimenterede han med Fremstilling af et

Glas til Automobillygter, der skulde imprægneres, saa de ikke virkede blændende og dog bevarede deres Lysevne. Under Krigen gjorde han Forsøg med at blande Smør og Ost, saa det kunde opbevares i Daaser og smøres paa Mad som baade Smør og Paa-læg. Ingen af Delene førte dog til et Resultat.

Bjerregaard købte et Aar en Motorbaad, hvormed Familien kunde sejle ad Gudenaalen og ud til deres Sommerhus i Svejlbæk. Med Hensyn til den Baad mente Bjerregaard ogsaa, at der kunde gøres en lille Opfindelse, saa man kunde styre Baaden med Benene ved Hjælp af et Snoretræk og samtidig sidde og læse og ryge Cigar. Opfindelsen blev ogsaa praktiseret, men Resultatet blev, at Bjerregaard gik paa Grund og det saa grundigt, at Forsøget ikke blev gentaget. Den Motorbaad gav iøvrigt ikke alene Anledning til at nyde de dejlige Omgivelser. Engang gik der Ild i Motoren, og der brændte en halv Snes Liter Benzin, som stod i en Dunk i Maskinrummet. Flammerne slog højt til Vejrs, og det saa faretruende ud. En af Sønnerne, der var med i Baaden, fik dog dænsget saa meget Vand paa Baalet, at det slukkedes, men under alt dette skete det, som ellers aldrig skal være set, at *Doktor Bjerregaards Cigar gik ud*. — Han røg — siges der om ham — altid, undtagen naar han spiste eller sov.

Tobak kunde han ikke undvære, vel mest fordi det virkede dulmende. Sundt for ham var det ikke. En Dag kom en af Bjerregaards Venner op til ham. »Jeg har saa ondt i min Hals!« — Ja, det er rigtigt nok,« sagde Bjerregaard efter Undersøgelsen, »du har Halsbetændelse, og du maa først og fremmest holde op med at ryge.« Det smagte ikke Vennen saa godt, og han svarede derfor: »Men du ryger jo ogsaa!« — »Ja, men jeg har ogsaa Halsbetændelse,« var

Bjerregaards lune Svar. Det var rigtigt nok, Bjerregaard havde fra sin Ungdom daarlig Hals.

Følte Bjerregaard sig knyttet til Bønderne, følte han sig i særlig Grad knyttet til Slægten — Bønderne dernede i Vejleegnen, og han ønskede stærkt, at den Overleveringens Styrke, som han havde modtaget fra sin Slægt, ogsaa skulde, tilsat med hans egne Livserfaringer, gaa videre til hans Sønner.

Vi ser det i et Brev til Holger, hvor Faderen anfører nogle af Slægtens Valgsprog. Sammentrængt finder vi det samme aandelige Testamente paa en stor Konvolut med forskellige Papirer i, som fandtes i hans Efterladenskaber. Midt paa Konvolutten staar: Til mine kære børn fra far, og nedenunder: Ne quem tristem sponte a te dimiseris¹⁾ Fars valgsprog. — Hvor ploven intet faar, faar leen heller intet! Farfarfars valgsprog. — Den skilling, der ærer dig, er ligesaa god som den skilling, der nærer dig. Far-morfars valgsprog.

P. C. Bjerregaard var stolt af at høre til Lægestanden, og det var ham derfor en Glæde, da hans ældste Søn, Holger, besluttede at gaa samme Vej. Sønnen havde tidligere tænkt paa at blive Polytekniker, men da han var blevet Student, var han klar over, hvad han vilde, og en Aften gik han ind og sagde det til sin Fader. Bjerregaard blev meget glad og ønskede ham til Lykke. »Men,« tilføjede han — »en gammel Læge har sagt: Hvis du vil være Læge, saa betænk dig — og betænk dig een Gang til. — Og betænk dig endnu engang.«

Sønnen havde imidlertid taget sin Beslutning. Da

¹⁾ Ordret oversat: Du maa ikke med din gode Vilje lade nogen gaa bedrøvet fra dig.

han var kommet til København for at begynde paa Studiet, fik han efterfølgende Brev.

Silkeborg, 30.-8.-23.

Kære trofaste søn, Holger.

Nu da du skal begynde et nyt afsnit af dit liv, vilde jeg gerne sige dig et par ord, baade som din far og som læge. Du skal jo nu træde ind i »Dødslegionens« regiment, som jo lægerne kaldes. Det vil jo sige dette, at vi medicinere skal gaa foran i al sand fremskridt, derfor er mandefaldet større blandt os end hos andre, dødeligheden større, levetiden kortere end hos nogen som helst anden stand. Men vi skal desuden tage os af alle dem, der slaas ned i andre stænder, hjælpe dem, helst baade legemlig og sjælelig. Det at være forrest i kampen for al fremskridt, at tage de første stød af for den store lidende menneskehed, det er vor, medicinernes, største ære, søn! Der maa ingen svigte. Og de midler vi har i denne kamp, det er dem at have vor viden i orden, at vor teknik er den bedst mulige, og saa at handle i overensstemmelse med sin samvittighed, aldrig at glemme sin pligt. Vi gør alle vore pinlige fejltagelser, det gælder om at lære af sine fejl og ikke at gentage dem, stadig at grave dybere, til man finder kilden til dem. De bør ægge os til at studere videre, til aandelig udvikling. Og vore smaa sejre maa aldrig blive sovepude for os, tværtimod, de bør stadig kunne tvinge os til ny fremstød, til aldrig at være færdig med at søge udvikling.

Naar du rigtig har faaet fat i dit medicinske studium, skal du nok føle, at det vil tage dig, som intet studium kan tage sin mand. Videnskabens historie lærer, at i alle fremskridt er der pionerer, der har været inde paa det rette, men aldrig naaet maa-

let. Men pionerernes flok er langt den største blandt medicinerne, fordi vi har langt mere at kunne vinde end alle andre videnskabsgrene, vore sejre gælder mere direkte menneskehedens lykke og trivsel end andre. Derfor er der kæmpet med en idealisme her som næppe noget andet steds. Paa intet omraade er fremskridtene saa talrige og saa værdifulde som her. Der gaar næppe en uge, uden at der meldes om nye og betydningsfulde. Alt dette vil du lære at se, naar du kommer videre frem. Saa vil jeg da af ganske hjerte ønske dig til lykke med dit valg af livsstilling, ønske, at du maa blive en mediciner med liv og sjæl, d. e. at du aldrig maa blive træt af at udvikle dig, af at studere videre. Thi kun derigennem kan du naa til den indre tilfredsstillelse, der ligger i, at man gør sin pligt mod sig selv og sin næste.

Og beder jeg dig mindes, at ligesom ingen kan hjælpe en mand som en kvinde — tænk blot paa, hvad mor har været for mig, jeg havde næppe været til nu uden hende, aldrig været det, jeg er, uden ved den hjælp, hun har ydet mig — kan heller ingen ødelægge en mand som en eller flere kvinder. Derfor: hold dit hoved klart og mærk dig, at intet omtaager en hjærne som alkohol. Alene det, at $\frac{2}{3}$ af samtlige kønssygdomme erhverves af mænd, der er *meldt* alkoholpaavirkede, er jo ord nok. Intet fortryder man bitterligere end det ikke at holde sig ren. Naar jeg tænker paa de af mine kammerater, der gik under, var det altid dem, der ikke holdt sig klare af akohol og kvinder. Den, der holder sig ren, har derigennem erhvervet sig et af de vigtigste midler i kampen for tilværelsen. At herske over sit legeme er mands værk!

De kærligste hilsener og ønsker for dig, min kære trofaste søn.

Din hengivne far.

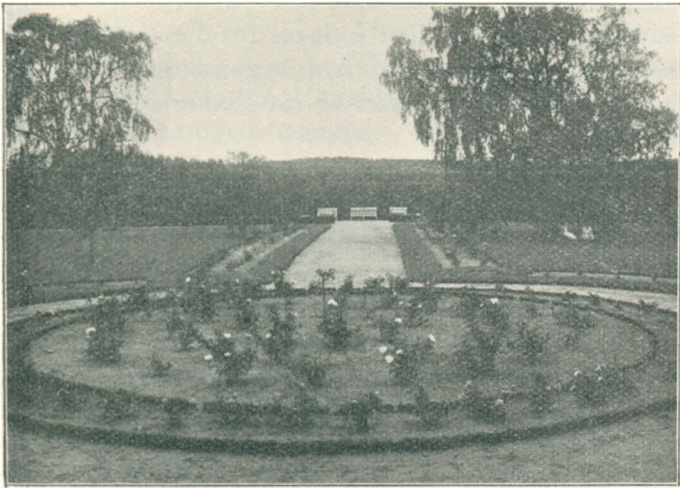
Hils alle.

Om Lægens ideelle Stilling handler følgende Ord i et senere Brev: »Jeg læste engang, at en gammel præst over sit studereværelse havde skrevet: »Ne quem tristem sponte a te dimiseris«, d. e. lad ingen gaa utrøstet fra dig. Det blev mit »livs ord«. Det har bud til alle, ikke mindst til os læger. Kan vi end ikke hjælpe de stakler, der søger vor hjælp, kan vi da forsøge at trøste, føle med dem. Et andet ord fandt jeg i en meget beskidt bog af Arne Garborg, den norske forfatter. Bogens titel har jeg glemt, dens indhold ogsaa, men et mindes jeg, dette: »Den læge, der ikke er præst, er kvaksalver.« Ja, min dreng, det er idealet, og kan man ikke prædike paa anden maade, saa kan man da gøre det ved at leve sit liv saa rent, saa ædelt som muligt.«

Lad mig endnu anføre Slutningen af et tredie Brev: »Min hjærtenskære dreng, mine tanker er hos dig tidlig og sent, min kæreste bøn er bønnen for dig, mor og Asger. Den begynder jeg med, den slutter jeg med. Og tidt dagen igennem bryder bønnen frem som af sig selv. Guds rige velsignelse følge dig, han vejlede dig, give dig sin naade og fred.«

Bjerregaard var en af de første Læger, der benyttede Automobil til Landture. Han lejede en lille, trehjulet Automobil med Chauffør, den gik nu og da i Staa op ad Bakkerne og maatte skubbes op. Han var tilbøjelig til at ægge sin Chauffør til at køre hurtigt – det var ham en Stimulans – og han vilde gerne uden om en anden Bil. »Kan De køre uden om den Vogn, faar De en ekstra Cigar!« Chaufførerne

var ikke altid lige begejstrede for at køre for ham, for den store Fart tog stærkt paa deres Vogne. Men de tjente godt ved det, for det var ofte lange Ture, ja, en Gang var han helt nede ved Kolding og en Gang oppe ved Thisted. Da Holger blev gammel nok, fik han Kørekort, og de lejede saa en Bil. Han kørte ogsaa hurtigt, en Gang skete det dog, at Fa-

Gl. Skovridergaard. — Fra Haven.

deren blev betænkelig. Han skulde ud til Them i Anledning af et Ulykkestilfælde, hvor den tilskadekomne led meget. Holger kørte, og det gik rask. Et Sted tog han et skarpt Sving paa to Hjul. Bjerregaard, der var meget rolig i lidt farlige Situationer, spurgte stiltørdigt: »Hvor meget tror du, Vognen kan taale at hælde, før den vælter?«

En Læge oplever noget af hvert. Naar Holger kørte Faderen i Sygebesøg, opholdt han sig inde i Stuen, mens Faderen var inde hos den syge. Engang

havde han dog forvildet sig ud i Køkkenet, og dær saa han, at Konen hele Tiden stod med en Ske og stak noget hvidt ind i Munden og spyttede det ud igen. Han opdagede da, at hun stod og lavede Boller, som hun formede i Munden. Da Sygebesøget var endt, skulde de spise. Sønnen saa Lejlighed til at give Faderen et Vink angaaende Bollerne, men Faderen mente, der var ikke andet at gøre end smage paa Maden, nu var den jo lavet for deres Skyld. Faderen fortalte iøvrigt, at han engang hos en Smaakaarsfamilie havde oplevet at faa Finker serveret i et Natmøbel.

Der var stor Forskel paa de unge Bønderkarle, der kom op til ham f. Eks. for at faa skaaret i en Byld. Østjyder (og Fynboer) var noget klynkevorne, Vestjyderne mere sejge. Naar saadan en Vestjyde fik en Cigar i Munden og et Haandklæde om Hovedet, saa han ikke kunde se, kunde man gøre ved ham, hvad det skulde være. Bjerregaard snakkede hele Tiden, og naar han saa kom til det spændende, spurgte han gerne: »Trækker Cigaren godt?« og idet Karlen svarede, skar han.

Bjerregaard var ikke bange for at lære ogsaa af Folkemedicinen, om det skulde være. For en Del Aar tilbage kom der jævnlig Patienter, der tidligere havde besøgt en klog Kone i Sverrig. De Husraad, de havde faaet derovre, optegnede han med stor Interesse. Skønt han ellers var moderne Læge, benyttede han dog engang en klog Kones Raad, men denne Kone var fra Silkeborg. En ung Pige havde været ved flere Læger og kom ogsaa til Bjerregaard. Hun led af en Hudsygdom med Bylder i Ansigtet. Bjerregaard forsøgte at kurere hende, men det hjalp ikke. En Dag han var nede hos den kloge Kone, og de talte om Sygdommen, sagde hun, at han skulde prøve

hendes Salve. Han troede ikke paa den, men lod Pigen prøve, og tre Uger efter var hun rask.

Iøvrigt var Bjerregaard udpræget Mediciner. Mere indgaaende kirurgisk Behandling var han ikke glad ved, og i de senere Aar henviste han i Reglen saadanne Patienter til Sygehuset.

I det hele var Bjerregaard ikke bange for at henvise Folk til en Specialist. Han gav sig ikke ud for mere, end han mente, han kunde. En af hans Venner har fortalt mig, at hans Hustru engang var meget syg. Bjerregaard blev tilkaldt, og det viste sig, at hun havde Lungebetændelse. »Ja, jeg ved ikke — kald hellere Begtrup-Hansen,« sagde Bjerregaard til Vennen. Dr. med. Begtrup-Hansen er Overlæge ved Sanatoriet og altsaa Specialist i Brystsygdomme, — Sanatoriet er iøvrigt Nabo til Gl. Skovridergaard, og Begtrup-Hansen og Bjerregaard har i Aarenes Løb haft meget Samarbejde.

Bjerregaard gik meget stærkt op i sine Patienters Lidelser. En ung Pige, der tjente hos en af hans Venner, havde faaet Blodforgiftning, Tilstanden maa have været betænkelig; i alt Fald sov Bjerregaard ikke Natten efter, at han havde været hos hende. En ung Pige, der baade havde været Kurgæst paa Gl. Skovridergaard og ellers konsulterede ham, har fortalt mig, hvordan han var mod hende. Hun led som han af Ansigtssmerter og fik Recept paa smertestillende Draaber, som kun maatte udleveres een Gang. Hun maatte derfor ret jævnlig op hos ham. Hun var paa Grund af sin Sygdom ofte meget mismodig, naar hun kom op til ham. »Han snakkede saa om andre Ting: Hvordan har Deres Far det? Hvordan bliver Høsten i Aar? Hvad siger Bønderne til Vejret? Hvordan har Deres Brødre i Amerika det? — Jeg spurgte saa til sidst — det kneb jo lidt at faa det

frem — hvor længe, det kunde vare. »Ja, nu hjælper det nok snart!« Og saa klappede han mig paa Skulderen, men det endte altid med, at han græd. Jeg fik Medicinen, og jeg længtes altid efter at komme ind til Doktoren og faa en ny Portion, for han havde altid et venligt Ord til mig. Et Aar før han døde, spurgte jeg ham, om jeg ikke snart kunde blive rask. Han gav sig til at tale om andre Ting, men saa kom han hen til mig, tog mig om Skulderen, klappede min Kind og sagde: »Det er saa svært, mens man er ung, men naar man bliver gammel, er det knap saa slemt . . . knap saa slemt.« I Almindelighed talte vi ellers ikke om Sygdommen, det var, ligesom vi begge kunde mærke, at vi ikke kunde taale det, han kunde jo se, hvordan det var med de nervøse Ansigtstrækninger. — Han holdt mig i Haanden og fulgte mig til Døren. Det var sjældent, han fik sagt Farvel for Graad.«

Det stemmer godt med ovenstaaende, naar jeg nævner, at en af Bjerregaards gode Venner sagde til mig: »Jeg har aldrig grebet Doktor Bjerregaard i en bevidst Løgn — enten sagde han Sandheden, eller ogsaa tav han. I Almindelighed sagde han, hvad det var; kun naar det var Kræft, sagde han det ikke.« —

En af Bjerregaards Menighedsvenner sagde til mig: »Han led saa forfærdelig med dem, der havde haarde Smerter. En Dag jeg mødte ham, kom vi til at tale om en syg Kone. »Hun er en Heltinde,« sagde Bjerregaard, »hun er en af dem, der har baaret sine Lidelser og Byrder, saa vi andre maa være beskæmmede ved det.«

Men paa den anden Side kunde han ogsaa blive vred og fare op, hvis nogen klagede sig og paa hysterisk Vis gjorde et stort Nummer ud af lidt eller ingenting.

Hjælpsom var Bjerregaard i stor Stil. Han var Gymnastikinstituttets Læge, og blev han kaldt til en Elev, der havde lidt smaat med Penge, behøvede Fru Junker blot at give en lille Bemærkning om vedkommendes smaa Finanser, saa kom der aldrig Regning. Mangfoldige behandlede han for lidt eller ingenting, undertiden tog han ikke engang Betaling for Vognlejen. Var der Nød paa Færde i et Hjem, ydede han ofte direkte Hjælp, stak en Tikroneseddel ind under en Avis eller en Kop. Som han selv i sin Tid havde haft vanskeligt ved at modtage Hjælp, vilde han ikke ydmyge de fattige. Det var ikke for at faa Tak, at han gav. Det var ikke blot saadan, at han ofte praktiserede gratis, men han havde et bestemt Tegn, og naar det stod paa en Recept, tog man paa Apoteket kun halv Betaling for Medicinen, Resten betalte Bjerregaard.

Selvfølgelig hændte det ogsaa, at nogle forsøgte at misbruge hans Gavmildhed. Opdagede han det, var han ikke mild, saa kunde han ikke blot smække sin egen Pung i, men ogsaa med al mulig Kraft advare andre mod utidig Gavmildhed: »Der er ingen som helst Grund til at give hende noget, hun klynker al tid, men hun har det i Virkeligheden rigtig godt.«

Naa, den barske Side hos Bjerregaard var nu ikke stærkt fremtrædende. Han var og blev blød af Natur, dette var hans Styrke, men ogsaa i sine Tilfælde hans Svaghed.

»Der kunde,« siger en af hans Venner, »ligesom være lidt ynkeligt over ham, straks han kom ind til en syg. Men var det et Dødsleje, saa manglede han ikke Ord. Da min Fader var død, samledes vi Brødre i Stuen ved Siden af og delte et Guds Ord med hinanden, og det delte Bjerregaard med os.

Ved en saadan Lejlighed da var han en Mand paa tre Alen.«

Holger Bjerregaard, der, efter at han havde begyndt at studere Medicin, jævnlig var med sin Fader i Praksis, fortæller, at Faderen ofte døbte nyfødte Børn, som ikke kunde leve. To Gange overværede han en saadan Daab, og begge Gange blev han grebet af den Højtidelighed og Inderlighed, der var over Handlingen. »Den ene Gang døde Barnet lige efter Daaben, og Forældrenes Sorg og Fortvivlelse var hjertegribende. Far satte sig hen paa den unge Kones Seng og talte med hende. Hvad han sagde, ved jeg ikke, da jeg forlod Værelset, men da Far rejste sig for at gaa, havde han trøstet hende, saa hun til Slut udbrod, idet hun kysede hans Haand: Gud vil huske, hvad De i Dag har gjort for mig.«

Tillid er et af de Udtryk man stadig hører, naar Talen er om Dr. Bjerregaard.

Følgende Træk har en gammel Jordemoder fortalt mig. En Kone, der laa i Barselseng, vilde have Bjerregaard derud. Jordemoderen gik saa ud til Manden: »Vi skal have Doktor!« — »Ja-a.« — »Din Kone vil gerne have Bjerregaard.« — »Ja, A tykkes nu bedre om N. N.« — Ja, men det er jo ett dig, der er syg, det er din Kone.« — Han gav sig ikke, og der kom Bud efter N. N. Jordemoderen sad ved Vinduet og saa hen ad Vejen: »Da er det alligevel Bjerregaard, der kommer.« — »Er'et da — du ser da ikke fejl?« sagde Konen. »Nej, det er ham.« Saa havde den anden ikke været hjemme. Det skulde nu saadan være. —

Jeg har faaet Breve fra en Række af Bjerregaards Patienter. Lad mig anføre et Par Uddrag fra ganske jævne Mennesker. En Arbejder fra Silkeborg skriver

bl. a.: Naar Sygdommen herskede i Fattigmands Hjem, var Kurlæge Bjerregaard altid den milde og trøstende og ofrede al sin Viden i lægevidenskabelig Retning til Hjælp for Sygdommens Bekæmpelse. Dette Indtryk fik jeg altid. Og ejheller skal glemmes, naar Klokkerne kimedede Julen ind, da betænkte Lægen de smaa i Samfundet, han var den barmhjertige Samaritan og gav en Julegave til mange smaa Hjem, og det var en god Gave. Jeg ved det, jeg var en Jul selv omkring med Gaver fra Lægen og fik ogsaa selv.

En Landmand skriver: Læge Bjerregaard var en Mand, der havde sine Patienters Tillid, de troede, at han havde Lægedom for alt. Bjerregaard selv troede, at der var en større Læge end ham; naar man kom ind i Bjerregaards Konsultationsværelse, saa man et stort Billede af Jesus, der opvækker Jaisrus Datter, det hed »Den store Læge«; det var Bjerregaards Tro, og det var sikkert det, der gjorde ham saa stærk og saa elsket af sine Patienter, thi han var elsket af alle, som kendte ham. —

Gl. Skovridergaard var dog det Sted, hvor Bjerregaard stærkest udfoldede sig. Her havde han sine Patienter i længere Tid, ofte 6—8 Uger eller mere, han lærte dem nøjere at kende. Her kunde han, bistaaet af den erfarne tyske Overbademesterinde Frk. *Arnold*, der havde ledet Badeafdelingen lige siden Kuranstaltens Oprettelse, forsøge med forskellige Badebehandlinger, forskellig Art Massage o. s. v. Her kunde han prøve sine nye Medikamenter, her var han i sit Es. Ofte kom han en Vending ned i Køkkenet: »Hvad er det, De laver der? — Naa! — Ja, I lever godt herude.« — Eller han gik rundt i Haven smaasnakkende med en Patient, alt mens han nød de mange Blomsters Skønhed. Var han sammen

med sine to Medejere, Axel Kristiansen og N. A. Sørensen, kunde han ligeledes udbryde i barnlig Livsglæde: »Hvor har vi det godt! Hvor passer vi godt sammen!«

Til andre Tider kunde det ængstelige nok faa Overhaand, og naar han traf N. A. Sørensen, der i Egenskab af administrerende Direktør daglig var ude paa Kuranstalten, kunde hans Bekymringer bryde frem: »Bare vi nu maa blive ved at faa Kurgæster nok!« Men her kom han til den rette. N. A. Sørensen, der ejer baade et lyst Syn paa Livet og et frisk Humør, svarede: »Hvorfor skulde vi ikke faa det — det har vi jo altid haft hidindtil.« Og spurgte Bjerregaard: »Hvad siger Folk nu om os i Byen?« faldt Svaret prompte: »De siger vel ikke andet end godt, tænker jeg — hvad skulde de vel ellers sige?«

Men den Slags Ængstelser mærkede Patienterne ikke noget til. Bjerregaard forstod ogsaa at beherske sine Smerter, saa det lyse Smil, som han var kendt for, var det fremherskende baade over for Kurgæster og Personale. Dette sidste, som talte op til en fem og tyve Personer, blev efterhaanden en udsøgt Stab. Var der nogen, der ikke passede ind i Forholdene, maatte de bort. Efterhaanden prægedes de alle af Bjerregaards menneskekærlige Sind, og der blev derfor en Helhed over Livet paa Gl. Skovridergaard, som var af den største Betydning for Patienterne. Skønt der vel næppe var nogen, der var kommet der direkte for deres Fornøjelses Skyld, blev Opholdet dog for mange fornøjeligt. Bjerregaard selv havde som tidligere nævnt megen komisk Sans, og oplevede han noget pudsigt, kunde han le, saa Taarerne trillede ham ned ad Kinderne. Engang havde en Over- sygeplejerske sat en Kande varmt Vand ind paa en Del Værelser uden at give de paagældende Besked

om, hvad det skulde bruges til. Bagefter gik der de mærkeligste Sagn om den Anvendelse, dette varme Vand havde faaet. »Hør!« sagde Bjerregaard Dagen efter til en ung Landsbypige, »kom her ind« – og saa trak han hende ind paa Lægeværelset – »og sig mig saa, hvad det var, I brugte det varme Vand til.« – »Jo – det var meget forskelligt. Herrerne barberede sig i det, nogle af Damerne brugte det til at børste de

Gl. Skovridergaard. – Fra Stuegang.

res forlorne Tænder i – jeg vaskede mig i det. Vi vidste jo ikke, vi skulde drikke det for Gigt.« Bjerregaard sad paa sin Stol og lo, saa han nær aldrig havde holdt op. –

En Dag kom han helt forleet ud til Gl. Skovridergaard. »De ved ikke, hvad jeg har været ude for i Dag?« sagde han til en Kurgæst. »Nej.« – »Jo, jeg har været kaldt hen til et Par Folk, der vilde skilles. Manden var blevet Afholdsmand, og saa vilde Ko-

nen ikke leve sammen med ham mere, for saa maatte han jo være tosset. *Hun* var til Gengæld ved at ville holde sig til Vorherre, og det kunde Manden ikke bruge.« Konen havde i Stridens Anledning tilkaldt Bjerregaard, men Manden vilde vise ham ud.

Et Spøg, et andet Alvor. Skal vi give et lille Billede af Bjerregaard som Kurlæge, vælger vi at fortsætte ad den Vej, vi hidtil har vandret: at benytte bestemte Vidnesbyrd.

En vestjydsk Lærer, *P. Pedersen*, Bjerregaard, fortæller, hvordan han havde siddet i sit Embede der ude ved Vesterhavet i over tredive Aar, og saa blev det ham til sidst for meget, han var blevet overlæst med Arbejde, var blevet overanstrengt og kommet til at lide af Søvnløshed og Tungsind. »Selvfølgelig søgte jeg Raad hos forskellige Læger for mine syge Nerver, var paa et Sygehus, paa Rigshospitalet og paa Rekreationsrejser, men lige meget hjalp det. Omsider hørte jeg Tale om Gl. Skovridergaard og tog saa dertil som Kurgæst. I Førstningen var jeg meget tilbageholdende over for de andre Kurgæster, jeg ønskede helst at undgaa Selskab og søgte gerne ud i Ensomhed med mit Tungsind. Da mærkede jeg, at Dr. Bjerregaard lagde Mærke til min stille Tilværelse, han havde altid et Ord tilovers for mig, naar vi mødtes, om han end havde nok saa travlt, og hvor kunde et venligt Ord, et Nik eller et Klap paa Skulderen eller Kinden i Forbigaaende gøre godt. En Dag, jeg sad alene af sides ude i den nyanlagte Have og betragtede en stakkels Fyr, en Gartner, som Dr. Bjerregaard havde samlet til sig derude fra Landevejen, og hans ihærdige Arbejde med at planlægge og ordne Bedene paa bedste Maade, da kommer Dr. Bjerregaard ud til mig, giver mig et venligt Haandtryk og sætter sig

hos mig paa Bænken og begyndte at tale med mig om min Hjemegn, dernæst om mit Hjem, min Hustru, mine Børn og alt det, der stod mit Hjerte nær, og jeg tror nok, at jeg lidt efter lidt blev en helt livlig Fortæller. Dette gentog sig Dag efter Dag, og undertiden tog han mig under Armen, og vi spadserede rundt i Havens Gange under livlig Samtale. Det var som to Sjæle, der lukkede sig op for hinanden, og hvori jeg fandt Lægedom for min syge Sjæl og mine Nerver, en Behandling, som var for mig fuldt saa god som den, jeg fik ved Badning, Massage eller alt det andet, der gaves paa Kuranstalten. Dette var nu Dr. Bjerregaards Maade at kurere paa; ihvor travlt han end havde, kunde han altid faa Tid tilovers for en, der trængte til lidt Hjertevarme, og han kunde altid yde den paa rette Maade.«

Pastor Smith, Viborg søndre Sogn, har givet sit Syn paa Bjerregaard Udtryk i følgende Linjer: Jeg har i mit ikke saa korte Liv haft at gøre med adskillige Læger, der var til Dels særlige Dygtigheder i deres Fag og tillige elskværdige, omgængelige Mennesker; men jeg tror at turde sige, at ingen af dem har paa sin Vis gjort stærkere Indtryk paa mig og mere vundet min Tillid, baade som Læge og Menneske, end Bjerregaard.

Sidste Gang vi var sammen ved en Familiefest hos en fælles god Kending, fik jeg dette Indtryk meget forstærket. Da var hans Hustru syg (døde kort efter), hvilket selvfølgelig mærkedes, ikke i det ydre, men ligesom raadende i hans Væsen, og det kom frem i en Tale, han holdt ved Bordet; men hans utrættelige Omhu og Omsorg som Læge kunde end mindre fornægte sig. Den gav sig Udslag i, at han maatte undersøge mig for at forvisse sig om, hvorvidt mit Blodtryk var, som det burde være; og hans Glæde

over, at det heldigvis var tilfredsstillende, var umiskendelig. —

Til disse Skildringer maa jeg føje mit eget Indtryk fra et Kurophold paa Gl. Skovridergaard den sidste Sommer, Bjerregaard levede. Det første, jeg lagde Mærke til, var hans store Venlighed.

Noget, der ogsaa greb mig stærkt og gjorde Opholdet hjemligt, var den Morgenandagt, der hver Dag blev holdt. Undertiden var det Oversygeplejersken eller Sygeplejersken — *Ober* og *Unter*, som de spøgefuldt blev kaldt i daglig Tale — der ledede den, men ofte var det Bjerregaard selv. Jeg havde aldrig før hørt en Læge holde Morgenandagt — allerede det var noget nyt — men Nysgerrigheden svandt snart for Grebetheden. Det var noget helt usædvanligt, man her oplevede. Høj, let bøjet, hvidhaaret, bleg stod han der i sin snehvide Lægekittel og fremsagde sin Bøn, alt mens hans paa een Gang fromme og milde Øjne syntes at dvæle langt borte i fjerne Verden. Jeg har længe vidst, hvad Modersmaalet betyder som aandelig Budbringer fra Hjerte til Hjerte. Jeg har ogsaa fornummet, hvad selve Sprogtonen kunde vække af Følelse. Faa Præster har grebet mit Sind som afdøde Provst *Andersen*, Vartov, og det var ikke alene paa Grund af hans klare Tanker og hans varme Vidnesbyrd, men det var ganske sikkert allermost paa Grund af hans saa udpræget vestjydske Tonefald. Det virkede paa mig jydske Mand saa ægte og vederhæftigt, at det aabnede mit Sind for alt det andet. Noget ganske tilsvarende fandt jeg hos Bjerregaard. Hans Tonefald var jydske og hjemlig og ægte, som han stod der og fremsage Ordene:

»Kære Fader i Himlen! Hjælp os til, at vi alle med redeligt Sind kan afsige Djævelen, alle hans Gerninger, alt hans Væsen. Vi tror paa Gud Fader,

Himlens og Jordens Skaber, og paa Jesus Kristus, Guds enbaarne Søn, Vor Herre, født af Jomfruen Maria, pint, under Pontius Pilatus korsfæstet, død og begravet, nedfaren til Dødsriget, paa Trediedagen igen opstanden, opfaren til Himmels, hvor han nu sidder ved Alraaderens højre Haand, og hvorfra han skal komme igen at dømme alle levende og døde. Og vi tror paa den hellige Aand, den hellige almindelige

Gl. Skovridergaard.

Menighed, de helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Kødets Opstandelse og det evige Liv.

Gud ske Tak og Lov for denne vor Tro, hjælp os til, at vi maa blive i den og stadig komme Dig nærmere i den. Tak for Natten, der gik, og for, at vi atter saa Dagens Lys. Hjælp os til at leve Dagen Dig til Velbehag. Velsign og bevar vort Land, vort Folk, vort Maal og vor Drot og alle, som gerne vil høre med hertil, trøst og styrk dem. Og vi kommer til

til Dig med de syge, ber Dig saa mindeligt om at være hos dem, giv dem Din Trøst og Dit Haab. Vær med vore kære i Hjemmene trindt om, velsign og bevar dem ogsaa nu. Og led Du vore Hænder til det bedste for dem, Du os betror, Dig til Ære. Og vi kommer til Dig med os selv, giv os Kraft til at kæmpe mod vore Synder, at vi kan sejre over dem og ikke skal segne under dem. Hjælp os først og sidst til at leve Livet saaledes, at vi kan samles med Dig og vore kære i Dine høje Sale, naar Du har kaldt os bort herfra. Ja, det ske i Jesu kære Navn.

Fader i Himlen. Helliget vorde dit Navn«

Før og efter Bønnen blev der sunget en Salme af »De unges Sangbog«.

Det er et ganske almindeligt Indtryk, i hvert Fald hos dem, jeg har været i Forbindelse med, at denne Bjerregaards Morgenandagt gjorde et stærkt, et overordentlig stærkt Indtryk. Den gav vore Længsler Næring, og den skabte et Samfund, som ellers ikke vilde have været.

Bjerregaards omfattende Interesser fik jeg flere Beviser paa. En Dag havde jeg som et lille Afdrag paa min Gæld for hans store Godhed imod mig foræret ham nogle Bøger her fra Nordsjælland. De laa inde paa hans Bord, da han kom om Morgenens. Kl. halvtolv stod jeg oppe i mit Værelse og var ved at begynde at klæde mig om til Bad. Det bankede, jeg formodede, det var Stuepigen, og svarede halvgnaven: »Ja!« Hun kunde i hvert Fald ikke komme til lige i Øjeblikket. Døren gik op, og dær stod Kurlægen. Jeg var ikke fri for at være flov over mit mindre elskværdige Tonefald, men Dr. Bjerregaard var et eneste Solskinssmil. »Ja, jeg syntes, jeg allerede nu maatte op at takke Dem for de Bøger. De ved ikke,

hvor glad De har gjort mig ved at give mig dem . . . « Vi kom saa til at føre en tidligere Samtale om det gamle Bondeliv videre. Bjerregaard og jeg havde Rod i samme Befolkning, og hans Interesse for Skildringer af de gamle Bønders Liv var stadig levende. Jeg kom til at omtale forskellige litterære Planer, jeg havde paa dette Omraade. Bjerregaard var straks med: »De maa sende mig alt, hvad De skriver om disse Ting, send det pr. Postopkrævning, men glem det nu ikke, jeg har selv saa ondt ved at huske saadan noget.« Vi kom videre til at tale om *Nordsjællandsk Folkemuseum* og *Nordsjællandsk Museumsforening*, som jeg har noget med at gøre. »Hvad koster det at være Medlem af den Forening? Den maa jeg være med i. Vil De melde mig ind?« Jeg følte mig stolt paa Nordsjællændernes Vegne over at have faaet en anset Mand herovre i Hjertet af Jylland som Medlem af vor Museumsforening.

En Aften var jeg inde at besøge ham i hans Hjem. Det var smukt udstyret med mange værdifulde Ting, Krystaller, Porcelæn, Bøger, Malerier. Adskilligt af det var skænket af taknemmelige Patienter, som Bjerregaard havde taget lille eller ingen Betaling af. En Del af Malerierne havde Bjerregaard i de senere Aar købt af fattige Kunstnere. Hans Malerisamling røbede iøvrigt ikke nogen særlig kunstnerisk Smag.

Da vi gik igennem hans smukke Lejlighed, standsede jeg ved en stor Opsats af Meissnerporcelæn. »Ja, den har min Hustru faaet af en Epileptiker, som hun passede i tre Maaneder Dag og Nat – den har kostet 1500 Kr.« Den sidste Bemærkning kom uden al Pral som en nyttig Tilføjelse til fuld Forstaaelse. Men hvor jeg kendte Jyden i ham gennem den Bemærkning!

Klokken var elleve, inden vi tog Afsked, og jeg

bemærkede, at det var nok blevet lidt over Kur-
Sengetid. »Ja,« svarede Bjerregaard, »jeg skal nu til
at læse et Par Timer« – og da jeg satte et spør-
gende Ansigt op, tilføjede han: »Jeg har haft mig træ-
net op til at kunne nøjes med fem Timers Søvn,
men det kan jeg ikke mere.« Dette sidste havde jeg
med mit personlige Forbrug i saa Henseende meget
let ved at forstaa.

Bjerregaard sad altsaa og læste om Aftenen og om
Natten. Fru Madsen beskriver hans Liv Døgnet rundt
saaledes: Om Morgen, naar han kom op, maatte
han først gøre noget Gymnastik for at faa lidt Luft
i Lungerne – han kunde næsten ikke tale de første
to Timer – saa drak han noget stærk Kaffe for at
faa sig kvikket op til den lange Arbejdsdag. Han
cyklede ud til Gl. Skovridergaard Kl. 8 $\frac{1}{2}$, hvor han
gjorde et stort Stykke Arbejde, skønt jeg tit syntes,
han næsten ikke kunde dingle ned ad Trapperne.
Fra Gl. Skovridergaard kom han tilbage Kl. 1 $\frac{1}{2}$, og
da var Venteværelset fuldt af Patienter. Dær arbej-
dede han gerne til Kl. 3 $\frac{1}{2}$ –4 og havde saa ofte
et Par Landture. Hvis han derefter havde mere Tid
end lige til at staa af og drikke en Kop Kaffe, sov
han gerne blidelig ind i sin Stol, det havde han ellers
sjælden Tid til om Dagen. Han blev gerne ved
at arbejde til Kl. 8–10, om der var særlig mange
Breve at besvare. Naar Arbejdet var endt, fik han
sin Slaabrok og sine Kludesko paa, satte sig hygge-
ligt til Rette i sin store Stol med en Roman at læse
i og tre stoppede Piber paa en Stol ved Siden af.
Der sad han saa og læste til Kl. 12–2 om Natten,
han turde ikke gaa for tidlig i Seng, fordi Smerterne
i Kinden tiltog, naar han sov for meget. Naar han
saa gik i Seng, var det ikke, som naar andre lægger
sig til Hvile, nej, han sad i en Ramme fuldstændig

som en Stoleryg — der var kun den Forandring, at Benene laa lige ud — thi hverken Kinden eller Lungerne kunde taale, at han laa udstrakt. Efter saadan en Nat forstaar man den Træthed, han stod op med, og man undres over alt det, han fik Kræfter til at udrette. —

Det er ikke sært, at Bjerregaard i et Brev citerer det gamle Ord om, at »jeg er et Menneske, og jeg betragter intet menneskeligt som fremmed for mig.« Hans Interesser spændte vidt. Som yngre havde han beskæftiget sig en Del med Grafologi, og det kom ham tilgode, naar han fik Brev fra sine Patienter, han dannede sig da efter deres Skrift et Skøn over deres Tilstand. En af hans Venner, en Præst, skrev engang et Brev til ham og fik med Svaret helt uventet tilsendt en Recept. Bjerregaard mente af hans Skrift at kunne se, at hans Nerver for Tiden ikke var raske, hvorfor der altsaa burde gøres noget.

Bjerregaard var Frimurer, stærkt optaget af Frimureriet og meget afholdt af sine Ordensbrødre. Han var politisk interesseret, tilhørte Venstre, i de sidste Aar Retsstatspartiet. Han havde i mange Aar været Georgeist, hvorom der kan berettes følgende sandfærdige Historie. Ved en Generalforsamling i Georgeforeningen var der mødt meget faa, nemlig to, Bjerregaard og Junker, hvoraf den ene var Formand og den anden Kasserer. Men Bjerregaard mente dog, at alt skulde forløbe programmæssigt, og med megen Højtidelighed, isprængt dulgt Lune, blev der budt velkommen, valgt Dirigent, aflagt Beretning og Regnskab, Tingene drøftet grundigt, Forslag til Bestyrelsesvalg stillet, Afstemning foretaget ogsaa videre — kort sagt et helt lille Pickwick-Møde. Og Bjerregaard morede sig kosteligt.

Bjerregaard var ivrig Skakspiller. Engang var han

i Herning sammen med sin Skakklub for at prøve Kræfter med Verdensmesteren *Lasker*. Lidt forstemt var han, da han vendte hjem, for »vi fik jo Klø alle sammen.«

Bjerregaard skrev ogsaa en Del, han udsendte forskellige Smaaskrifter, anmeldte lægevidenskabelig Litteratur i »Højskolebladet« og skrev ogsaa lejlighedsvis større Artikler i dette Blad.

»Arbejdet er mit Element.« Disse Napoleons Ord, som Bjerregaard i sin Ungdom havde indprentet sig, svarede i alle Maader til hans Trang. Arbejde maatte han; naar Dagens Gerning var forbi, maatte han arbejde paa anden Vis. Tankens Verden er vid, og i den vandrede saa den søgende Sjæl. Han læste en Masse for at finde Næring for sin higende Aand. Højskoleforstander *Grønvald Nielsen*, der opholdt sig paa Kuranstalten en Tid i Efteraaret 1925, fortæller, hvorledes han en Aften laante Bjerregaard Professor J. P. Bangs Bog »Grundtvigs Arv«. Næste Formiddag ved Stuegangen bragte Bjerregaard den tilbage, han havde læst den om Natten.

Selvfølgerig var det ofte lægevidenskabelige Problemer, Bjerregaard grundede over i sin Fritid – en Patients Sygdom, han ikke kunde finde ud af, og lykkedes det ham saa at knække Nødden, vældede Glæden op i ham. Men han pralede ikke deraf, jeg kan ikke tænke mig, at han var uden Følelse af sin egen Værdi – det er dygtige Folk vist aldrig – men han tillagde ikke sig selv Æren for denne Værdi. Jeg glemmer ikke hans Fødselsdag den 10. September 1925 – den sidste, han oplevede – Kursgæsterne havde samlet sammen til en Gave til ham, et Dannebrogflag, en Vimpel og et Par andre Ting. Da han kom om Morgenen, modtog vi ham alle udenfor, Flaget hejsedes, og vi sang »Hil dig vor

Fane«. Efter at han havde faaet et Hurra, skyndte han sig op ad Trappen, utvivlsomt stærkt bevæget. Ved Middagsbordet kom han pludselig til Syne i Døren: »Jeg vil gerne bringe alle Kurgæsterne en hjertelig Tak for de store Gaver. *Det er langt mere, end jeg har fortjent.*« Jeg hører endnu den sidste Sætning, dyb, naturlig og ægte, klinge i mit Øre.

Det svarer godt hertil, naar en af hans Venner, Pastor Gram Nyegaard, fremhæver Bjerregaards Ydmyghed: Naar Bjerregaard skrev en Recept, saa blev Mærket, han satte foroven, ikke blot nogle tilfældige Kruseduller, men et Tegn med dets bestemte Mening, som maatte staa over enhver alvorlig Gerning, ikke mindst over den, som var hans: *In nomine Dei Trinitatis*, i den treenige Guds Navn. —

Som jeg lærte Bjerregaard at kende under mit Ophold paa Gl. Skovridergaard, kom jeg til at beundre ham som Menneske — uden denne Beundring var nærværende Skrift ikke blevet til — men jeg følte samtidig, at det paa dette Tidspunkt kneb for ham at magte sin Gerning. Han havde for meget at gøre i Forhold til de Kræfter, han havde tilbage. Det var nu endelig ikke sært, at Kræfterne var smaa. Aarene havde taget stærkt paa dem med alle de Sorger og Smerter, de havde bragt, og om Føraaret var hans Hustru død. Det gamle Træ havde faaet et Hug ved Roden, som det ikke forvandt. —

I August stødte han sammen med en Bil og væltede med Cyklen, hvorved han skrammede sit Ben. Med sin sædvanlige Ligegyldighed for sin egen Person passede han det ikke, og Følgen blev, at der ret hurtigt efter paafulgte en Aarebetændelse. Bjerregaard gik oppe med Sygdommen og vilde ikke lade den behandle. Enden blev dog, at han maatte gaa i Seng, og det viste sig saa, at han havde faaet en

Lungeblodprop af meget alvorlig Natur. Han laa ude paa Kuranstalten, og hans Nabo Overlæge Begtrup-Hansen tilsaa Patienterne. I Begyndelsen af December syntes Bjerregaard at være uden for Fare. Han vilde naturligvis straks op – hvad han dog ikke kom – han læste en hel Del i Sengen, og han lagde Planer om en Rejse til Italien, hvor han og de to Sønner skulde fejre Julen. Dette blev dog, som godt var, opgivet, i Stedet for blev Bjerregaard kørt paa Vejlefjord Sanatorium, hvor han og hans Børn saa holdt Jul sammen.

I det nye Aar gik det paany fremad, han var oppe og var begyndt at gaa Ture og ryge store Cigarer. Naturligvis vilde han straks tilbage til Gl. Skovridergaard og have fat, men fra alle Sider holdt man igen, og han maatte da give efter.

Betegnende er et Brev, han den 24. Januar skriver til Frk. *Arnold*, der laa paa Sygehuset. Det begynder saaledes: »Kære tapre kammerat! Det gør mig ondt, at De har maattet bruge juleferien til noget saa forsmædeligt som at ligge paa sygehuset,« og dernæst formaner han hende til endelig ikke at tage derfra, før hun er helt rask!

Sidst i Januar gik det pludselig tilbage. De to Sønner kom straks til Stede, og den ældste har fortalt mig om dette ejendommelige Dødsleje, hvor han, den vordende Læge, sad og talte med sin Far, den gamle Læge, om Døden. Den første Dag han kom, var han sammen med Overlæge *Gravesen* paa Stuegang, bagefter talte de sammen, og Overlægen mente, Tilstanden var betænkelig. Da Sønnen kom ind til Faderen, spurgte denne: »Naa hvad sagde saa Overlægen?« – »Ja, det var jo ikke saa godt, Far, men paa den anden Side er du jo kommet over det, der var værre.« Da smilede Faderen og sagde: »Du be-

høver ikke at lyve for mig paa det sidste, jeg ved godt, at der ikke er noget at gøre.»

Bjerregaard var stærkt afkræftet. Han talte meget med Holger om Døden, ogsaa rent aandeligt. Sønnen spurgte, om han ikke ønskede en Præst ned. Nej, det gjorde han ikke. Nu var det en fremmed Præst, som han ikke kendte, og desuden havde han vist sine særegne Tanker om Livet efter Døden, som han ikke ønskede at blive forstyrret i. Han regnede aldrig Døden for at medføre Smerter. Der kunde nok være Dødskamp, hvor den syge kunde klage og jamre sig, dog troede han ikke, den døende led noget. Holger spurgte, om han troede, der vilde komme Dødskamp. Nej, det troede han ikke, dels mente han ikke, han havde Kræfter nok tilovers til en saadan, og dels mente han, at den særlige Sygdom, han led af, ikke vilde medføre Dødskamp, men et Ønske havde han, og det var, at han maatte komme til at dø bevidst.

En Dag Holger var inde hos ham, laa han og døsede, pludselig rakte han Armene frem og sagde: »Jeg skal nok komme, lille Mor.« Sønnen spurgte, hvad det var, han havde sagt. »Kan du ikke se, Mor staar derhenne ved Sengen?« Han sov ikke; da Sønnen trykkede hans Haand, gav han et svagt Gentryk. Senere paa Dagen ledede Sønnen Talen hen paa dette Syn, og Faderen sagde da, at han havde set Mor staa nede paa Torvet i Vejle. Det var i deres Ungdomstid, og der havde vist været et eller andet Møde.

Et Ønske havde han, og det var, at han endnu engang maatte komme tilbage til Gl. Skovridergaard. Samtidig bad han Holger hilse alle Venner i Silkeborg og ude paa Kuren. Dagen før han døde, talte han med sine Sønner om, hvordan de skulde ordne sig i Fremtiden. Til Holger sagde han: »Jeg beklæ-

ger, jeg ikke lever, til du er færdig. Jeg vilde kunne lære dig forfærdelig meget.« Han bad om at faa et Par Glas Vin ind, og saa hilste han paa Holger og Asger, takkede dem og haabede, det vilde gaa dem godt i Fremtiden. Samme Dag sagde han til Holger: »Hvis det er muligt, skal jeg være hos dig og hjælpe dig.«

Det sidste Par Dage holdt han en hel medicinsk Forelæsning for sin ældste Søn. Han var noget i Tvivl om, hvad der kunde være Dødsaaarsagen, ellers beskrev han Sygdomsbilledet, som det formede sig efterhaanden. »Se paa mine Fødder, de er begyndt at blive blaalige, det er Tegn paa Hjertesvækkelse.« Senere paapegede han, hvordan Neglene ogsaa var blevet blaalige. Den sidste Morgen lod han Sønnen høre paa sit Hjerte. Sønnen, der ikke dengang var saa øvet i Hjertestetoskopi, kunde ingen Mislyd høre. Saa hørte Faderen selv, flyttede Stetoskopet og gav Sønnen det. Nu kunde Sønnen ogsaa høre en Bilyd ved Hjertetonen. Faderen sagde, at den Tilstand, han var i, hvor hele Legemet var halvforgiftet, og der allerede var indtraadt Opløsning, betød, at han ikke kunde leve mere end et Par Timer. Det var ved Titiden om Formiddagen. Lidt senere sagde han: »Om et Øjeblik bliver jeg bevidstløs, og saa vil det være forbi.« Kort efter blev han bevidstløs og laa rolig hen, indtil han drog et Suk og var død. Klokkeren var da halveet.

Det var Lørdag den 6. Februar 1926, at Kurlæge P. C. Bjerregaard døde. Kisten blev smykket med et Dannebrogsgflag og om Søndagen i Bil ført til Silkeborg og ud til Gl. Skovridergaard, hvor der fandt en Højtidelighed Sted. Hele Kuranstaltens Personale var samlet, desuden var en Del af Kurgæsterne og mange af den afdødes Venner fra Byen til Stede.

Efter at man havde sunget Jakob Knudsens Sang »Se nu stiger Solen af Havets Skød« – en Sang, Dr. Bjerregaard havde bedt om maatte blive sunget – talte Holger Bjerregaard og overbragte sin Faders Hilsen. Efter at Direktør N. A. Sørensen og Landinspektør Kristiansen havde takket Dr. Bjerregaard, sluttede Pastor Thuesen. Da man havde sunget »Altid frejdig, naar du gaar,« blev Kisten fulgt af det store Følge ført op i Kirken og indsat i Kapellet.

Begravelsen fandt Sted Torsdag den 11. Februar. Frimurerbrødre stod Æresvagt om den flagsmykkede Kiste, hele Midtergangen var dækket med Kranse, den store Kirke var fyldt af Mennesker fra nær og fjern. Der var Bønder og Borgere og Smaafolk, som vidste, at de havde mistet en Ven i Raad og Daad.

Pastor Thuesen udtalte i sin Ligtale bl. a.: Den første Gang jeg havde Lejlighed til at træffe Dr. Bjerregaard, var, da han 1923 som Medlem af Menighedsraadet besøgte Vejrum for at høre en af de Præster, der søgte Silkeborg. Jeg antog ham for at være en gammel Præst og blev lidt forundret, da jeg hørte, han var Læge. Da jeg lærte ham at kende, forstod jeg nok, at han var baade Læge og Præst for sine Patienter. Hans Dygtighed som Læge beroede, saa vidt jeg kan se, ikke mindst paa hans dybe Medfølelse og Kundskab til det menneskelige Sjæleliv i Forbindelse med hans levende Kristentro. Han kunde undertiden sidde Nætter igennem hos en fattig syg Kone for at hjælpe hende gennem Krisen eller for at mildne hendes sidste Strid, uagtet han selv trængte saa haardt til Hvile. Den Sorg, som han havde, da hans Hustru blev syg og døde, gav ham i Virkeligheden et Knæk, som han ikke forvandt. Han savnede hende og længtes efter hende, og paa sit Dødsleje gav han ogsaa Udtryk for sin

Længsel og sin Tro paa, at han snart kom sammen med Mor.

Endvidere blev der talt af Pastor *Gram Nyegaard*, Laurbjerg, Valgmenighedspræst *Munck*, Silkeborg, og Pastor *N. A. Jensen*, Møgeltønder. Pastor *Thuesen* forrettede Jordpaakastelsen, Overbademesterinde Frk. *Arnold* bragte en sidste Hilsen fra Gl. Skovridergaard, og stud. med. *Holger Bjerregaard* takkede for den store Deltagelse.

»Formue dør,
Frænder dør,
selv jeg og skal dø;
men Hædersnavnet
aldrig dør
for den, som det erhverved.

Formue dør,
Frænder dør,
selv jeg og skal dø;
eet jeg ved,
som aldrig dør:
Dom over hver en død.«

Disse Ord af *Havamaal* rinder mig i Hu, nu da jeg skal slutte denne Skildring af P. C. Bjerregaard, mange Menneskers Ven. Hvad er da Venners Dom over den døde? En af hans Patienter, Valgmenighedspræst *Sven Fenger*, skriver, at han var »en Lægepersonlighed af den dybeste Art.« En af hans Medarbejdere, Oversygeplejerske Frk. *Stoklund*, skrev kort efter hans Død til mig: »Jeg er lykkelig over at have faaet Lov til at arbejde sammen med den Mand i 2¹/₂ Aar, det bliver sikkert de rigeste i mit Liv. Han havde en underlig Evne til at lyse op, hvor det var svært, baade hos sine Patienter og Medarbejdere. Jeg syntes aldrig, Arbejdet var tungt, naar bare Dok-

toren var ved Siden. Al Træthed og Mismod forsvandt, bare han saa paa mig med sit lyse Smil.« —

Under et Ophold i Silkeborg spurgte jeg en Række Mennesker, der kendte Bjerregaard godt: Hvad var den Mands værdifuldeste Egenskab? En af hans Medarbejdere paa Gl. Skovridergaard svarede: Det værdifuldeste hos Doktor Bjerregaard var hans Evne til at tage de forskellige Mennesker, som de var. Han havde en ualmindelig Evne i den Retning. Han var altid mild og venlig, naar han kom ind til sine Patienter, om han var aldrig saa forpint og elendig. En anden svarede kort og godt: Den værdifuldeste Egenskab hos Bjerregaard var hans Kristendom, en tredje: Den værdifuldeste Egenskab var hans store Hjertelighed, hans Menneskekærlighed kan man ogsaa sige. Og en fjerde: Han var Godheden selv.

Saa gaar jeg ind til Byen og taler med hans Venner. En gammel Kvinde svarer mig: Hans værdifuldeste Egenskab var hans Medfølelse med sine Patienter, fordi han selv var en lidende Mand. Han var lige saa meget sjælelig Læge som legemlig. Han var en mageløs Mand mod fattige, jeg ved ikke alle dem, han har behandlet uden andet end Tak for det. — Man skulde synes, han havde fortjent en bedre Skæbne. — Han var en af de rigtige gamle, grundtvigske Folk.

En af hans Venner svarer: Hans værdifuldeste Egenskab? Der var jo det f. Eks., at han havde et vist tillidindgydende Væsen. Naar han kom ud til sine Patienter, virkede han saa beroligende, at de glemte al deres Sygdom.

En anden udtrykte sig saaledes: Hans værdifuldeste Egenskab? Taalmodighed, han var taalmodig over for sin Sygdom, over for sine Patienter og over for sine nærmeste. Havde han ikke haft Taalmodighed, havde han skudt sig en Kugle for Panden, eller det var

gaaet galt paa anden Maade. Havde han været en rask Mand, havde han aldrig naaet det, han naaede. Han kunde sætte sig ind i enhver Forhold, fordi han havde gennemgaaet det hele. Jeg har sjælden truffet en Mand, der var saa ydmyg som han, naar han gik til Bunds. Han levede for at naa det mest mulige ogsaa i rene Bagateller.

Gang paa Gang fik jeg det Svar: Det værdifuldeste hos Bjerregaard var hans Hjertelighed, det, at han var et personlig godt Menneske. En var der, som tilføjede: Ja, og saa hans Fantasi, hans rige Ideer.

Alt dette falder godt sammen med det Billede, jeg har forsøgt at tegne af P. C. Bjerregaard. Men hvad siger saa Sagkundskaben? Dær spurgte jeg to, Bjerregaards Efterfølger og hans mangeaarige Nabo. Overlæge Dr. med. Th. *Begtrup-Hansen*, Silkeborg Sanatorium skriver til mig: »Naar man som jeg jævnlig har haft Lejlighed til at tale med Dr. Bjerregaard om Patienter, er der een Ting, som straks melder sig, naar man skal fremdrage en værdifuld Side af hans Væsen, det er hans store Medfølelse med sine Patienter, hans Evne til at forstaa deres Klager, man kan næsten sige lide med dem. Dette bundede for en Del sikkert i, at hans eget Liv i de senere Aar i mer eller mindre Grad levedes i Lidelse. Det var ikke just den lette Lungetuberkulose, som han i de yngre Aar havde gennemgaaet, der paavirkede ham, det var de Ansigtssmerter, som han i mange Aar plagedes af. Han vidste, hvad det var at skulle være forsigtig, han kendte til at maatte nægte sig Livets materielle Goder, han kendte til søvnløse Nætter, han kendte til at skulle være oplagt og arbejdsivrig efter en pinefuld Nat med faa Timers Søvn, og derfor kunde han sætte sig ind i andres Lidelser og tale forstaaende med dem derom.

Jeg vilde antage, at for ham som Læge har denne Evne til Medfølelse været af overordentlig Betydning, og den har sikkert ikke betydet mindre for hans Patienter.«

Det er tidligere nævnt, hvor begejstret Bjerregaard var ved den senere Professor C. N. Starckes Undervisning paa Mariboets Skole. Professor Starcke og Bjerregaard traf iøvrigt flere Gange sammen i Aarenes Løb, og saa mærkeligt gik det, at Professor Starckes Søn, *Viggo Starcke*, blev Bjerregaards Efterfølger som Kurlæge paa Gl. Skovridergaard. Godt var det da, at han havde et personligt Kendskab til sin Forgænger. Paa det tidligere anførte Spørgsmaal svarede Dr. Starcke: Bjerregaards værdifuldeste Egenskab? Hans menneskelig varme Hjerte og hans Evne til at forstå staa jævne Menneskers Sjæleliv — det var en stor Fordel for ham, at han var af Bondeæt — og saa havde han en vidunderlig intuitiv Evne til at slaa ned paa det rigtige, uden at han egentlig logisk kunde begrunde det. — En Massageekspert, som lykønskede mig, da jeg havde faaet Pladsen her, sagde: Der er en Egenskab, som er ganske nødvendig i en saadan Gerning, og som Dr. Bjerregaard havde fuldt ud: Han var et godt Menneske. —

I Gunnar Gunnarssons Bog »Natten og Drømmen« siger Hovedpersonen Uggi Greipsson om en gammel islandsk Digter, at han var ung af Indre og »nysgerrig til Døden. Han var lidenskabelig optaget af al Aand i Verden og selv en Del af den.«

De Ord kunde ogsaa være sagt om P. C. Bjerregaard.

EFTERSKRIFT

Nærværende Skildring af Kurlæge P. C. Bjerregaard kunde ikke være blevet til uden Hjælp fra mange Sider. Pastor *Gram Nyegaard*, Laurbjerg, har gjort et stort Arbejde med at indsamle Oplysninger om Bjerregaards Slægt, Barndom m. m. Fru *Kirsten Madsen*, Aagaard Mølle, har sendt mig fyldige Skildringer af Ægteparret Bjerregaard. Fru *Dorthea Munkholm*, Molsgaard, har bl. a. laant mig en Række Breve fra Broderens Københavnstid. Stor Betydning har det haft, at stud. med. *Holger Bjerregaard* har stillet sin Faders efterladte Papirer til Raadighed. Mange andre har, skriftligt eller mundtligt, givet mig værdifulde Oplysninger. Til sidst blev Stoffet saa overvældende, at store Dele maatte udskydes. Jeg haaber imidlertid, at jeg har faaet det vigtigste med, og bringer alle, der har ydet mig Hjælp, min bedste Tak.

Da P. C. Bjerregaards Retskrivning ikke altid var helt konsekvent, har jeg i nogen Grad normaliseret den i de anførte Breve og andre Citater.

Det re Billeder Side 109, 117 og 121 er reproduceret efter Fotografier, der er taget af Højskolelærer *Rasmus Hansen*, Ryslinge.

L I V O G L E V N E D

udgivet af *Anders Uhrskov*, vil bringe en Række Levnedsskildringer af Folk fra den store Befolkning, Folk i vidt forskellige Stillinger fra Landets forskellige Dele. Hvert Bind udgør en Helhed. Første Bind

T O G A M L E F O R T Æ L L E R

— Pris Kr. 4,50 —

omhandler en hundredaarig Smedemester *Ferdinand Svedstrup* i Mørdrup og en 75-aa'rig Fisker *Jens Thomassen* i Snekkersten.

Liv og Levned er anbefalet af en Række landskendte Mænd. Af de fremkomne Udtalelser anføres:

Professor Dr. phil. JOHS. BRØNDUM-NIELSEN:

. . . Disse Skildringer vil give et rigt Stof af kulturhistorisk og folkepsykologisk Værdi og paa betydningsfuld Maade støtte Folkets nationale Udvikling ved at lære os vort eget at kende. At disse Bøger vil kunne være underholdende, ja fængslende Læsning i vide Kredse, tør man roligt slutte af det første Bind, hvor den stilfærdige gamle Smedemesters dæmpede Beretning følges af den verdensomfarende Sømands muntre — men ogsaa alvorfulde — Selvschildring. Det skulde synes en given Sag, at »Liv og Levned« vil finde interesserede Læsere i alle Samfundslag hele Landet over.

Fhv. Konseilspræsident J. C. CHRISTENSEN:

Efter mit Kendskab til Anders Uhrskovs tidligere Arbejder fra Folkelivets Omraade og efter at have læst Bogen »To Gamle fortæller«, hvilken Bog skal være første Bind af et større Værk »Liv og Levned«, saa venter jeg mig overordentlig meget af dette Værk. Det vil blive fængslende Læsning, som yder Hjælp til fuld Forstaaelse af vort Folk. Jeg ønsker Værket den størst mulige Udbredelse.